

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI**

**KÜÇÜK DEVLET-BÜYÜK GÜÇ İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA
BAHREYN-ABD İLİŞKİLERİ**

Danya HAYYANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. . Dr. Segâh TEKİN

KONYA -2026

KÜÇÜK DEVLET-BÜYÜK GÜÇ İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA

BAHREYN-ABD İLİŞKİLERİ

ÖZET

Bu çalışma, Bahreyn ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ilişkileri, küçük devlet–büyük güç etkileşimi çerçevesinde kapsamlı ve çok boyutlu bir biçimde analiz etmektedir. Araştırma, sınırlı demografik, ekonomik ve askerî kaynaklara sahip bir küçük devlet olan Bahreyn’in, ABD gibi küresel ölçekte belirleyici bir süper güçle nasıl etkili, sürdürülebilir ve karşılıklı çıkar temelli bir güvenlik ve siyasi ittifak modeli geliştirdiğini incelemektedir. Bu bağlamda çalışma, küçük devletlerin uluslararası sistemde yalnızca edilgen veya bağımlı aktörler olmadığı; uygun stratejiler benimsediklerinde büyük güçlerle ilişkilerinde göreceli özerklik ve işlevsellik kazanabildikleri temel varsayımından hareket etmektedir. Araştırma, Bahreyn–ABD ilişkilerini iki tamamlayıcı perspektiften ele almaktadır. İlk olarak teorik düzeyde, küçük devlet ve büyük güç kavramları küçük devletler literatürü bağlamında ele alınmakta; bu çerçevede ittifak davranışları, güvenlik bağımlılığı ve güç asimetrisi analiz edilmektedir. İkinci olarak ise uygulamalı bir yaklaşım benimsenerek, Bahreyn–ABD ilişkilerinin Bahreyn’in 1971’deki bağımsızlığından 2023 yılında imzalanan C-SIPA anlaşmasına kadar uzanan tarihsel gelişimi incelenmektedir. Bu tarihsel süreç, ilişkinin dönüşümünü ve derinleşmesini ortaya koyan somut bir vaka analizi sunmaktadır. Elde edilen bulgular, Bahreyn’in ABD ile kurduğu ittifakı yalnızca dış tehditlere karşı bir koruma mekanizması olarak değil, aynı zamanda bölgesel konumunu güçlendiren, iç istikrarı destekleyen ve uluslararası sistemdeki görünürlüğünü artıran stratejik bir araç olarak kullandığını göstermektedir. Savunma ve askerî iş birliğinin ekonomik kalkınma, diplomatik açılımlar ve kurumsal kapasite inşasıyla bütünleştirilmesi, bu sürecin başarısında belirleyici olmuştur. Çalışma, Bahreyn–ABD ilişkilerinin klasik “güvenlik bağımlılığı” modelini aşarak, giderek “bölgesel güvenliğin ortak yönetimi” anlayışına dayanan yeni bir ilişki biçimine evrildiğini ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm, çağdaş uluslararası sistemde küçük devletlerin artan stratejik rolüne dair önemli ve güncel bir örnek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küçük Devlet, Büyük Güç, Bahreyn–ABD İlişkileri, Bölgesel Güvenlik, Dış Politika.

BAHRAIN-US RELATIONS WITHIN THE CONTEXT OF SMALL STATE-GREAT POWER RELATIONS

ABSTRACT

This study provides a comprehensive and multidimensional analysis of the relations between Bahrain and the United States (U.S.) within the framework of small state–great power interaction. The research examines how Bahrain, a small state with limited demographic, economic, and military resources, has developed an effective, sustainable, and mutually beneficial security and political alliance with a globally influential great power such as the United States. In this context, the study is grounded in the core assumption that small states are not merely passive or dependent actors in the international system; rather, when they adopt appropriate strategies, they can attain relative autonomy and functional capacity in their relations with great powers. The research approaches Bahrain–U.S. relations from two complementary perspectives. First, at the theoretical level, the concepts of small states and great powers are examined within the small state literature, with a particular focus on alliance behavior, security dependence, and power asymmetries. Second, by adopting an empirical approach, the study analyzes the historical evolution of Bahrain–U.S. relations from Bahrain’s independence in 1971 to the signing of the Comprehensive Security Integration and Prosperity Agreement (C-SIPA) in 2023. This historical trajectory provides a concrete case study that illustrates the transformation and deepening of the bilateral relationship. The findings demonstrate that Bahrain has utilized its alliance with the United States not only as a mechanism for protection against external threats, but also as a strategic instrument to strengthen its regional position, support domestic stability, and enhance its visibility within the international system. The integration of defense and military cooperation with economic development, diplomatic engagement, and institutional capacity-building has been a decisive factor in the success of this process. The study concludes that Bahrain–U.S. relations have evolved beyond the classical model of “security dependence” toward a new form of partnership based on the concept of “shared management of regional security.” This transformation offers an important and contemporary example of the increasingly strategic role played by small states in the modern international system.

Keywords: Small State, Great Power, Bahrain-US Relations, Regional Security, Foreign Policy.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	1
GİRİŞ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜÇÜK DEVLET VE BÜYÜK GÜÇ KAVRAMLARI	6
1.1. Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dağılımı	6
1.2. Küçük Devletler	10
1.2.1. Niceliksel Tanımlama	13
1.2.2. Niteliksel Tanımlama	15
1.2.3. Algısal Tanımlama	16
1.2.4. Küçük Devlet Kavramının Tarihsel Gelişimi	19
1.3. Büyük Güçler	20
1.4. Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde Küçük Devletler ve Dış Politikaları	24
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. BAHREYN DIŞ POLİTİKASI	31
2.1. Bahreyn'in Tarihi Geçmişi ve Jeopolitik Konumu	31
2.2. Siyasal Yapı	32
2.3. Ekonomik Yapı	34
2.4. Demografik ve Kültürel Yapı	38
2.4.1. Bahreyn'de Dini Yapı ve Mezhepsel Bölünmeler	38
2.5. Bahreyn Dış Politikasının Temel Parametreleri	40

2.5.1. 1971–1981: Kuruluş Aşaması ve Uluslararası Meşruiyet Arayışı	41
2.5.2. Bahreyn–İran İlişkileri ve Mezhepsel Gerilimler	43
2.5.3. 1981–2001: Bölgesel Güvenlik Endişeleri ve Körfez İşbirliği Konseyi'nin Kurulması.....	44
2.5.4. 2011–2017: Arap Baharı ve Bahreyn Üzerindeki Etkileri	45
2.5.5. İran Müdahalesi ve 2011 Sonrası Muhalefet	50
2.5.6. 2017-2024 Bölgesel Dönüşümler ve İbrahim Anlaşmaları' nın Bahreyn Dış Politikasındaki Yeri.....	52
2.5.7. Bahreyn'in Körfez İşbirliği Konseyi ile İlişkileri	54
2.5.8. Bahreyn'in Körfez Ülkeleriyle İkili İlişkileri	56
2.5.9. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) İçindeki Zorluklar ve Bölünmeler ve Bahreyn Üzerindeki Etkileri	58
2.6. Bahreyn'in Bölgesel ve Küresel Güçlerle İlişkileri.....	59
2.6.1. Bahreyn–İran İlişkileri	59
2.6.2. Bahreyn–İsrail İlişkileri	61
2.6.3. Bahreyn–İngiltere İlişkileri	63
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	69
3. BAHREYN İLE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLİŞKİLERİ	69
3.1. Bahreyn ve Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Güvenlik İlişkilerinin Gelişimi ve Stratejik Bağlamı	70
3.2. Güvenlik İttifakından Ekonomik Ortaklığa: Bahreyn– Amerika Birleşik Devletleri İlişkilerinde Yeni Dönem	73
3.2. Teknoloji, Eğitim ve Savunma Alanlarında Stratejik Ortaklık.....	76
3.3. Kapsamlı Güvenlik Entegrasyonu ve Refah Anlaşması (C-SIPA) –2023	77

3.4. Birleşik Deniz Kuvvetleri (Combined Maritime Forces – CMF) ve Bahreyn’in Bölgesel Deniz Güvenliğindeki Rolü.....	81
3.5. Bahreyn ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Savunma ve Kurumsal İş Birliği	84
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA.....	93

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş milletler
KİK	: Körfez İşbirliği Konseyi
CMF	: Combined Maritime Forces (Birleşik Deniz Kuvvetleri)
CENTCOM	: United States Central Command (ABD Merkez Komutanlığı)
C-SIPA	: Comprehensive Security Integration and Prosperity Agreement (Kapsamlı Güvenlik Entegrasyonu ve Refah Anlaşması)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NAVCENT	: U.S. Naval Forces Central Command (ABD Deniz Kuvvetleri Merkez Komutanlığı)

GİRİŞ

Küçük devletler ve büyük güçler arasındaki ilişkiler, uluslararası ilişkilerdeki uluslararası sistem içindeki güç dengesizlikleri, çatışan çıkarlar ve çeşitli etki araçlarının belirgin bir örüntüsünü yansıtır. Büyük güçlerin küresel siyaset sahnesindeki hakimiyetine rağmen, küçük devletler artık yalnızca marjinal, ikincil varlıklar değil, aynı zamanda ittifaklarını güçlendirmeye ve güvenliklerini, hayatta kalmalarını ve ulusal çıkarlarını güvence altına almak için dış stratejiler uygulamaya çalışan aktif oyuncular haline gelmiştir.

Bu bağlamda Bahreyn, son derece hassas Arap Körfezi bölgesindeki "küçük devlet" dinamiklerinin en çarpıcı örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Arap Körfezi'ndeki ortam, Suudi Arabistan gibi büyük bir bölgesel gücün yanı sıra İran gibi yayılmacı bir gücün ve Katar, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Kuveyt gibi diğer rakip Körfez güçlerinin varlığıyla karakterize edilen, doğası gereği karmaşık bir yapıya sahiptir. İngiltere gibi bölgeyle tarihsel bağları olan uluslararası güçlerin önemli varlığı da hesaba katıldığında, bu durum Bahreyn'i geniş bir güvenlik ve siyasi etkileşim ağının merkezine yerleştirmektedir.

Bahreyn, 1971'deki bağımsızlığından bu yana, Suudi Arabistan-İran rekabeti, kırılğan iç mezhep dengeleri, Hürmüz Boğazı'ndaki deniz tehditleri, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ve siyasi sistemini korumak ve iç istikrarı sağlamak için dış ittifaklara bel bağlamak gibi çok yönlü iç ve dış zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu değişkenler, Bahreyn'i, küçük bir devletin eşitsiz bir uluslararası sistem içinde mevcut kaynaklarını nasıl kullanabileceğini incelemek için en önemli örneklerden biri haline getirmiştir.

Bahreyn'in Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkisi, ülkenin dış politikasındaki dönüşümleri analiz etmek ve anlamlandırmak açısından temel bir çerçeve sunmaktadır. ABD, Körfez'de yalnızca mevcut bir dış güç olmanın ötesinde, bölgesel güvenlik mimarisinin şekillenmesinde en etkili aktörlerden biri olmuş ve bu konumunu sürdürmüştür. 1970'li yıllarda ABD Donanması'na Manama'daki tesislerin kullanım izninin verilmesiyle başlayan askerî iş birliği, daha sonra Beşinci Filo'nun kurulmasıyla kurumsallaşmış; 1991 Savunma İşbirliği Anlaşması ve 2023 tarihli

Kapsamlı Güvenlik Entegrasyonu ve Refah Anlaşması (C-SIPA) ile daha derin ve çok katmanlı bir nitelik kazanmıştır. Bu süreçte Bahreyn, salt “koruma” ilişkisini aşan ve deniz güvenliğinin ortak yönetimini içeren bir askerî güvenlik sisteminin önemli bir bileşeni hâline gelmiştir.

Bununla birlikte, Bahreyn’in ABD ile kurduğu bu yakın ilişki, ülkenin Körfez bölgesindeki konumu ve bölgesel güç dengeleri dikkate alınmadan tam anlamıyla anlaşılamaz. Bahreyn, ister askeri destek (2011’de Yarımada Kalkanı Gücü’nde görüldüğü gibi) ister ekonomik destek yoluyla olsun, güvenliği için büyük ölçüde Suudi Arabistan ile işbirliği içindedir. Bahreyn, sembolik varlığını hâlâ sürdüren eski sömürgeci güç İngiltere ile de tarihi bir bağa sahiptir. Bahreyn için en büyük tehdit İran olsa da bu, İran’ın Bahreyn’deki Şii gruplara verdiği sürekli destek ve devrimci söyleminin yanı sıra ülke içindeki toplumsal ve siyasi yapıyı etkileme girişimlerinden kaynaklanmaktadır (Gause, 2010:58-66). Bölgesel olarak ise Bahreyn’in pragmatik bir aktör olarak kabul edilir. Küçük bir devlet olmasına rağmen sürekli olarak yeni ittifaklar kurmada aktif rol oynar. Bunun en iyi örneği, İran etkisine karşı koymayı ve ABD ile bağlarını güçlendirmeyi amaçlayan bir stratejide önemli bir adım olarak görülen İsrail ile 2020 İbrahim Anlaşmaları’dır.

Çalışmanın amacı, Bahreyn-ABD ilişkilerini Bahreyn dış politikası ve küçük-devlet büyük devlet ilişkileri çerçevesinde ele almaktır. Çalışma, kaynakları sınırlı bir devletin güvenliğini sağlamak ve iç istikrarı sağlamak için bir büyük güçle nasıl etkileşim kurduğunu anlamak amacıyla, Bahreyn ve ABD arasındaki ilişkinin doğasına küçük devletlere ilişkin teorik çerçeve perspektifinden odaklanmaktadır. Araştırma, iki ülke arasındaki ilişkinin güvenlik, askeri işbirliği ve ekonomi boyutlarını analiz etmeyi ve bu ilişkinin geleneksel bir "güvenlik bağımlılığı" mı yoksa küçük devlete bölgesel güvenliği yönetmede etkili bir rol veren "işlevsel bir entegrasyon" modelini mi yansıttığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Böylelikle, Bahreyn’in coğrafi konumunu ve sınırlı kaynaklarını bölgesel rolünü güçlendirmek ve bölgesel ve uluslararası ortamdaki değişimler ışığında ABD ile ilişkilerini yeniden tanımlamak için nasıl kullanabildiğini ortaya koyabilmeyi hedeflemektedir. Son olarak, Bahreyn deneyiminin, özellikle Körfez’in geleneksel güvenlik bağımlılığından daha karmaşık ortak bölgesel güvenlik yönetimi modellerine geçişi sırasında, küçük

devletler ve büyük güçler arasındaki ilişkilerin dinamiklerini anlamak için yeni bir çerçeve sağlayıp sağlamadığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırma sorusu çerçevesinde çalışmanın ilk bölümünde, “küçük devlet” kavramı ile Uluslararası İlişkiler literatüründe büyük devletleri tanımlayan temel kavram olan “büyük güç”, kavramsal ve tarihsel gelişimleri bağlamında analitik bir bakış açısıyla incelenmektedir. İkinci bölümde ele alınan Bahreyn vaka çalışması ise, küçük bir devletin otomatik olarak zayıf olarak değerlendirilmesinin doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Aksine, Bahreyn örneği, bir devletin coğrafi konumundan ve deniz güvenliği ile enerji düzenlemelerinde önemli ve vazgeçilmez bir ortak olma kapasitesinden kaynaklanan stratejik bir güce sahip olabileceğini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında çalışma, üçüncü bölümde ele alınan Bahreyn–ABD ittifakının; askerî güvenlik, bölgesel tehditlerden korunma, siyasi meşruiyet ile ekonomik ve teknolojik gelişme unsurlarının bir bileşimi olması nedeniyle, küçük bir devlet ile büyük bir güç arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayan temel ve önemli bir ittifak olduğunu ortaya koymaktadır.

Zamanla, özellikle ABD'nin küçük ülkelerin doğrudan katılım sağladığı bölgesel bir güvenlik mimarisinin kurulmasına yardımcı olacak önemli bir adım olarak gördüğü C-SIPA anlaşmasının imzalanmasıyla, ilişki "güvenlik bağımlılığı" düzeyinden "savunma ve kurumsal entegrasyon"a dayalı daha derin bir düzeye doğru kaymıştır. Aynı zamanda, Bahreyn'in ABD gibi büyük bir güçle ittifakına rağmen, karmaşık bölgesel dinamiklerden etkilenmeye devam ettiği de unutulmamalıdır. Bir yandan Bahreyn çoğu konuda Suudi Arabistan ile aynı çizgide dururken; diğer yandan İran'la arasındaki mesafeyi dikkatlice yönetmesi gerekmektedir. Ayrıca, bölgesel ekonomik değişimlerden yararlanmaya ve bunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmaktadır. Tüm bunlar, Bahreyn'in çok yönlü bir strateji izleyen, riskleri azaltmaya, güvenliği artırmaya ve kazanımları maksimize etmeye çalışan küçük bir devlet olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın temel önemi, Bahreyn'in Amerikan güvenlik şemsiyesine olan ihtiyacı ile iç siyasi istikrarı koruma arzusunu birleştiren, sağlamaya çalıştığı dengenin doğasını anlamaktır. Bu araştırmanın önemi, özellikle de yukarıda belirtildiği gibi,

artan Suudi-İran rekabeti ve bu dönüşümleri karşılayabilecek yeni güvenlik çerçevelerine duyulan ihtiyaçla birlikte, Orta Doğu'nun bölgesel sisteminde meydana gelen değişimlerle daha da artmaktadır.

Çalışma, birincil ve ikincil kaynakları birleştiren nitel bir yaklaşıma dayanmaktadır. Birincil kaynaklar arasında Bahreyn ve ABD arasında imzalanan uluslararası anlaşmalar, her iki ülkenin Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları tarafından yayınlanan resmi raporlar, ABD Kongresi raporları, ABD Merkez Komutanlığı (BM) ve Birleşik Deniz Kuvvetleri (CMF) gibi resmi askeri komutanlıklar tarafından yayınlanan belgeler ve özellikle uluslararası ve bölgesel kuruluşlardan gelen belgeler yer almaktadır. İkincil kaynaklar arasında Uluslararası İlişkiler teorileri alanındaki akademik çalışmalar, Bahreyn ve Körfez üzerine araştırmalar, küçük devletler kavramı üzerine çalışmalar ve ortaya çıkan güvenlik ve siyasi gelişmeleri anlamaya yardımcı olan siyasi ve medya raporları ve analizleri yer almaktadır.

Bu teorik ve uygulamalı çerçevede, bu çalışma, son derece hassas bir jeostratejik bağlamda teorik ve uygulamalı yönleri bir araya getiren önemli bir vaka çalışması aracılığıyla, uluslararası sistemde güç ve eşitsiz ilişkiler kavramına ilişkin literatürün zenginleştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜÇÜK DEVLET VE BÜYÜK GÜÇ KAVRAMLARI

1.1.Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dağılımı

Uluslararası İlişkiler sisteminde 1991'den sonra ABD gibi bir hegemon gücün olmadığı veya 1945'ten Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önceki yıla kadar olduğu gibi iki süper gücün bulunmadığı bir sistemi ifade eden çok kutupluluk konusunda dünya çapında farkındalığın artmasına çeşitli faktörler katkıda bulunmuştur. Uluslararası aktörler arasındaki güç dağılımı, uluslararası sistemin oluşmasında ve içerisinde yer alan devletlerin davranışlarını yönlendirmesinde etkili olan en önemli yapısal faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu kavram, özellikle devletler arasındaki ilişkilerin güç ve çıkar temelinde kurulduğunu savunan 'Realist Okul' çerçevesinde, Uluslararası İlişkiler literatüründe önemli bir yer tutmuştur.

Kutupluluk kavramı bazen uluslararası sistemdeki büyük güçlerin sayısını betimlemek için tanımlayıcı olarak kullanılsa da yapısal realizm bu kavramı uluslararası sistemin örgütlenme mekanizmasını ve etkileşimlerini anlamak açısından merkezi bir unsur olarak görmektedir. Kutupların sayısı yalnızca büyük güçlerin sayısını ve güç dağılımını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda bu sistem içerisinde devletlerin davranışlarına sınırlandıran ve yönlendiren bir çerçeve de oluşturmaktadır. Bu bağlamda, yapısal realizmin kurucusu Kenneth Waltz'un, uluslararası sistemin yapısının değişime tabi olduğunu ve bunun da sistemin birimlerinin, yani devletlerin kabiliyetlerindeki bir değişimle gerçekleştiğini ve bu değişimin veya dağılımların tek kutuplu, iki kutuplu veya çok kutuplu dünya sistemi gibi farklı kutupluluk biçimlerinin sonucu olduğunu ve bunun da sistemin istikrarını ve sistem içindeki birimlerin davranışlarını etkilediğini ileri süren analizleriyle vurgulanmaktadır (1979:80, 93, 99, 104).

Araştırmacılar, uluslararası ilişkilerde güç dağılımının üç ana biçiminin varlığını belirtmektedir: Çok kutuplu bir sistemde, birden fazla büyük güç etkin rol oynamakta olup, hiçbir ülke tek başına uluslararası sahneyi tekeline almamış veya tam kontrol sahibi olmamıştır. Çok kutuplu sistem, 19. yüzyılda Avrupa'da egemen sistem

olup özellikle 1815 Viyana Kongresi'nden sonra ve 1914'te I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar olan dönemde İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan dünyanın egemen güçleriydi. Uluslararası sistemin bu modeli, büyük güçler arasında çoğu zaman istikrarsız olan çoklu ve değişken ittifaklarla karakterizedir. Bu durum stratejik karar alma süreçlerinin karmaşıklaşmasına yol açmakta, uluslararası aktörler arasında yanlış hesaplama potansiyelii yükselterek istenmeyen krizlere veya çatışmalara yol açabilmektedir. Ayrıca, bu ülkeler arasındaki güç dağılımının sürekli değişmesi, uzun vadede yapısal sistemin istikrarını zayıflatmaktadır (Kissinger, 1994:103–137).

İki kutuplu sisteme dair en açık tarihsel örnek, Soğuk Savaş (1947-1991) dönemidir. Bu dönemde ABD kapitalist bloğun, Sovyetler Birliği ise sosyalist bloğun liderliğini üstlenmiştir. Bu iki süper güç, küresel sahnede belirleyici aktörler haline gelmişlerdir. Diğer ülkeler ise ya bu iki kutuptan birinin liderliğindeki ittifaklara katılmış ya da bunlardan birinin etkisi altına girmiştir. Bu çerçevede NATO ve Varşova Paktı gibi önemli ittifaklar kurulmuş, bu yapılar uluslararası sistemdeki iki kutuplu yapının kurumsallaşmasını sağlamıştır (Kennedy, 1987:256–274). Bu sistemin en belirgin özelliği, iki kutup arasındaki rekabetin yoğunluğuna rağmen, nükleer caydırıcılık dengesinin iki taraf arasında doğrudan bir askeri çatışmanın önlenmesine katkı sağlamasıdır. Bunun yerine, her iki güç de doğrudan değil, vekalet savaşları yoluyla birbirleriyle çatışmalara girmiştir. Bu tür çatışmalara örnek olarak Kore Savaşı, Vietnam Savaşı ve 1979'da Sovyetlerin Afganistan'a müdahalesi gösterilebilir Bu tür bir sistem, çok kutuplu yapıya göre daha istikrarlıdır, çünkü uluslararası ittifaklar daha sağlamdır ve devletler arası ilişkiler daha doğrudan, şeffaf ve açıktır. Ancak diğer yandan uluslararası sistemin esnekliğini azalmakta, küçük ülkeler iki kutup arasında seçim yapmaya zorlanmakta, küçük ülkelerin bağımsız dış politikalar geliştirme şansı sınırlanmaktadır.

Üçüncü ve son biçim ise tek kutuplu sistemdir. Bu yapı, uluslararası sistemde bir ülkenin egemenliği anlamına gelir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşü, ABD'yi tartışmasız küresel hegemon konumuna getirdi ve ABD bu konumunu 1990'lar ve 2000'lerin başlarında sonuna kadar kullandı. Genellikle 'Tek Kutuplu Dünya' olarak adlandırılan bu dönemde, ABD küresel çapta etkisini artırarak, bazen güç kullanarak

demokrasiyi, serbest piyasaları ve liberal uluslararasııcılığı teşvik etti. NATO'nun genişlemesi, yeni Balkan savaşlarına müdahale ve küreselleşmenin teşvik edilmesi, bu dönemdeki ABD dış politikasının kilit unsurlarıydı. Bu dönemde ABD, uluslararası kurumlar üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olup, aynı zamanda askerî müdahalelerde bulunabileceğini, 1991 Körfez Savaşı ve 2003 Irak'ın işgali gibi müdahalelerle göstermiştir (Nye, 2002:29-45).

Uluslararası İlişkiler sisteminde 1991'den sonra ABD gibi bir hegemon gücün olmadığı veya 1945'ten Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önceki yıla kadar olduğu gibi iki süper gücün bulunmadığı bir sistemi ifade eden çok kutupluluk konusunda dünya çapında farkındalığın artmasına çeşitli faktörler katkıda bulunmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Amerika'nın dünyadaki yeni rol arayışına başladığı bir gerçektir. Ancak roller soyut olarak icat edilmez; algılanan dünya yapısına bir yanıt niteliğindedir. Buna göre, Soğuk Savaş sonrası Amerikan dış politikası üzerine düşünceler, Soğuk Savaş sonrası ortamın şekli hakkında geleneksel olarak kabul edilen çeşitli varsayımlar çerçevesinde şekillenmiştir (Mearsheimer, 2001:40-47).

İlk olarak, eski iki kutuplu dünyanın, gücün Japonya, Almanya (ve/veya "Avrupa"), Çin ve diğer yeni merkezlere dağıldığı çok kutuplu bir dünyaya dönüşeceği varsayılmıştır. Çin'in 1991'de Batı'nın düşük maliyetli fabrikası olmaktan 2011'de Batı'nın en büyük rakibi haline gelmesine kadar uzanan şaşırtıcı çok sektörlü evrimi, Çin'i bu varsayımın en önemli aktörü haline getirmiştir. Deng Xiaoping'in 1970'lerin sonlarında başlattığı ekonomik reformların ardından Çin, 1990'lar ve 2000'ler boyunca benzeri görülmemiş bir ekonomik büyüme yaşamış, 2000'lerin ortalarına gelindiğinde Çin, dünyanın ikinci büyük ekonomisi, dünyanın en büyük üretim merkezi ve giderek daha iddialı bir diplomatik ve askeri güç haline gelmiştir (Mearsheimer, 2001:40-47).

Avrupa'nın yalnızca ekonomik bir topluluk olmaktan çıkıp, siyasi özelliklere ve hedeflere sahip bir ekonomik topluluğa dönüşmesi, SSCB'nin çöküşünden kısa bir süre sonra gerçekleşen bir diğer önemli konudur. 1992 tarihli Maastricht Antlaşması, avroyu getirerek ve daha büyük bir siyasi birliğin zeminini hazırlayarak modern AB'nin temellerini atmış ve ardından eski Varşova Paktı üyelerinin neredeyse tamamının katılımıyla doğuya doğru bir genişleme yaşanmıştır. Ancak AB bu

dönemde iç bölünmeler, ortak bir dış politika oluşturma mücadelesi ve büyük ekonomik kriz gibi zorluklara rağmen, küresel ticarette kilit bir oyuncu olmayı başarmış ve aynı zamanda insan hakları, barış diplomasisi ve çevrenin de savunucusu olarak ortaya çıkmıştır.

Uluslararası sistemde kutup sayısı meselesi, Uluslararası İlişkiler alanındaki farklı düşünce okulları arasında, özellikle Realizm, Liberalizm ve İnşacı (Konstrüktivist) yaklaşımlar arasında en çok tartışılan konulardan biridir. Waltz'un öncülüğünde Klasik ve Yapısal Realizm, uluslararası sistemde uzun vadeli istikrarın en çok iki kutuplu sistemde sağlandığını savunur. Daha önce de belirtildiği gibi, uluslararası sistemde iki büyük kutbun varlığı, siyasal ve askeri alanda hata yapma olasılığını azaltmakta, ittifakların daha istikrarlı hale gelmesine katkı sağlamaktadır.

Liberal teori ise bu bakış açısına karşı çıkmaktadır. Liberal yaklaşıma göre çok kutuplu sistemlerin daha az istikrarlı olarak değerlendirilmediğini, aksine esnek ittifaklar yaratma fırsatları sağlamaya katkıda bulunduğunu ve Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası örgütler aracılığıyla kurumsal işbirliği ortamının yaratılmasına yardımcı olduğunu ve bunun da karşılıklı çıkarlara dayalı uzun vadeli istikrara ulaşılmasına yol açtığını görmektedir (Keohane & Nye, 1977: 23–38). İnşacı okul ise farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, uluslararası sistemin istikrarının yalnızca maddi imkânlarla ve güç dağılımına bağlı değildir; aynı zamanda uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki değerlere, kimliklere ve egemen söylemlere de dayanması gerektiğine inanmaktadır. Örneğin, büyük güçler arasında meşruiyet ve barışa ilişkin ortak bir algının olması, çok kutupluluğun varlığında bile istikrarlı bir sistemin oluşmasına zemin hazırlayabilir (Wendt, 1999:246–250). Bu farklı bakış açıları, kutuplaşmanın etkilerinin değerlendirilmesinin yalnızca maddi boyutla sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda uluslararası sistem içinde devlet davranışlarını şekillendiren kurumsal, kültürel ve normatif dinamiklerin de hesaba katılması gerektiğini göstermektedir.

Bir kutup modelinden başka bir modele geçiş, uluslararası sistem tarihindeki en tehlikeli dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu tür dönüşümler ani bir şekilde değil, ekonomik güçlerdeki, teknolojik gelişmelerdeki, uluslararası ittifak

yapılarındaki kaymalar ve büyük savaşlar veya bir kutbun çöküşü gibi olaylar sonucunda kademeli olarak meydana gelmektedir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin dağılması bu duruma klasik bir örnek vermektedir. Realist literatür, kutup değişimlerinin örneğin iki kutupluluktan tek kutupluluğa veya tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçişlerin, mevcut dengenin bozulması ve yükselen güçlerin daha önceki kuralları değiştirmeye çalışması, baskın gücün ise statükoyu korumaya çalışması nedeniyle çatışma olasılığının arttığını belirtmektedir (Mearsheimer, 2001: 400–402). Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin tek kutuplu bir konuma geçtiği, özellikle 2008 ve 2014'ten sonra Çin ve Rusya'dan yeni meydan okumaların yavaş yavaş ortaya çıktığı bir dönem olarak değerlendirilebilir.

Günümüzde uluslararası sistemin, ABD'nin artık siyasi ve ekonomik iradesini tam anlamıyla dayatamadığı çok kutuplu bir sisteme geçiş sürecinde olduğu konusunda literatürde giderek artan bir görüş birliği bulunmaktadır. Askeri ve ekonomik kabiliyetleri bakımından Rusya'nın yanı sıra yükselen en önemli güç Çin'dir. Rusya, askeri gücünü kullanarak küresel güç dengesini yeniden sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum, 2014'te Kırım'ın ilhakıyla başlayıp 2022'de Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı bir işgale uzanan ve 2015'ten bu yana Suriye'ye yönelik geniş çaplı askeri müdahalesiyle Ortadoğu'da jeopolitik nüfuzunu yeniden tesis eden önceki gelişmelerin yanı sıra Ukrayna'ya yönelik müdahalesinde de doğrudan görülmektedir. Öte yandan, Hindistan yükselen bir Asya jeopolitik merkezi olarak konumunda ekonomik büyümesini, BRICS grubu gibi bölgesel ve küresel ittifaklardaki aktif rolünü kullanmakta; ABD ve Rusya arasında daha dengeli bir ilişki kurma hedefi görülmektedir. Pek çok araştırmacıya göre, bu değişimin ABD'nin egemen olduğu tek kutuplu dönemin sonuna işaret etmekte ve çok kutupluluk üzerine kurulu yeni bir dünyanın başlangıcını yansıttığına inanmaktadır (Zakaria, 2008:2–5; Kupchan, 2012:6–9).

1.2.Küçük Devletler

Uluslararası İlişkiler literatüründe, hangi devletlerin "küçük" olarak kabul edilebileceğine dair ortak bir tanım veya belirli bir kriter seti konusunda bir uzlaşma bulunmamaktadır (Henrikson, 2001: 56). Literatürde “küçük devlet” kavramının tanımlanmasına yönelik tartışmalar, farklı teorik yaklaşımların kavrama atfettiği anlamlar doğrultusunda şekillenmektedir. Realist yaklaşım, küçük devletleri esas

olarak maddi güç kapasitesi, askerî yetenekler ve sistem içindeki görece zayıf konumları üzerinden tanımlamaktadır. Bu perspektife göre, devletlerin davranışları uluslararası sistemin anarşik yapısı ve büyük güçlerin tercihleri tarafından belirlenmekte; küçük devletlerin dış politika seçenekleri ise yapısal kısıtlar altında şekillenmektedir (Waltz, 1979; Keohane, 1969). Bu bağlamda realist literatür, “küçüklüğü” ölçülebilir ve nesnel güç unsurlarına dayalı bir kategori olarak ele almaktadır (Vital, 1990).

Buna karşılık, Konstrüktivist yaklaşım, küçük devlet kavramını yalnızca nicel göstergelerle açıklamanın yetersiz olduğunu savunmakta; kimlik, algı, söylem ve tarihsel deneyim gibi toplumsal ve düşünselunsurları ön plana çıkarmaktadır. Konstrüktivist literatürde “küçüklük”, nesnel bir durumdan ziyade belirli tarihsel ve siyasal bağlamlarda inşa edilen bir anlam olarak değerlendirilmektedir (Neumann, 1994; Katzenstein, 1996). Bu çerçevede küçük devletler, uluslararası sistemde pasif aktörler olmaktan ziyade, norm üretimi, söylemsel güç ve kurumsal katılım yoluyla etkide bulunabilen özneler olarak ele alınmaktadır (Ingebritsen vd. 2006).

Maass, Uluslararası İlişkiler teorisi ve pratiğinde “küçük devlet” kavramına ilişkin tek ve evrensel bir tanımın bulunmadığını vurgulayarak, bu durumun kavramın bağlamsal ve yoruma açık niteliğinden kaynaklandığını belirtmektedir (2009: 75). Bu nedenle bazı araştırmacılar, her vaka çalışmasının karşılaştırılan koşullara ve analizin amaçlarına bağlı olarak kendi tanımını benimsemesini daha işlevsel bulmaktadır. Bununla birlikte, “küçüklük” kavramı etrafında yürütülen teorik tartışmalar, belirli bağlamlar için tutarlı ve karşılaştırılabilir tanımlar geliştirilmesine de imkân tanımaktadır.

Tarihsel olarak, küçük devletler, büyük güçler arasında yer almayan devletler olarak sınıflandırılmıştır. Başka bir ifadeyle, uluslararası sistemde kayda değer bir değişiklik yapacak veya mevcut kuralları yeniden şekillendirecek yeterli etkiye sahip olmayan devletler olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, küçük devletler, asimetrik bir ilişkide daha zayıf taraftır; kendi başlarına bu ilişkinin doğasını değiştirme veya seyrine etkide bulunma kapasitesine sahip değildir (Archer vd., 2014:3-9). Bu bağlamda, Jacquet, *"Küçük devlet, küresel veya bölgesel düzeyde kendi siyasi iradesini*

dayatma ya da ulusal çıkarlarını güç politikası yoluyla koruma kapasitesine sahip olmayan bir devlettir" şeklinde tanımlamaktadır (Jaquet, 1971:58). Başka bir ifadeyle, küçük devlet, ulusal çıkarlarını kendi siyasi veya askeri kaynaklarıyla savunma yeteneğinden yoksundur.

Küçük devletin tanımlanmasında genellikle maddi faktörler kullanılmaktadır. Ancak, büyüklük göreceli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Sadece kapasiteye dayalı bir tanım, bir devletin büyüklüğünü tam olarak açıklamak ya da onun dış politika davranışlarını anlamak için yeterli değildir. Örneğin, Danimarka NATO içinde küçük bir devlet olarak kabul edilirken, Baltık ülkeleriyle kıyaslandığında önemli bir güç olarak görülmektedir. Bahreyn, küresel ölçekte küçük bir devlet olarak sınıflandırılrsa da stratejik konumu ve ittifak ilişkileri sayesinde bölgesel düzeyde önemli bir etkiye sahiptir. Maddi güç kaynakları, askeri kapasite ve güçlü ekonomi gibi geleneksel unsurlar, küçük devletlerin karşılaştığı zorlukları ve kısıtlamaları belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, bu faktörler tek başına küçük devletlerin dış politikasını tam olarak açıklamak için yeterli değildir. Ayrıca, özellikle de devletler arasındaki asimetrik ilişkileri belirlediğinde tarihî ve coğrafi bağlamlar da büyük önem taşımaktadır. (Jurkynas, 2014: 264).

Küçük devletlerin uluslararası siyasette etkili, önemli ve aktif bir rol oynamalarının önünde büyüklüğün bir engel teşkil etmediği söylenebilir. Örneğin, Bahreyn, yüz ölçümünün küçük olmasına rağmen uluslararası askeri operasyonlarda aktif bir şekilde yer almaktadır. Sonuç olarak, küçük devlet kavramına dair küresel ölçekte kabul edilmiş tek bir tanım bulunmamaktadır, çünkü bu tartışmada belli bir derecede görelilik söz konusudur. Küçük devlet kavramı, güç ilişkilerinin içinde bulunduğu çevre ile etkileşimi çerçevesinde anlaşılmakta olup, aynı zamanda karşılaştığı zorlukları ve kısıtlamaları belirleyen niceliksel faktörler ile çevresine etkide bulunma ve güvenlik politikalarını bağımsız bir şekilde şekillendirme kapasitesi üzerinden tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda, küçük devlet kavramını niceliksel, niteliksel ve algısal tanımlar aracılığıyla analiz etmek, küçük devletlerin farklı ölçütlere göre sınıflandırılmasını ve boyutlarının anlaşılmasını sağlayan kapsamlı bir teorik

çerçeve sunmaktadır. Aynı zamanda, bu çerçeve, küçük devletlerin uluslararası sistemdeki rollerini açıklamaya ve anlamaya katkı sağlamaktadır.

1.2.1. Niceliksel Tanımlama

Niceliksel tanımlamaya göre küçük devletler, nüfusu bir milyondan az olan küçük devletler, gelişmiş küçük devletler ve az gelişmiş küçük devletler olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır (Hey, 2003: 2). Bazı araştırmacılar, küçük devletlerin parçalı bir şekilde incelenmesinin, kapsamlı bir dış politika teorisinin geliştirilmesine engel olduğunu savunmaktadır. Çünkü bu tür sınıflandırmalar, sınırlı sonuçlar üretmekte ve tüm küçük devletlere uygulanabilir genellemeler yapmayı zorlaştırmaktadır (Radoman, 2018: 182). Ancak, Devletleri niceliksel ölçütlere göre sınıflandırmak, daha pratik ve nesnel bir yöntem olduğundan, akademik literatürde yaygın bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda, birçok araştırmacı devletleri sınıflandırmak için niceliksel kriterleri kullanmıştır. Örneğin, Tom Crowards, tüm devletleri beş kategoriye ayırmak için niceliksel ölçütleri kullanmıştır: küçük devletler, orta-küçük devletler, orta-büyük devletler ve büyük devletler. Küme analizi tekniğini kullanarak 188 devletin 79'unu küçük devlet olarak tanımlamıştır (2002: 172-173).

Küçük devletin boyutunun çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu kabul edilmekle birlikte, bazı araştırmacılar yalnızca nüfus kriterine dayanmanın küçük devletleri belirlemek için güvenilir ve yeterli bir yöntem olduğunu savunmaktadır. Buna karşın, diğer araştırmacılar bu görüşü reddederek nüfus büyüklüğü ile devletin diğer boyutları arasında sabit bir ilişkinin bulunmadığını vurgulamaktadır (Olafsson, 1998: 10). Bu eleştiriye rağmen, araştırmacılar küçük devlet kavramını tanımlarken "nüfus büyüklüğü" kriterinden tamamen vazgeçmemiştir. Bu ölçüte yönelik yapılan değişiklikler ve uyarlamalara rağmen, küçük devletleri tanımlamada nüfus büyüklüğüne dayalı yaklaşım bazı sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedir. Başlangıçta, birçok araştırmacı, nüfusu bir milyon veya daha az olan devletlerin küçük devletler kategorisine dahil edilebileceği konusunda ortak bir görüşe sahipti (Clarke & Payne, 1987: 17). Daha sonra bu rakam bir buçuk milyona yükseltilmiştir (Commonwealth Consultative Group, 1985: 8–9). Ancak farklı görüşler de

bulunmaktadır. Örneğin David Vital, nüfusu en fazla 10 ila 15 milyon arasında değişen devletleri küçük devletler olarak kabul etmiştir (1967: 8).

Küçük devletlerin tanımı için mutlak ya da genel olarak kabul edilmiş bir ölçüt bulunmadığı görülmektedir. Küçük bir devletin nüfusuna ilişkin üst sınırın belirlenmesi, tüm değerlendirmelere rağmen özünde keyfi bir süreç olmaya devam etmektedir. Nitekim, bir araştırmacının belirttiği gibi, *"Bir milyon nüfusluk üst sınır rastgele seçilmiş olup, ona herhangi bir özel anlam atfedilmemiştir"* (Rapaport vd., 1971: 31). Küçük devletlerin nüfus büyüklüğüne dayalı tanımı keyfi bir unsur içerse de, bu durum onun analitik bir yaklaşım olarak geçerliliğini ortadan kaldırmaz. Ayrıca, bu ölçüt uygulamada bazı zorluklarla karşılaşabilir ve belirli bir ölçüde tanımsal belirsizliğe yol açabilir, ancak bu durum araştırma veya analizi engellemez. Küçük devletler üzerine yapılan çalışmaların çoğu karşılaştırmalı araştırmalar olduğundan, farklı tanımların varlığı çalışmaları olumsuz etkilememektedir. Bu çalışmalarda, küçük devletler için genel ve kapsamlı bir tanımın varlığı gerekli olmayabilir (Olafsson, 1998: 3).

Devletlerin çeşitli kategoriler altında sınıflandırılmasının, Uluslararası İlişkilerde "küçük devlet" kavramını ifade etmede daha doğru bir yöntem olabileceği söylenmektedir (Raeymaeker, 1974: 20). Bu esneklik, tanımın doğruluğunu azaltabilse de küçük devletin anlaşılması için daha gerçekçi bir yaklaşım sunmaktadır. Bu bağlamda, tartışma "kesinlik" ile "düzenleme" arasındaki bir karşıtlık hâline gelmektedir. Burada öne sürülen argüman, ölçülebilir kriterlere dayanan katı bir tanım oluşturmanın gerçekçi bir hedef olmayabileceğidir. Bunun yerine, küçük devleti diğer devletlerle karşılaştırarak ele almanın daha faydalı olabileceği savunulmaktadır (Clarke & Payne, 1987: 9–10). Belirli ve sabit bir tanım aramak yerine, "küçük devlet" Uluslararası İlişkiler bağlamında kullanılan bir siyasi terim olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, kesin bir bilimsel tanımdan ziyade daha çok siyasi anlamlar taşıyan bir kavramdır. Bu bağlamda, küçük devletler için niceliksel bağlamda kesin bir tanıma ulaşmak zor olabilir, ancak kullanıldıkları siyasi bağlama göre daha net bir şekilde tanımlanabilirler.

1.2.2. Niteliksel Tanımlama

Nitel tanımlamalara göre, küçük devletler genellikle uluslararası arenadaki yetenekleri, kapasiteleri ve nüfuzları temelinde tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, bir devlet büyük güçler arasında yer almadığında küçük devlet olarak kabul edilir. Genel olarak, temel argüman, büyük güçlerin ve muhtemelen orta ölçekli güçlerin birbirleri üzerinde doğrudan etkili olduğu ve birbirleriyle ilgilendiği, ancak küçük devletlerin uluslararası sistemde daha az etkili olduğu yönündedir.

Goetschel'e göre, küçük devletler büyük devletlere kıyasla daha az nüfuza sahiptir ve bağımsızlık seviyeleri de daha sınırlıdır (Aktaran: Tür & Salık, yıl yazılacak: 8). Knudsen ayrıca küçük devletlerin güç ilişkileri açısından büyük devletlere kıyasla daha zayıf bir kapasiteye sahip olduğunu belirtmektedir (2002: 184-185). Jacquet'ye göre, küçük devletler küresel ve bölgesel düzeyde siyasi iradelerini dayatma yeteneğinden yoksun olan ve ulusal çıkarlarını koruyamayan devletler olarak tanımlanmaktadır (2017: 8). Bazı araştırmacılar, küçük devletlerin belirli davranış kalıplarına göre tanımlandığını iddia etmektedir. Buna göre, bir devletin büyüklüğü belirli davranış ve tutumlarla ilişkilendirilmektedir. Örneğin, küçük devletlerin hükümetler arası kuruluşlarla çalışmayı tercih ettiği, ulusal yasalara öncelik verdiği, askeri güç kullanımından kaçındığı ve dış politikalarında çoğunlukla bölgesel meselelere odaklandıkları öne sürülmektedir (Evans & Newnham, 1998: 500-501). Bununla birlikte, küçük devletlerin tek tip bir şekilde davrandığı iddiası eleştirilmiştir. Bazı araştırmacılar, küçük devletler için belirli ve sabit bir davranış kalıbı belirlemenin zor olduğunu savunmaktadır (Christmas-Möller, 1983: 40). Ayrıca, küçük devletlere atfedilen davranışların aslında yalnızca onların sınırlı büyüklüklerinin bir sonucu olabileceğini ve doğalarına özgü bir özellik olarak değerlendirilemeyeceği öne sürülmüştür (Rothstein, 1968: 22).

Bununla birlikte, deneysel veri analizleri, küçük devletlerin büyük devletlerden farklı davrandıkları yönündeki hipotezi desteklemektedir. Yapılan analizler, büyük devletlerin uluslararası arenada daha aktif olduklarını ve küçük devletlere kıyasla çok daha fazla girişimde bulunduklarını ortaya koymaktadır (East, 1975: 165). Ayrıca, bir devletin "küçük" olarak tanımlanması, onun mutlaka zayıf

olduğu anlamına gelmez. Belirli ölçütlere göre küçük kabul edilen bazı devletler farklı açılardan güçlü olabilirken, büyük olarak nitelendirilen bazı devletler ise belirli yönlerden zayıf olabilir (Kurečić vd., 2017:15).

Iver Neumann ve Sieglinde Gstöhl, "zayıf" olmanın kapasiteyi yansıttığını, "küçüklüğün" ise niceliksel bir boyut olarak değerlendirildiğini belirtmektedir (2006: 7-8). Sonuç olarak, nitel tanımlamalar da tıpkı nicel tanımlamalar gibi devletler arası ilişkilere ve göreliliğe dayanmaktadır. Diana Panke, "büyüklük" ve "küçüklük" kavramlarının, belirli bir bağlamda iki ya da daha fazla aktör karşılaştırıldığında anlam kazandığını vurgulamaktadır (2012: 315). Bir devlet başka bir devlete kıyasla güçlü olabilirken, başka bir devlete karşı zayıf konumda olabilir (Wivel & Thorhallsson, 2006: 654). Örneğin, İran Bahreyn'e kıyasla büyük bir devlet olarak kabul edilirken, Rusya ile karşılaştırıldığında küçük bir devlet olarak nitelendirilebilir. Bu tür ilişkiler tüm devletler için geçerlidir; bir devlet belirli bir alanda güçlü olabilirken, başka bir alanda zayıf kalabilir.

Bazı ekonomik olarak gelişmiş ülkeler askeri güçten yoksun olabilirken, bazı devletler ise güçlü askeri kapasitelerine rağmen ekonomik açıdan zayıf olabilirler. Sonuç olarak, tüm bu faktörler göz önüne alındığında, küçük devletlerin genellikle güç dengesizliğinin hâkim olduğu uluslararası ilişkilerde diğer devletlere kıyasla daha zayıf konumda olduğu söylenebilir.

1.2.3. Algısal Tanımlama

Literatürde küçük devletleri tanımlamaya yönelik bir diğer bakış açısı, algısal yahut bilişsel tanımlamadır. Robert Rothstein, bilişsel açıdan küçük devlet kavramını tanımlayan ilk araştırmacılardan biri olmuştur. Rothstein'a göre küçük devlet, güvenliğini tamamen kendi kaynaklarına dayanarak sağlayamayacağını fark eden ve bu nedenle güvenliğini garanti altına almak için öncelikle diğer devletlerin, kurumların veya dış gelişmelerin desteğine bağımlı olan bir devlettir (1968: 29) Jeanne Hey de bilişsel yaklaşım açısından küçük devlet kavramını tanımlayan araştırmacılardan biridir. Ona göre, küçük devlet kavramı temelde algıya dayanmaktadır. Başka bir deyişle, eğer bir devletin halkı ve kurumları kendilerini küçük bir devlet olarak

görüyor veya diğer devletler ve kurumları söz konusu devleti küçük bir devlet olarak kabul ediyorsa, o devlet küçük devlet olarak sınıflandırılabilir (2003: 3).

Robert O. Keohane, küçük devletleri bilişsel bir yaklaşımla tanımlamakta ve bu bağlamda sistemik yapının önemine dikkat çekmektedir. Ona göre, bir devletin küçük bir güç olarak kabul edilmesi, liderlerinin uluslararası sistem üzerinde tek başlarına veya küçük bir grupla iş birliği yaparak önemli bir etki yaratamayacaklarını kabul etmelerine bağlıdır (2006: 59). Keohane ayrıca uluslararası sistemdeki devletleri dört kategoriye ayırmaktadır. Sistem üzerinde belirleyici olan devletler, örneğin ABD ve Sovyetler Birliği, uluslararası düzenin şekillenmesinde anahtar rol oynamaktadır. Sistem üzerinde etkili olan devletler, Birleşik Krallık, Fransa, Çin, Batı Almanya, Japonya ve Hindistan gibi ülkelerden oluşmakta olup, uluslararası meselelerde önemli bir etkiye sahiptir. Sistem içinde aktif olan devletler, Kanada, İsveç, Pakistan, Brezilya ve Arjantin gibi ülkeler olup, uluslararası sisteme katkı sağlamakla birlikte etkileri sınırlıdır. Sistem içinde etkisiz olan devletler ise uluslararası sistem üzerinde dikkate değer bir etkisi bulunmayan diğer tüm devletleri kapsamaktadır (2006: 59-60). Bu bağlamda, Keohane'a göre küçük devletler, uluslararası sistemde hiçbir nüfuza sahip olmayan ve küresel güç dengesi üzerinde etkili olamayan devletler olarak analiz edilebilir.

Anette Baker Fox, küçük devletleri tanımlamada farklı bir yaklaşım önermektedir ve burada esas önemli olanın uluslararası sistemin bütünü olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, bir devletin küçük olarak kabul edilmesi hem o devletin liderlerinin hem de diğer devletlerin liderlerinin, söz konusu devletin siyasi nüfuzunun yalnızca yerel düzeyde sınırlı olduğunu ve küresel ölçekte bir etkiye sahip olmadığını kabul etmelerine bağlıdır. Bunun yanı sıra, küçük devletler güvenliklerini sağlamak için büyük ölçüde dış politik güçlere bağımlıdır ve çıkarları, büyük güçlerden biri veya birkaçı açısından vazgeçilebilir nitelikte olabilir (1969: 751-752).

Öte yandan, hiçbir devlet, yalnızca kendisini büyük bir güç olarak ilan ederek bu statüye ulaşamaz. Bir devletin büyük güç olarak tanınabilmesi için diğer devletlerin onun maddi kapasitesini, gücünü ve uluslararası arenadaki etkisini kabul etmesi gerekmektedir (Açar, 2008: 22). Bu nedenle, bilişsel yaklaşımdan bağımsız olarak, güç

herhangi bir devlet için ister küçük ister büyük olsun, belirleyici bir faktör olmaya devam etmektedir. Rothstein, Keohane ve Fox, küçük devleti bilişsel modele göre tanımlarken, çalışmalarında dolaylı olarak güç eksikliğini de göz önünde bulundurmuşlardır. Küçük devletlere ilişkin araştırmalar geliştikçe, daha seçici tanımlar ortaya çıkmış ve bu tanımlar, daha önce tartışılan üç yaklaşımı kapsadığı gibi, geleneksel yaklaşımların ötesine geçen daha geniş kriterlere de dayanmıştır.

Örneğin, Raimo Väyrynen, küçük devletleri tanımlamak için beş farklı boyutun kullanılabileceğini belirtmektedir. Bu boyutlar şu şekildedir:

- 1.Devletin uluslararası sistem içindeki konumu ve hem iç hem de dış açıdan sınırlı güce sahip olup olmaması (bilişsel veya somut verilere dayalı olarak).
- 2.Dış müdahaleye yüksek düzeyde maruz kalması.
- 3.Uluslararası ilişkilerde belirli bir davranış modeli sergilemesi.
- 4.Çıkarlarının diğer devletlerin çıkarlarından farklı olması.
- 5.Dahil olduğu uluslararası sistem içinde belirli bir rol üstlenmesi (1971: 9297).

Väyrynen, küçük devletler için şu tanımı yapmaktadır: *"Küçük güç, faaliyet gösterdiği bağlamda algısal ve/veya nesnel güç düzeyi düşük olan bir devlettir."* Buna ek olarak, küçük devletlerin belirli bir davranış modeli sergileme olasılığı yüksektir ve bu davranışları, orta ve büyük güçlerin tutumlarından farklılık göstermektedir. Son olarak, küçük devletlerin çıkarları, en azından kısmen, büyük devletlerin çıkarlarından farklıdır (1971: 99). Hey'in belirttiği gibi, küçük devlet kavramını açıklamaya çalışan tüm araştırmacılar, bu devletleri üç temel kategoriye ayırmaktadır: Çok küçük devletler, nüfusu bir milyondan az olan ülkeler. Gelişmiş dünyadaki küçük devletler, iyi seviyede kalkınmış ve güçlü bir ekonomiye sahip ülkeler. Üçüncü dünyadaki küçük devletler, önceki iki kategoriye kıyasla daha büyük olsalar da hâlâ küçük devlet olarak sınıflandırılan ülkeler (2003: 2). Buna rağmen, küçük devlet kavramı için henüz kesin ve ortak bir tanım üzerinde uzlaşılmış değildir. Bu durum, küçük devletlerin Uluslararası İlişkiler alanındaki yerinin tartışmalı olduğunu gösterse de farklı

tanımlama modellerini benimseyen araştırmacılar, bu kavramı uzun bir süre daha kullanmaya devam edeceklerdir.

1.2.4. Küçük Devlet Kavramının Tarihsel Gelişimi

Küçük devletler üzerine yapılan çalışmalar 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır; ancak bu konuda sistematik akademik çalışmaların ortaya çıkışı II. Dünya Savaşı sonrasına kadar gerçekleşmemiştir (Amstrup, 1976:163-164). Bu döneme kadar "küçük devletler" terimi, 1815 Viyana Kongresi'nde tanımlanan büyük güçler (Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, Rusya, İtalya, Avusturya-Macaristan) dışındaki tüm devletleri ifade etmekteydi. Ayrıca, Batı Avrupa'daki daha küçük çaplı diğer devletleri de kapsamaktaydı (Neumann & Gstöhl, 2006b:5-6).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, özellikle de İkinci Dünya Savaşı sonrasında, birçok yeni ve küçük devletin ortaya çıkışı gözlemlenmiştir. Bu süreç, İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürge devletlerinin bağımsızlık hareketleriyle hız kazanmış ve araştırmacıların dikkatini önemli ölçüde çekmiştir. Zamanla, küçük devletler Uluslararası İlişkiler alanındaki çalışmalarda giderek daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Bu ilgi, küçük devletlerin uluslararası siyaseti ve onun işleyiş mekanizmalarını anlamaya yönelik yeni analizler ve perspektifler sunabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Tür & Salık, 2017:4).

Küçük devletler üzerine yapılan çalışmalar, Uluslararası İlişkiler teorilerinin gelişimiyle paralel olarak ilerlemiş ve üç temel tarihsel süreçten etkilenmiştir. Bu süreçler; Birinci Dünya Savaşı sonrasında imparatorlukların çöküşü, Soğuk Savaş dönemi boyunca sömürge devletlerinin bağımsızlık kazanması ve 20. yüzyılın 1990'lı yıllarında Sovyetler Birliği ile Yugoslavya'nın dağılmasıdır (Neumann & Gstöhl, 2006b: 5). Maass, uluslararası sistemdeki maddi ve normatif dönüşümlerin küçük devletlerin sayısının artmasına katkıda bulunan belirleyici bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Ayrıca, küreselleşme ve dış tehditlerin azalması gibi faktörlerin küçük devletlerin ortaya çıkışında önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Bu faktörlerin yalnızca yeni devletlerin bağımsızlığını güçlendirmekle kalmadığını, aynı zamanda uluslararası sistemin genel yapısını yeniden şekillendirerek daha fazla küçük devletin var olmasına olanak sağladığını belirtmektedir (2014:710).

1960'lar ve 1970'ler, küçük devletler üzerine yapılan çalışmaların en yoğun ilgi gördüğü dönem olmuştur. Keohane'in (1969) küçük devletlerin uluslararası sistemde hayatta kalma stratejilerini, ittifaklar ve çok taraflı kurumlar üzerinden analiz eden öncü çalışması bu dönemin eseridir (Höller, 1983:15). Bu dönemde küçük devletler üzerine artan ilginin, sömürgelerin bağımsızlık kazanması ve Bağlantısızlar Hareketi'nin ortaya çıkışıyla doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. 1990'lar ve 2000'lerde ise küçük devlet çalışmaları, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte yeni bir teorik ve ampirik çerçeve kazanmıştır. 1990 sonrası dönemde küçük devlet çalışmaları, klasik realist "güç yetersizliği" yaklaşımının ötesine geçerek, kurumsalcılık, konstruktivizm ve dış politika analizi çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. Katzenstein,(1985) küçük devletlerin ekonomik kırılganlıklarını, kurumsal uyum ve devlet-toplum ilişkileri yoluyla avantaja çevirebildiklerini ortaya koyar. 1990 sonrası literatürün teorik temel referansı olmaya devam etmektedir. Neumann (1994), küçük devletleri kimlik, söylem ve bölgesel inşa süreçleri bağlamında ele alarak konstruktivist yaklaşıma katkı sunar.

Vital (1990) küçük devlet-büyük devlet ayrımının yapısal boyutunu incelemektedir. Uluslararası sistemde devletler arasındaki eşitsizliği yapısal bir sorun olarak ele alarak küçük devlet kavramının teorik sınırlarını tartışır. 1990'ların sonundan itibaren literatürde küçük devletlerin belirli alanlarda uzmanlaşarak etki yaratması fikri öne çıkmıştır. Cooper (1997) küçük devlet diplomasisinin küreselleşme çağında nasıl çeşitlendiğini ve esneklik kazandığını incelemiş, Henrikson (2001) küçük devlet diplomasisinin yapısal sınırlarını ve iletişim kapasitesini analiz etmiştir. Thorhallsson (2012) çalışmasında küçük devletlerin Birleşmiş Milletler gibi çok taraflı platformlarda görünürlük ve etki kazanma stratejilerini ele almıştır. Görüldüğü üzere, 1990'lı ve 2000'li yıllarda yapılan küçük devlet çalışmaları daha çok küreselleşme ve çok taraflılık konularına yoğunlaşmaktadır.

1.3.Büyük Güçler

1648 Westphalia Antlaşması ile modern devlet sisteminin ortaya çıkışından bu yana, çok kutuplu dönemler, yani üç veya daha fazla büyük gücün uluslararası sistemde etkin olduğu yapılar, uluslararası düzenin baskın özelliği olmuştur. Bununla birlikte, bu dönemlerde ortaya çıkan dinamik rekabet modelleri, günümüzün karar

alıcıları için büyük ölçüde alışılmadık ve yabancıdır. Çünkü bu rekabetler, zaman açısından uzun vadeli ve stratejik boyutta farklılık gösteren yapılar içermektedir; bu da onları çağdaş rekabet biçimlerinden ayırmaktadır. Çok kutuplu sistemlerde büyük güçler arasındaki rekabet, genellikle on yıllar hatta yüzyıllar boyunca süren uzun soluklu çatışmalar şeklinde gerçekleşmiştir. Nitekim modern tarihte bu duruma ilişkin çok sayıda örnek mevcuttur: İspanya, Fransa, Büyük Britanya, Hollanda ve Osmanlı İmparatorluğu, 16. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın başlarına kadar birden fazla kıtada nüfuz mücadelesi yürüten başlıca aktörler olmuşlardır. İspanya, Fransa ve Büyük Britanya arasındaki Amerika kıtasındaki sömürge rekabeti, yaklaşık bir buçuk yüzyıl boyunca sürmüştür. Rusya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu, 17. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar Avrupa, Küçük Asya ve Kuzey Afrika’da sürekli bir güç mücadelesi içinde olmuşlardır. 19.yüzyılda ise “Büyük Oyun” olarak adlandırılan jeopolitik rekabet, Rusya, Büyük Britanya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında Asya ve Orta Doğu’da bir yüzyıldan fazla sürmüştür. 19.yüzyılın sonlarından II. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar geçen dönemde ise, Alman İmparatorluğu, Fransa, Büyük Britanya, Rusya, Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve ABD, küresel sistemde birbirleriyle rekabet hâlindeki büyük güçler olarak öne çıkmışlardır (Gilpin, 1981: 13).

Büyük güç, askeri, ekonomik ve teknolojik olmak üzere üç ana alanda kayda değer maddi kapasitelere sahip olan bir devlettir. Bu yetenekler, söz konusu devletin uluslararası sistem üzerinde doğrudan etki yaratmasına ve küresel ölçekte nüfuz sahibi olmasına olanak tanır (Baldwin, 1989: 3; Brooks & Wohlforth, 2008: 12–13, Wohlforth, 1999: 10–18). Büyük güçlerin, sınırlarının ötesine uzanan, geniş kapsamlı ve sürdürülebilir stratejik siyasi hedefleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, ABD, Çin ve Rusya, günümüzde büyük güç statüsüne sahip en belirgin örnekler arasında yer almaktadır.

Uluslararası ilişkiler sisteminde 1991’den sonra ABD gibi bir hegemon gücün olmadığı veya 1945’ten Sovyetler Birliği’nin dağılmasından önceki yıla kadar olduğu gibi iki süper gücün bulunmadığı bir sistemi ifade eden çok kutupluluk konusunda dünya çapında farkındalığın artmasına çeşitli faktörler katkıda bulunmuştur. Waltz’un görüşlerinin aksine, Serfaty, iki kutuplu sistemin tehlikeli olduğunu savunmaktadır. Çünkü büyük güçler arasında yaşanabilecek bir çatışma, sert bir uluslararası

karşılaşmaya yol açabilir ve bu durum, küresel güvenliği ciddi şekilde tehdit edebilir (2008: 175).

Waltz'a göre, üç büyük güce dayalı bir sistemsal yapı, uzun vadede istikrarlı ve sürdürülebilir bir uluslararası düzen sağlamamaktadır. Mevcut büyük güçlerden birinin ciddi biçimde zayıflaması, güç dağılımının üç kutuplu bir yapıdan iki kutuplu veya tek kutuplu bir düzene dönüşmesine neden olabilir. Buna karşılık, başka bir devlet, nitelik ve nicelik bakımından yeterli maddi kapasiteyi geliştirerek, büyük güçler arasına katılma potansiyeline sahip olabilmektedir. Uluslararası sistemdeki büyük güçlerin sayısı ve sıralaması, küresel stratejik ortamın temel belirleyicilerini oluşturur. Aynı zamanda bu güç dağılımı, rakip büyük güçlerin siyasi tercihlerini ve hareket alanlarını sınırlandırır. Bu devletler, belirsizlik ve yapısal istikrarsızlık koşulları altında, zenginlik, nüfuz ve güvenlik çıkarlarını maksimize etmeye yönelik stratejiler geliştirmeye çalışmaktadırlar (1979: 162). Sınırlı güce sahip olan devletler, zenginlik, nüfuz ve güvenlik gibi çıkarlarını gerçekleştirme yönünde çaba göstermeye devam etmektedir. Ancak bu çaba, büyük güçler arasındaki etkileşimler tarafından belirlenen ölçütler çerçevesinde şekillenmektedir (Mearsheimer, 2001: 5). Bu doğrultuda, söz konusu devletlerin tercihleri ve hareket alanları, uluslararası sistemdeki güç dağılımının yapısal özelliklerinden etkilenmekte; aynı zamanda büyük güçlerin belirlediği politikaların dayattığı kısıtlar ve sunduğu fırsatlar tarafından da yönlendirilmektedir.

1.3.1. Büyük Güçlere Yönelik Teorik Yaklaşımlar

Uluslararası ilişkiler teorilerine ilişkin literatür, büyük güçleri tanımlamak ve uluslararası sistemdeki rollerini belirlemek amacıyla üç temel yaklaşım önermektedir. Birinci yaklaşım, büyük güçleri maddi kapasiteleri üzerinden tanımlarken; ikinci yaklaşım, bu güçleri uluslararası düzeydeki çıkarlarının niteliği ve kapsamı doğrultusunda ele alır. Üçüncü yaklaşım ise, büyük güçleri uluslararası sistemde düzenleyici veya yönetsel otoriteye sahip aktörler olarak değerlendirir.

Maddi kapasiteye dayalı olan ve askerî ve maddi üstünlüğe odaklanan ilk yaklaşım, klasik analizlerde en yaygın şekilde kullanılan yöntemlerden biridir. Waltz'a göre, bir devletin büyük güç olarak kabul edilebilmesi için yalnızca askerî alanda

üstünlük göstermesi yeterli değildir; aynı zamanda ekonomik verimlilik, doğal kaynaklara erişim, nüfus büyüklüğü ve siyasal istikrar gibi çeşitli kriterlerde de yüksek düzeyde performans sergilemesi gerekir (1979: 131). Ayrıca, Brooks ve Wohlforth'a göre, büyük güç tanımı yalnızca maddi kaynaklarla sınırlı değildir; askerî teknoloji, ekonomik kapasite ve küresel ölçekte nüfuz sahibi olma yeteneği de bu tanımın ayrılmaz unsurlarıdır (2008: 12–13, 27–35, 40–44).

İkinci bir yaklaşıma göre, bir devletin büyük güç olarak konumlandırılması yalnızca maddi kapasitesine değil, aynı zamanda çıkarlarının niteliğine ve jeopolitik kapsamının genişliğine de bağlıdır. Coğrafi ve siyasal çıkarları geniş bir alana yayılan devletler, uluslararası sistemdeki geleneksel aktörlerden temel olarak farklı roller üstlenirler. Bu bağlamda, Arnold Toynbee, büyük gücü, faaliyet gösterdiği uluslararası toplumda geniş çaplı etki yaratan bir siyasî güç olarak tanımlar (1925: 4). Aynı şekilde, Martin Wight da büyük güçlerin genel çıkarlar doğrultusunda hareket eden devletler olduğunu vurgulamaktadır (1946: 50). Bu, onların çıkarlarının uluslararası sistemin tamamına yayıldığı anlamına gelir; yani günümüz bağlamında bu, küresel çıkarlar demektir. Benzer biçimde, Robert Jervis, büyük gücün ayrıcalıklı konumunun, uluslararası ağda sahip olduğu merkezi yerle doğrudan bağlantılı olduğunu ileri sürer. Bu tür devletler, küçük güçlere kıyasla daha fazla sayıda devletle ilişkili olduklarından, uluslararası sistemde meydana gelen değişimlerden daha yüksek oranda etkilenirler. Bu varsayım, Vietnam Savaşı örneğinde somutlaşmaktadır. Çoğu devlet çatışmaya doğrudan katılmamış olsa da savaşın ABD dış politikası üzerindeki etkileri, uluslararası dengelerde değişimlere neden olmuş ve bu durum diğer devletleri de dolaylı olarak etkilemiştir (Jervis, 1976: 215; Snyder & Diesing, 1977: 419; Miller & Kagan, 1997: 54). Üçüncü yaklaşım, büyük güç kavramını uluslararası sistem içinde merkezî bir düzenleyici rol üstlenme kapasitesiyle ilişkilendiren bir bakış açısını temsil eder. Bu yaklaşımın en dikkat çekici savunucularından biri olan İngiliz düşünür Hedley Bull, büyük güçlerin uluslararası sistemin istikrarına iki temel yoldan katkı sunduğunu savunur. İlki, aralarındaki ilişkileri yöneterek; ikincisi ise, sahip oldukları üstünlükleri kullanarak uluslararası toplumun genel işleyişine belirli bir yön vermeleridir (1977: 200). Bu iddia, diğer devletlerin büyük güçleri uluslararası toplumun ayrıcalıklı ve eşit olmayan bir kategorisi olarak örtük biçimde tanınması ilkesine dayanır. Bu tanıma, büyük güçlere uluslararası düzensizlikle mücadelede düzenleyici roller üstlenme

konusunda zımni bir meşruiyet kazandırmaktadır. Bu bağlamda, büyük güçler sadece sıradan devlet aktörleri değil, aynı zamanda uluslararası sistemin işleyişinden özel olarak sorumlu olan aktörler olarak görülmektedir. Bu sorumluluk, yalnızca sistemin yapısının korunmasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sistemin temsil ettiği temel değerlerin ve kurumsal örüntülerin savunulmasını da kapsar. Küçük devletler, uluslararası toplumun tutumlarında zaman zaman ikiyüzlülük veya çifte standart olduğunu düşünebilir; ancak mevcut uluslararası düzenin sürdürülmesinin bu yapının etkinliğine bağlı olduğunu fark ettikleri için bu durumu çoğu zaman kabullenmektedir (Levy, 1983: 16; Suzuki, 2008: 45–63; Buzan, 2004: 68).

Büyük güçlerin tanımlanmasına yönelik üç ana yaklaşım, konuya dair farklı perspektiflerin varlığını ve bu güçlerin sistemdeki rolüne ilişkin ortak bir anlayışın eksikliğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede oluşan belirsizlik, büyük güçlerin neyi temsil ettiklerine ve uluslararası düzende hangi rolleri üstlenmeleri gerektiğine dair ortak ve net bir tanımın yokluğunu yansıtmaktadır. Bu durumu özetleyen Clark, uluslararası düzenin ancak büyük güçlerin iki temel işlevi yerine getirdiğinde sağlanabileceğini ifade eder. İlki, kendi aralarındaki ilişkileri yönetmeleri; ikincisi ise uluslararası toplumun genel faaliyetlerine merkezî bir yön kazandırmalarıdır (1989: 38).

1.4.Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde Küçük Devletler ve Dış Politikaları

Küçük devletlerin dış politika davranışları, Uluslararası İlişkiler literatüründe uzun süredir tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar, “küçük devlet” kavramına ilişkin ortak bir tanım üzerinde uzlaşamamasından kaynaklanmakta olup, literatürün gelişimi süresince farklı araştırmacılar tarafından benimsenen çeşitli analitik yaklaşımların bir sonucudur. Bu bağlamda, Jeanne A. K. Hey, Maurice A. East ve Michael I. Handel gibi araştırmacılar, küçük devletlerin dış politika davranışlarını analiz eden katkılarda bulunmuşlardır. Bu araştırmacıların çalışmaları temel alınarak, küçük devletlerin dış politika davranışlarını karakterize eden ortak nitelikler ya da eğilimler ortaya konabilir.

Öne sürülen bu ortak niteliklerden birincisi, küresel düzeydeki meselelere sınırlı katılım ve büyük ölçekli uluslararası sorunlara doğrudan müdahaleden kaçınmaktır. İkincisi, çok taraflı uluslararası ve bölgesel örgütlere aktif katılım ve kurumsal entegrasyona önem vermektir. Üçüncüsü, kapasiteleriyle orantılı, mütevazı ve ulaşılabilir dış politika hedefleri belirlemektir. Dördüncüsü, dış politika alanını, doğrudan içinde bulundukları coğrafi çevreyle sınırlı tutmaktır. Beşincisi, dış politika araçları olarak diplomatik ve ekonomik yöntemleri, askerî müdahale veya çatışma yerine tercih etmektir. Altıncısı, uluslararası anlaşmazlıklarda tarafsızlık ilkesine bağlı kalmaktır. Yedincisi, ulusal güvenliğin sağlanmasında büyük güçlerle yapılan ittifaklara ve bu güçlerin desteğine dayalı bir yaklaşım benimsemektir. Sekizincisi, büyük güçlerle doğrudan çatışmalardan ve gerilimlerden kaçınma eğilimidir. Dokuzuncusu, uluslararası hukuk, normlar, teamüller ve evrensel değerleri desteklemektir. Son olarak, uluslararası alanda iş birliğini ve kolektif eylemi teşvik eden kurumsal düzenlemelere destek vermek gelmektedir (East, 1973, s. 557; Handel, 1981, s. 53; Hey, 2003, s. 5; Kotchikian, 2008, ss. 33–42).

Küçük devletlerin benimsediği dış politika davranışları, uluslararası sistemdeki etkileşimlerin karmaşıklığını yansıtan belirgin çelişkiler içermektedir. Uluslararası ilişkiler disiplinindeki Realist yaklaşımlara göre, küçük devletlerin sınırlı askerî ve ekonomik kapasiteleri, onları merkezi otoritenin bulunmadığı kaotik bir uluslararası ortamda ek güvenlik kaynakları arayışına itmektir. Ancak, tüm küçük devletler aynı dış politika yolunu izlememektedir. Bazı küçük devletler, güvenlik açıklarını telafi etmek amacıyla büyük güçlerle ittifaklar kurmayı tercih ederken, bazıları ise çatışmalardan kaçınmak ve bağımsızlıklarını korumak amacıyla tarafsız bir dış politika izlemektedir. Bu iki yönelim arasındaki belirgin fark, küçük devletlerin neden farklı dış politika yollarını tercih ettiğini açıklamak için belirleyici etkenlerin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Görünen o ki, bu farklılıkları yalnızca devletin uluslararası sistem içindeki konumuyla açıklamak yetersiz kalmaktadır; daha derin bir analiz, hem içsel (rejim tipi, ulusal kaynaklar, iç istikrar gibi) hem de dışsal (bölgesel çevre, ittifak yapıları, güvenlik tehditleri gibi) faktörleri dikkate almalıdır. Nitekim günümüzde de küçük devletlerin dış politikasını inceleyen akademik çalışmalar, bu davranışları anlamlandırmak için genellikle içsel ya da dışsal etkenlere odaklanmaktadır (Hey, 2003: 5–6). Küçük devletlerin dış politikalarını inceleyen

Çalışmaların gelişim sürecinin ilk aşamalarında, analizlerin büyük bir kısmı güvenlik meseleleri etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda, söz konusu devletler uluslararası sistemdeki tehditler karşısında kırılgan ve zayıf aktörler olarak değeriendirilmiştir (Knudsen, 2002: 187– 188).

Realist kuram çerçevesinde, küçük devletlerin dış politika davranışlarını açıklamada güvenlik ve zayıflık kavramlarının merkezi rolüne odaklanan çok sayıda çalışma ortaya çıkmıştır. Bu alana önemli katkılarda bulunan isimlerden biri olan Robert Rothstein, söz konusu ilişkiye ilk dikkat çeken araştırmacılarından biridir. Rothstein’a göre, küçük devletler uluslararası sistemin yapısında zayıf birimler olarak kabul edilmekte ve bu nedenle güvenliklerini sağlamak ve varlıklarını sürdürebilmek amacıyla diğer güçlü aktörlerle ittifak kurma stratejisine yönelmektedirler. Bu yaklaşım, uluslararası çevrenin tehditkâr ve dengesiz doğasında küçük devletlerin karşı karşıya kaldığı riskleri azaltma çabasını yansıtmaktadır (1968: 186–191; Singer, 1972; Vital, 2006: 77–88). Uluslararası ilişkilerde Yapısalcı Realizm (neo-realizm) kuramının varsayımlarına dayanarak, birçok araştırmacı küçük devletlerin dış politika davranışlarının esas olarak uluslararası sistemin anarşik doğasının yarattığı dışsal baskıların bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Bu bakış açısına göre, küçük devletler sistemde kırılgan aktörler olarak değeriendirilmekte ve sürekli olarak uluslararası düzende varlıklarını sürdürebilmenin yollarını aramaktadırlar (Elman, 1995: 175–179). Bu araştırmacılar, küçük devletlerin dış politika davranışlarının esas olarak uluslararası düzeydeki güç dağılımı yapısı ya da dış tehdit algıları çerçevesinde şekillendiğini savunmakta ve içsel ya da yerel faktörlere fazla önem atfetmemektedirler. Bu bağlamda, küçük devletlerin dış politikaları, uluslararası sistemdeki dönüşümlerin doğrudan bir yansıması olarak değeriendirilir; söz konusu devletler, stratejilerini küresel ortamda meydana gelen değışikliklere uyum sağlayacak şekilde yeniden yapılandırma eğilimindedir (Elman, 1995: 171–172). Neorealist teorinin kurucusu olan Waltz, küçük devletlerin güvenlik ve dış politika alanlarındaki davranışlarının, büyük güçler arasındaki çekişmelerin yanı sıra uluslararası sistemin yapısal kısıtlamaları tarafından doğrudan şekillendirildiğini belirtmektedir (1979: 184–185, 195). Waltz’a göre, küçük devletlerin stratejik karar alma kapasitesi oldukça sınırlıdır ve bu durum, büyük güçlerin sistem üzerindeki geniş etki alanlarıyla karşılaştırıldığında daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Waltz'ın "uluslararası kısıtlamalar, uluslararası aktörlerin davranışlarını belirleyen temel unsurdur" yönündeki yaklaşımından yola çıkarak, Michael Handel küçük devletlerin yer aldığı dış çevrenin, bu devletlerin dış politika tercihlerini anlamada en kritik analiz düzeyi olduğunu savunmaktadır. Handel'e göre, küçük devletler uluslararası sistemde sınırlı etkisi olan aktörlerdir ve dış politika davranışları, büyük ölçüde sistemin yarattığı baskılar ve yapısal koşullardan kaynaklanmaktadır; içsel dinamikler bu davranışların belirlenmesinde ikincil düzeyde rol oynamaktadır (2006: 149–150).

Benzer şekilde, Fox da küçük devletlerin dış politika davranışlarında uluslararası düzeyin doğrudan etkisine dikkat çekmiştir. Ona göre, bu devletlerin dış politikaları yalnızca içsel dinamiklere dayanmaz; aynı zamanda uluslararası sistemin yapısı, büyük güçler arasındaki çatışmalar ve bu güçlerin küçük devletlere dayattığı talepler ve kısıtlamalar tarafından da doğrudan şekillendirilir (1959: 114–115). Örnek olarak, II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye, Finlandiya, Norveç, İsveç ve İspanya gibi bazı küçük devletlerin dış politika davranışları verilebilir. Bu devletler, dış politikalarını büyük güçlerin güvenlik ve askeri çıkarları doğrultusunda yeniden biçimlendirmiş ve güç dengelerine uyum sağlama yönünde bir eğilim sergilemişlerdir.

Erling Bjøl'e göre, küçük devletlerin dış politika davranışı sabit değildir; aksine, bu davranışlar devletin içinde bulunduğu güvenlik coğrafyasının ve uluslararası sistemin doğasına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (1971: 29–34). Ona göre, küçük devletlerin dış politika tutumlarını analiz etmek, bu devletlerin yer aldığı yapısal bağlamdan bağımsız düşünülemez. Bu nedenle, söz konusu davranışların değerlendirilmesinde sistemsel çevrenin dikkate alınması gerekmektedir. Neorealist teori varsayımlarına dayanarak, bu kuramsal çerçeve içinde küçük devletlerin dış politikasını analiz eden araştırmacıların ortak noktası, bu devletleri uluslararası sistemin etkilerine tabi olan "nesneler" olarak ele almalarıdır; yani bu devletler, sistemi şekillendirme kapasitesine sahip "bağımsız aktörler" olarak değerlendirilmemektedir. Bu yaklaşıma göre, küçük devletlerin dış politikaları uluslararası güç dengelerini belirlemede aktif bir rol oynamaktan uzaktır. Aksine, bu devletler meydana gelen uluslararası gelişmelere tepki veren ve bu gelişmelerden etkilenen pasif aktörler olarak konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda, küçük devletlerdeki dış politika karar

alıcılarının önemi büyük ölçüde göz ardı edilir; çünkü bu devletlerin siyasi kurumlarının, uluslararası sistemin yapısal dinamikleri içerisinde anlamlı bir etki yaratabilecek kapasitede olmadığı varsayılmaktadır (Mouritzen, 1991: 217–230).

Küçük devletleri etkisiz aktörler olarak gören ve dış politika davranışlarını tamamen uluslararası sistemin yapısına bağlayan yaklaşımların aksine, bazı araştırmacılar klasik Realizm'in yeniden yorumlandığı Neoklasik Realizm çerçevesinde farklı bir yaklaşım benimsemişlerdir. Bu yaklaşıma göre, küçük devletlerin dış politika davranışlarının açıklanmasında içsel faktörler ön plana çıkarılmalıdır. Bu bağlamda, önde gelen araştırmacılardan biri olan Miriam Fendius Elman, küçük devletlerin dış politika yönelimlerini belirlemede yerel kurumsal yapının belirleyici rolüne dikkat çeker. Dış politikanın analizinde yalnızca uluslararası sistemin kısıtlamaları ya da elitlerin tercihleri temel alınmamalıdır; bunun yerine, ulusal kurumların oynadığı kritik rol göz önünde bulundurulmalıdır. Elman'ın yaklaşımına göre, kurumlar yalnızca politikaları belirlemekle kalmaz, aynı zamanda farklı aktörlerin hareket alanlarını da önceden şekillendirir ve sınırlandırır. Bu durum, dış politika karar alma süreçlerinde rakip yerel gruplar arasındaki güç dengesinden bağımsız olarak geçerlidir. Elman bu savını, 1900 yılı öncesi ABD örneği üzerinden temellendirmektedir. Bu örnek, siyasi kurumların tarihsel gelişiminin, sonraki dönemlerde karar alıcıların sahip olduğu seçenekleri doğrudan etkilediğini ve dolayısıyla kurumların dış politika davranışları üzerinde birikimli ve kısıtlayıcı bir etkisinin olduğunu göstermektedir (1995: 180–190).

Güvenlik ve çatışmayı uluslararası sistemde devlet davranışının temel belirleyicileri olarak gören realist yaklaşımdan farklı olarak, Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi, merkezi bir otoritenin yokluğuna rağmen devletler arasında iş birliğinin mümkün olduğunu savunur. Bu kuram, özellikle uluslararası kurumların varlığını vurgulamakta ve bu kurumların büyük güçlerin davranışlarını sınırlamada, ayrıca çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesine katkı sağlamada önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir.

Bu bağlamda Anders Wivel, Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısının, küçük devletlerin bölgesel büyük güçlerin güvenlik politikaları üzerinde —her ne kadar

sınırlı da olsa— etki sahibi olabileceğini ortaya koyan önemli bir örnek teşkil ettiğini belirtmektedir. Küçük devletler, bu kurumsal çerçeve aracılığıyla güvenlik endişelerini dile getirme ve bölgesel yönelimlerin şekillendirilmesine katılma imkânı bulabilmektedir (2005: 395). Bu yaklaşıma göre, uluslararası kurumlar yalnızca büyük güçlerin davranışlarını düzenlemekle kalmaz; aynı zamanda küçük devletlere de manevra alanı kazandırır ve onları uluslararası güvenlik meselelerinde daha etkin aktörler haline getirir. Böylece küçük devletlerin uluslararası sistemdeki konumu ve etkisi artmakta, bu da onların seslerini duyurabilme kapasitelerini güçlendirmektedir. Uluslararası ilişkilerde Liberal Teori, küçük devletler açısından uluslararası normlar ve ortak değerlerin önemine dikkat çeken bir başka önemli boyutu ortaya koyar. Özellikle askeri ve ekonomik gibi maddi güç unsurlarından yoksun olan küçük devletler için bu normatif unsurlar stratejik bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, Götzchele, küçük devletlerin uluslararası sistemde maddi kapasitelerinin yetersizliği nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını ileri sürmekte; bu nedenle bu devletlerin iş birliği ve barış gibi normları geliştirerek ve öne çıkararak etkilerini artırmaya çalıştıklarını savunmaktadır. Benzer bir bakış açısıyla, Ingebritsen, İsveç, Norveç, Finlandiya, İzlanda ve Danimarka gibi maddi ve askeri kapasiteleri sınırlı olan İskandinav ülkelerini uluslararası sistemin “norm liderleri” olarak tanımlamaktadır. Bu devletler, sürdürülebilir kalkınma, küresel adalet ve barışçıl çatışma çözümü gibi normları teşvik etmede aktif roller üstlenmekte ve uluslararası kuruluşlardaki etkin üyelikleriyle bu normları pekiştirmektedirler (2002: 11).

Yapısalcı Teori, küçük devletlerin dış politika davranışlarının incelenmesinde Realist ve Liberal yaklaşımlara alternatif bir analitik çerçeve ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, aktörlerin öz algılarına ve söylemlerine dayalı yorumlayıcı bir metodolojinin benimsenmesine dayanmaktadır. Daha ayrıntılı bir tanımlamayla, Yapısalcı Teori, “küçük devlet” kavramını sıklıkla zayıflık ya da sınırlılıkla ilişkilendiren pozitivist yaklaşımların tam tersidir. Yapısalcılık bu kavramı aktörlerin öz algıları ve söylemleri aracılığıyla ortaya çıkan toplumsal bir ürün olarak ele almaktadır. Yapısalcı teoriye göre küçük devletler, yetenekleri ve zayıflıkları bakımından sınırlı olarak görülmemeli, aksine küçük olmalarına daha olumlu bakılmalıdır. Bu yeni bakış açısı, küçük devletlerin dış politikada geniş fırsatlar yaratmasına katkı sağlayacaktır. Bazı ülkeler kendilerini küçük devlet olarak tanımlamayı tercih ederken aynı zamanda

çevrelerindeki nüfuzlarını güçlendirme stratejisi de izleyebilmektedir (Browning, 2006: 673–674). Bu bağlamda Christopher Browning, Finlandiya örneğini vererek, Finli devlet adamlarının farklı tarihsel dönemlerde çeşitli yöntemlerle küçük Finlandiya devletinin kimliğini yeniden inşa ettiklerini ve bunun da ülkenin dış politikasını doğrudan etkilemeye katkıda bulunduğunu göstermektedir (2006: 674–681). Bazı durumlarda, küçük devlet kimliği tek taraflılık ve ilişki kurmama politikasını meşrulaştırmanın bir aracı olarak görülmüştür. Diğer zamanlarda ise bu kimlik Finlandiya'nın bölgesel ve uluslararası düzende aktif ve proaktif bir aktör olarak kendini konumlandırmasını desteklemek için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu durum, ülkenin imajını ve nüfuzunu güçlendirme fırsatı vermiştir. Bu, kimliğin sabit bir veri değil, değişken bir yapı olup, sürekli olarak şekillendirilip yeniden inşa edilmektedir. Küçük devletlerin, söylemleri ve uygulamaları aracılığıyla yumuşak ve stratejik güç kaynağı haline gelebildiğini göstermektedir (Katzenstein, 1996:2-6, Neumann, 2002:628-631).

Bu bölümde ele alınan kuramsal yaklaşımlar, küçük devletlerin dış politika davranışlarının tek boyutlu bir çerçevede analiz edilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Realist ve Neorealist yaklaşımlar, küçük devletlerin dış politikalarını uluslararası sistemin yapısal kısıtlamaları ve güvenlik kaygıları çerçevesinde açıklarken; Neoklasik Realizm, bu davranışların şekillenmesinde içsel faktörlerin ve kurumsal yapıların önemini vurgulamaktadır. Buna karşılık, Liberal ve Yapısalcı yaklaşımlar, küçük devletlerin uluslararası kurumlar, normlar ve kimlik inşası aracılığıyla uluslararası sistem içinde daha görünür ve etkili aktörlere dönüşebildiklerini ortaya koymaktadır. Bu kuramsal çeşitlilik, küçük devletlerin dış politikalarının içsel ve dışsal faktörlerin karmaşık etkileşimi sonucunda şekillendiğini göstermekte ve küçük devlet–büyük güç ilişkilerinin daha bütüncül ve çok boyutlu bir perspektifle ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAHREYN DIŞ POLİTİKASI

2.1. Bahreyn'in Tarihi Geçmişi ve Jeopolitik Konumu

Bahreyn, derin tarihi köklere sahip bir ülkedir. Basra Körfezi'ndeki stratejik coğrafi konumu sayesinde tarih boyunca birçok bölgesel ve uluslararası gücün ilgisini çekmiştir. Antik çağlarda "Dilmun" adıyla bilinen Bahreyn, Mezopotamya ve Hindistan medeniyetlerini birbirine bağlayan önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Güneybatı Asya'nın bir parçası olarak Basra Körfezi'nin ortasında yer alan Arap yarımadasında bulunan bir ada ülkesidir ve Orta Doğu bölgesinin bir parçasıdır. Ülke, 25°30' ve 26°20' kuzey enlemleri ile 50°18' ve 50°55' doğu boylamları arasında konumlanmıştır. Bahreyn, coğrafi olarak tüm yönlerden Basra Körfezi suları ile çevrilidir. Ülke, Katar (güneydoğu), Suudi Arabistan (batı) ve İran (kuzey) ile deniz sınırlarına sahiptir. Orta Doğu'nun yüzölçümü bakımından en küçük devleti olan Bahreyn'in yüzölçümü, 2011 yılı verilerine göre 765,3 km² olarak kaydedilmiştir. Daha sonra gerçekleştirilen deniz doldurma projeleri sayesinde bu alan yaklaşık 786,8 km²'ye ulaşmıştır (World Bank, 2023a).

Ülke, batı yönünde Suudi Arabistan'a Kral Fahd Köprüsü ile kara bağlantısı sağlamaktadır. Ayrıca iki ülke arasında karasal ulaşımı daha da güçlendirmek amacıyla ikinci bir köprü inşa edilmesi planlanmaktadır. İdari olarak Bahreyn dört vilayetten oluşmaktadır. Başkent ve en büyük şehir olan Manama'dır. 2023 yılına ait resmi istatistiklere göre, Bahreyn'in toplam nüfusu yaklaşık 1.577.059 kişidir ve bu nüfusun 727.352'sini Bahreyn vatandaşları oluşturmaktadır (Information & Government Authority [iGA], 2023).

Tarihsel olarak, İslam, dinin yayıldığı ilk yıllarda Bahreyn'e ulaşmış ve bu coğrafya İslam'ı barışçıl yollarla benimseyen ilk bölgelerden biri olmuştur. 1521 yılında Bahreyn Portekiz kontrolü altındaydı, ardından 1602'de Safevîler'in kontrolüne geçmiştir. Ancak Bahreyn'de modern dönem, 1783 yılında Al Halife ailesinin ülke üzerinde kontrol sağlamasıyla başlamıştır. Şeyh Ahmed bin Muhammed Al Halife (Ahmed el-Fâtih) liderliğinde düzenlenen ve "Zubara Savaşı" olarak bilinen

çatışmanın ardından, Bahreyn'deki Fars garnizonu mağlup edilmiş ve günümüze kadar süregelen Al Halife hanedanlığı tesis edilmiştir (Khuri, 1980: 37–45; Peterson, 1989: 21–24).

Bu olayın sonucu yeni bir aşamanın başlangıcı olmuştur. Bölgesel çekişmelerin ardından ülkede göreceli bir istikrar döneminin başlangıcını simgelemiştir. Bahreyn, 19. yüzyılda bölgesel güçlerin, özellikle de İran'daki Kaçar Hanedanı'nın artan dış tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır. Egemenliğini koruma amacıyla Al Halife hanedanı, 1820 yılında başlayan ve 1861 tarihli Koruma Anlaşması dâhil olmak üzere bir dizi anlaşmayı İngiltere ile imzalamıştır. Bu anlaşmalar, Bahreyn'in iç işlerini Al Halife ailesine bırakırken, dış ilişkiler ve savunma alanları İngiltere'nin yönetimine bırakılmıştır (Onley, 2009:36–40).

Bahreyn, 1932 yılında petrolün keşfedilmesiyle Arap Körfezi'nde ticari anlamda petrolü ilk çıkaran ülke olmuştur. Bu durum ekonomisinde köklü bir dönüşüme yol açmıştır. İnciye dayalı ekonomisi, petrole dayalı bir rant ekonomisine dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm büyük toplumsal ve ekonomik değişimlere yol açmış, altyapı çalışmaları ve kamu hizmetlerinde ciddi gelişmeler sağlanmıştır (Fuccaro, 2009:88–89). Bahreyn'de 1950'li yıllarda siyasi reform ve toplumsal adalet talepleriyle öne çıkan işçi ve öğrenci ayaklanmalarına sahne olmuştur. Bu gerginlikler, Bahreyn'in 1971 yılında Süveyş'in doğusundan çekilerek İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasına kadar devam etmiştir.

2.2.Siyasal Yapı

Bahreyn'in İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasının ardından, ilk anayasa ve geçici kurucu meclisin taslağı üzerinde çalışmalar yapılmış ve 1944 yılında ilan edilmiştir. İlk anayasa ve geçici kurucu meclisin taslağı üzerinde çalışmalar yapılarak ilk anayasal denemenin önü açılmış, ancak otoriterliğe karşı yapılan darbe nedeniyle bu denemeler kısa ömürlü olmuştur. Şu anda Bahreyn'deki yönetim sistemi, anayasal ve veraset yoluyla aktarılan bir monarşi esasına dayanmaktadır. Bahreyn Kralı, devlet başkanı ve silahlı kuvvetlerin başkomutanı olarak görev yapmakta ve anayasa çerçevesinde geniş yürütme, yasama ve yargı yetkilerine sahiptir. Bu siyasi yapı, 1973

Anayasası uyarınca kurulmuş, ancak daha sonra 2002 yılında bazı yasama ve düzenleyici yetkileri güçlendirmek için Anayasa'da önemli değişiklikler yapılmıştır.

Hükümet sistemi, Bahreyn Anayasası hükümlerine uygun olarak birbirleriyle iş birliği yapan üç hükümet erki olan yürütme, yasama ve yargı arasındaki kuvvetler ayrılığına dayanmaktadır. Ayrıca, hiçbir erk, geçici ve yasal olarak tanımlanmış bir delegasyon dışında yetkilerinden vazgeçemez. Devlet başkanı ve ulusal birliğin sembolü olan kral; anayasanın, hukukun ve kamu hak ve özgürlüklerinin meşru koruyucusu olarak tanımlanır. Kraliyet kararnamesiyle başbakanı ve bakanlarını atamak gibi yetkilere sahiptir. Ayrıca, her yasama döneminin başında hükümeti kurma, Şura Meclisi üyelerini atama ve Yüksek Yargı Konseyi'nin başkanı olarak, Yüksek Yargı Konseyi'nin yardımıyla hâkimleri atama yetkisine sahiptir. Yasalara uygun olarak kraliyet affı çıkarabilir veya cezaları kaldırabilir. Kanun tasarılarını değerlendirip onaylayabilir ve elbette özel kraliyet kararnameleriyle yönetimini düzenleyebilir.

Yasama yetkisi, kral ve iki meclisten oluşan Ulusal Meclis arasında paylaşılır: Halk tarafından doğrudan seçilen Temsilciler Meclisi ve kral tarafından atanan Şura Meclisi. Yasalar, her iki meclisin üyelerinin çoğunluğu tarafından çıkarılır ve kral tarafından onaylanarak uygulamaya hazır hale getirilir.

Yasama yetkisi, hükümet ve Bakanlar Kurulu, özellikle de kral tarafından kararname ile atanan Bakanlar Kurulu tarafından temsil edilir. Bakanlar, hükümetin yürütme gündemi çerçevesinde faaliyet gösterir ve hükümet, faaliyet programını kuruluşundan itibaren 21 gün içinde Temsilciler Meclisi'ne sunar. Meclis onaylamazsa, program çoğunluk oyu ile ikinci kez oylamaya sunulur.

Yargı, kamu, ticaret ve ceza davalarının yanı sıra gayrimüslimlerin şahsi statü uyuşmazlıklarına bakan hukuk mahkemelerinin yanı sıra Müslümanların şahsi statü uyuşmazlıklarına bakan Şeriat mahkemelerini de içeren bağımsız bir organdır. Hakimler, kralın başkanlığındaki Yüksek Yargı Konseyi'nin değerlendirmesine dayanarak başbakan tarafından atanır. Anayasa Mahkemesi ayrıca kanunları ve kararları da incelemektedir.

Bu siyasi yapı, Şura Meclisi'nin önemini artıran ve seçilmiş ve atanmış yetkililerin, düzen ve istikrarı garanti altına alan anayasal bir monarşi şemsiyesi altında yasama yetkisini kullanmalarını sağlayan modern bir anayasacılığı temsil etmektedir. 2002 Anayasası, siyasi reformda bir dönüm noktası oluşturan ve vatandaşlar ile monarşinin sembolizmi arasında ortaklığa olanak tanıyan daha açık ve esnek bir yapının ortaya çıkmasına yardımcı olan Ulusal Eylem Bildirgesi ışığında hazırlanmış ve değiştirilmiştir (Britannica, 2025a; Constitute Project, 2002).

Bu siyasi yapı, göreceli istikrarı sembolize eder ve parlamento, hükümet ve yargı gibi ulusal kurumların varlığı sayesinde kraliyet geleneklerini modern esneklikle birleştirmeye dayanmaktadır. Bahreyn sisteminin evrimi, geleneksel liderliği ve sivil toplum ortaklarını meşru yönetim şemsiyesi altında bir araya getirmeye ve onlarla etkileşim kurmaya ve halk meşruiyeti ve kamusal karar alma süreçlerinde bir ölçüde temsiliyet sağlayan dengeli bir siyasi oluşuma katılmaya dayanan bir siyasi projeyi de yansıtmaktadır.

2.3.Ekonomik Yapı

Bahreyn, yüzölçümü ve nüfus açısından küçük bir ada ülkesi olmasına rağmen, bölgesel ve uluslararası alanda önemli ekonomik ve finansal öneme sahiptir. Tarihsel olarak, Bahreyn ekonomisi büyük ölçüde petrol üretimine dayanmaktadır. Ancak ülke, 1970'lerden bu yana ekonomik yapısını çeşitlendirmek için stratejik adımlar atmıştır. 1980'lerden başlayarak Bahreyn, bölgesel bir finans merkezi olarak ortaya çıkmıştır. 1987'de Bahreyn Borsası'nın kurulmasıyla sermaye piyasası için yasal ve düzenleyici bir ortam oluşturulmuştur. Aynı dönemde İslami finans kurumlarının yayılması dikkat çekmiştir. Bahreyn, Bahreyn İslam Bankası ve Al Baraka Bankası gibi büyük bankalara ev sahipliği yapmış ve İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) gibi denetim kuruluşları kurulmuştur (Hertog, 2011). Bu gelişmeler, Bahreyn'in geleneksel ve İslami finansı birleştiren benzersiz bir finans merkezi olarak konumunu sağlamlaştırmıştır. Lübnan İç Savaşı (1975-1990) sonucunda Beyrut'un finans merkezinin çöküşü sırasında Bahreyn, 1975'ten bu yana bölgesel ve uluslararası finans kuruluşları için güvenilir bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle finans sektörü için düzenleyici yasalar çıkaran ilk Körfez ülkelerinden biri olduktan sonra, yabancı bankalar ve şirketler için güvenli bir ortam

sağlamıştır. 2001 yılında Bahreyn, Dubai Uluslararası Finans Merkezi ve Katar Finans Merkezi gibi finans merkezleriyle rekabet eden güçlü bir iş merkezi olarak kendini kanıtlayarak daha güçlü bir ekonomik duruş kazanmıştır. 2011 yılına kadar ülkede 65'i ABD merkezli ve 34'ü Suudi Arabistan merkezli olmak üzere 370'in üzerinde dış bankacılık birimi ve temsilcilik ofisi faaliyet göstermekteydi (Financial Times, 2012).

Ancak 2011 protestoları, uluslararası kuruluşların endişelerini dile getirmesiyle Bahreyn'in finansal duruşunda bir düşüşe yol açmış ve BNP Paribas, Cr dit Agricole ve Nomura gibi bazı bankaları ve şirketleri faaliyetlerini azaltmış veya Dubai'ye taşımıştır. Buna karşılık, Bahreyn, 2009 sonlarında Dubai mali krizinden sonra bile yatırım çekmeye devam etmiş, 2000-2009 yılları arasında gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) %6.1 oranında büyümüş, bankacılık sektörü varlıkları ise 2009'daki 108 milyar dolardan 2010'da 241 milyar dolara çıkmıştır (ISI Emerging Markets Blog, 2011).

2011 yılında Heritage Foundation, Bahreyn'i 183 ülke arasında ekonomik özgürlük endeksinde 10. sıraya yerleştirmiştir; bu da krize rağmen yatırım ortamına duyulan güvenin sürdüğünü göstermektedir.  lke içindeki sektörleri  eşitlendirmedeki başarılarına rağmen, petrol sektörü Bahreyn ekonomisinin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bahreyn, günlük 267 bin varil rafinaj kapasitesine sahip olan dünyanın en büyük petrol rafinerilerinden biri olan Bapco (Sitra) rafinerisine sahiptir. Bu petrolün büyük bir kısmı, 54 km uzunluğundaki boru hattı ile Suudi Arabistan'daki Abu Saafa sahasından getirilmekte, burada işlenip Asya ve Kuzey Amerika pazarlarına ihraç edilmektedir (Ameinfo, 2011).

Suudi Arabistan, Bahreyn'in en büyük ticaret ortağıdır; 2009 istatistiklerine göre, Bahreyn'in Suudi Arabistan'dan yaptėı ithalat toplam ithalatının %26,7'sini oluştururken, ihracatının %3.4'  bu ülkeye yönelmiştir (U.S. Department of State, 2012a). Bahreyn'in 2008'deki Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinden ithalatının %85'i Suudi Arabistan'dan kaynaklıyken, 2005'te Bahreyn'in toplam ihracatının %45'i yine bu ülkeye yapılmıştır. Suudi Arabistan'ın Bahreyn'den ithalatı, Körfez ülkelerinden toplam ithalatının %20,1'ini oluştururken, Suudi Arabistan'ın Bahreyn'e ihracatı Körfez ticaretinin %39'unu oluşturmuştur (Nishi, 2010: 163-168). Turizm, inşaat ve

kalkınma projeleri başta olmak üzere Umwaj Adaları, Durrat Al Bahrain ve Al Areen gibi büyük ölçekli projeleri kapsayan Suudi yatırımlarının toplam hacmi, yıllık bazda 1 milyar ABD dolarını aşmaktadır. Ayrıca Bahreyn, yıllık yaklaşık 6 milyon turistin %70'ini oluşturan Suudi turistler için önemli bir destinasyondur (Trade Arabia, 2011). Ek olarak, Bahreyn, Suudi sermayesinin döngüsünde de önemli bir rol üstlenmektedir. Rajmala Yatırım Bankası'ndan analist Raj Madha'ya göre "Suudi Arabistan'dan çıkan birçok para Bahreyn üzerinden nihai hedeflerine ulaşmaktadır" (Ameinfo, 2011).

2022'de, ekonomik performans göstergeleri, COVID-19 salgınının ardından yaşanan toparlanma süreci nedeniyle de önemli ölçüde iyileşme yaşanmış; GSYİH %4,9 artarken, bu büyümenin çoğu ulaşım ve ticaret gibi petrol dışı sektörlerden oluşturulmuştur. Aynı yıl, finansal hizmetler, teknoloji ve sanayi sektörlerine 1.1 milyar Bahreyn dinarı değerinde doğrudan yabancı yatırım çekilmiştir (Ministry of Finance and National Economy, 2023; Bahrain Economic Quarterly, 2022). Hükümet, 2023 yılında işgücü piyasası reformları, dijital dönüşüm ve kamu-özel sektör ortaklıklarının teşvikine odaklanan "Team Bahrain" girişimi çerçevesinde çeşitlendirme politikalarını sürdürmüştür (World Bank, 2023b).

Temmuz 2023'te Birleşik Krallık ile stratejik yatırım ortaklığı imzalanmıştır. Bu ortaklık, Bahreyn'in ekonomisini çeşitlendirme ve petrol gelirlerine olan bağımlılığını azaltma planını desteklemeye yardımcı olan katma değerli sektörler odaklanarak, İngiliz ekonomisine bir milyar pounddan fazla yatırım yönlendirmeyi amaçlamıştır (UK Government, 2025). Bahreyn'in ekonomik gelişimi, gerçekçilik ile küresel dönüşümlere uyum arasında bir denge arayışını yansıtmaktadır. Doğrudan petrol bağımlı bir ekonomiden çeşitlendirilmiş bir ekonomiye geçiş, özellikle Bahreyn'den daha büyük olan Suudi veya BAE ekonomileri gibi bölgesel rekabet ışığında, zorluklarla dolu stratejik bir bahis anlamına gelmektedir. Ancak Bahreyn'in teknoloji ve İslami finans gibi sektörleri geliştirmeye odaklanması, ona bağımsız bir ekonomik kimlik kazandırmaktadır.

Hükümetin özel sektörü güçlendirmeye yönelik yaklaşımı, aynı zamanda devlete bağımlılığı azaltma ve inovasyonu teşvik etme yönünde önemli bir adımdır. Bahreyn'in siyasi açıdan yatırım ortamını geliştirme ve mali istikrarını artırmadaki

başarısı, özellikle Batılı güçlerle olan bölgesel ve uluslararası ittifaklardaki konumunu güçlendirmede önemli bir etken oluşturmaktadır. İngiliz ve Amerikan şirketleriyle petrol ortaklıklarının devam etmesi, güvenlik ve siyasi çıkarlarla sıkı sıkıya bağlantılı olan ekonomik ilişkinin doğasını yansıtmakta olup, Bahreyn'in ekonomik boyutunun stratejik çevresiyle sıkı sıkıya bağlantılı olduğunu teyit etmektedir. Son dönemde imzalanan ekonomik ve yatırım anlaşmalarını tartışırken, Bahreyn'in karmaşık küresel ekonomik ortamda Doğu ile Batı arasında bir bağ olma konumunu güçlendirmek için coğrafi ve finansal konumunu kullanmaya çalıştığını anlamak önemlidir.

Bahreyn ekonomisi, devletin ekonomik tabanını çeşitlendirme çabalarına paralel olarak 2023-2025 yılları arasında çok sayıda gelişmeye tanık olmuştur. Ancak devlet, birincil gelir kaynağı olan petrol bağımlılığını azaltmada başarılı olamamıştır. Dünya Bankası'nın 2025 tarihli raporuna göre, Bahreyn'in bütçesinin %64'ünden fazlası hâlâ petrol ve doğalgaz gelirlerine dayanmaktadır; bu durum ülke ekonomisini küresel enerji fiyatlarındaki ani dalgalanmalara karşı son derece kırılgan hale getirmektedir. Bahreyn ekonomisinin 2024 yılında finansal hizmetler, inşaat ve imalat gibi petrol dışı sektörlerin katkısıyla %3 oranında büyüme kaydetmiştir. Ayrıca, kamu ve özel sektör iş birliklerinin güçlendirilmesiyle birlikte iş ortamı geliştirilmiş ve reformlar hayata geçirilmiştir. Buna karşılık, Abu Saafa sahasındaki bakım çalışmaları nedeniyle petrol üretimi %3,8 oranında azaldı ve bu da petrol ihracatının %4,6 oranında azalmasına yol açmıştır (World Bank, 2025).

Mali açıdan kamu borcu GSYH'nin %124'üne çıkarak bölgedeki en yüksek oranlardan birine ulaşmıştır. 2024 yılında cari dengede %4.8 oranında fazla verilmiş olsa da, resmi döviz rezervleri 3.8 milyar dolara düşmüş ve bu durum, istikrarsız gelir kaynaklarına dayalı kırılgan bir mali yapıyı ortaya koymuştur. Ayrıca 2025 yılından itibaren %15 oranında çokuluslu şirketler vergisi ve %10'a çıkarılan katma değer vergisi (KDV) gibi yeni vergiler uygulamaya konulmuştur (World Bank, 2025).

Hükümetin ekonomik ve kurumsal reformları uygulama çabalarına rağmen, ülkenin petrol ve dış borca olan yapısal bağımlılığı, Bahreyn'i nispeten savunmasız bir konumda bırakmış ve güçlü uluslararası ortaklıklara olan ihtiyacını daha da derinleştirilmiştir. Ülkenin Batılı şirketler ve ülkelerle ilişki kurma ihtiyacının aciliyeti,

sadece ekonomik destek sağlamak için değil, aynı zamanda özellikle ülke içinde mezhepsel gerginlik ve genç işsizliğin temsil ettiği zorluklar ışığında, siyasi sistemin istikrarının da önemli bir belirleyicisidir.

2.4.Demografik ve Kültürel Yapı

2.4.1. Bahreyn'de Dini Yapı ve Mezhepsel Bölünmeler

Bahreyn'deki dini ve mezhepsel boyut, Bahreyn toplumunun kültürel ve sosyal oluşumuna her zaman katkıda bulunan en önemli faktörlerden biri olmuştur. Mezhepsel çeşitlilik yalnızca demografik veya politik bir veri değil, zamanla ulusal kimlikte ve toplum içindeki aidiyet ve etkileşim kalıplarında etkili bir unsur haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, dini yapı ve mezhepsel ayrımların incelenmesinin yalnızca siyasi boyutlarıyla sınırlı olmadığı, aynı zamanda Bahreyn'de modern devletin oluşumuna katkıda bulunan daha derin kültürel ve sosyal boyutları da ortaya çıkardığı anlaşılabılır.

Nüfusunun küçük olmasına rağmen, Bahreyn toplumu belirgin bir mezhepsel çeşitlilik sergilemektedir. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Arap Şiiiler (Baharna), 18. yüzyılın sonlarında İngiliz desteğiyle Bahreyn'e hâkim olan Arap Sünni elit Al Halife hanedanıyla keskin bir tezat oluşturmaktadır. Bu durum giderek toplumsal ayrışmaya ve mezhepsel siyasal egemenliğe yol açmış ve ülkenin ulusal ve kültürel kimliğini derinden etkilemiştir. Bu iktidar yapısı, zaman içinde kurumsallaşan ve modern devletin yapısal bir bileşeni hâline gelen adaletsiz mezhepsel dengelere dayanmaktadır. 1820-1971 yılları arasında süren İngiliz işgali, Şii muhalefetinin kurumsallaşmasını engelleyen bir ittifak aracılığıyla Al Halife iktidarını açıkça pekiştirmiştir. Böylece “resmi” Bahreyn kimliği, monarşiye ve Sünni iktidara sadakatle özdeşleşmiş; buna karşılık, Şiiiler arasında prekolonyal dönemi bir “altın çağ” olarak hatırlayan ve bugünü sürekli dışlanma ve zulümle özdeşleştiren alternatif bir kimlik algısı oluşmuştur (Khouri, 1980: 13; Louër, 2008: 20).

Mezhepsel kutuplaşmayı derinleştiren temel unsurlardan biri, devletin Şiiileri özellikle güvenlik ve kamu kurumlarından sistematik olarak dışlayan ayrımcı politikalarıdır. Şiiiler çoğunlukla düşük ücretli özel sektör işlerine yönlendirilirken, Sünni yurttaşlara siyasi ve ekonomik ayrıcalıklar tanınmıştır. Bunun yanı sıra, 1990'lı

yıllardan itibaren uygulamaya konulan politikalar ile Bahreyn dışından gelen Sünnilerin vatandaşlığa alınması teşvik edilmiştir. Bu uygulama, 2006 yılında patlak veren “Bandargate Skandalı” ile kamuoyunun dikkatine sunulmuştur (Gengler, 2013a:185–190; Zahid & Zweiri, 2007: 46–50). İç dinamiklere ek olarak, bölgesel gelişmeler de Bahreyn’deki Şii hareketliliğin İran’ın yayılmacı projesiyle bağlantılı olduğu algısını pekiştirmiştir. Özellikle ABD’nin Irak’ı işgal etmesinin ardından Şii partilerin yükselişi, Lübnan’daki Hizbullah’ın artan etkisi ve İran’ın nükleer programındaki ilerleme, “Şii tehdidi” söylemini güçlendirmiştir. Bu söylem, Şii taleplerini ulusal güvenliğe karşı bir tehdit olarak çerçevelemeye ve sert müdahaleleri meşrulaştırmaya hizmet etmiştir (Nasr, 2007; Sadeghi, 2011).

Tarihin belirli kırılma anlarında dini kimliğin siyasallaşması daha görünür hâle gelmiştir. 1930’larda, inci endüstrisinin çöküşü ve küresel ekonomik bunalım nedeniyle yaşanan kriz, Bahreyn’in BAPCO petrol şirketiyle iş birliğine gitmesine neden olmuştur. Ancak istihdamda mezhepsel ayrımcılık belirginleşmiş; Sünniler ve yeni vatandaş yapılanlar avantajlı pozisyonlara getirilirken, Şiiler ağır ve düşük statülü işlerde görevlendirilmiştir. Bu durum, 1938’de farklı toplumsal grupların katılımıyla gerçekleşen ve ulusal karakter taşıyan işçi protestolarına neden olmuştur. Ancak bu protestolar da “güvenlik” gerekçesiyle mezhepsel bir tehdit olarak bastırılmıştır. 1950’ler ve 60’larda yükselen Arap milliyetçiliği dalgası sırasında, Şiiler mezhepsel talepler yerine ulusal kimlik temelinde muhalefete katılmışlardır. Ancak bu katılım, maruz kaldıkları dışlanmayı ortadan kaldırmamış, aksine 1975’te parlamentonun feshedilmesi ve Devlet Güvenlik Yasası’nın yürürlüğe girmesiyle siyasi baskılar yoğunlaşmıştır (Wehrey, 2015). 1979’daki İran Devrimi, Bahreyn’deki Şii-Sünni ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası oluşturmuştur. Şiiler, İran yanlısı olmakla suçlanarak “beşinci kol” olarak damgalanmış; güvenlik aygıtlarının gözetimi artmış, toplumsal baskı yoğunlaşmıştır. 1980’lerde Irak’taki Dava Partisi ve Şirazî hareketinden esinlenen yeni dini-şii hareketler, siyasi temsiliyet, vatandaşlık eşitliği ve Devlet Güvenlik Yasası’nın iptalini talep etmiş, ancak talepleri baskıyla karşılanmıştır (Gengler, 2015; Louër, 2008).

1930’larda başlayan petrol gelirlerine dayalı ekonomik büyüme, toplumun sınıfsal ve mezhepsel ayrımını yeniden şekillendirmiştir. Sünni elitler ekonomik

kalkınma projelerine entegre edilirken, Şiiler marjinal ekonomik rollere hapsolmuştur. Bu durum, sadece ekonomik bir dışlanma değil, aynı zamanda tarihsel bir mağduriyet bilinci yaratarak, kolektif bir Şii direniş kimliği oluşturmuştur. 2001 yılında ilan edilen "Ulusal Hareket Sözleşmesi" ile reform vaadi verilmiş ve parlamento tekrar açılmış olsa da uygulamada bu adımlar şekilsel kalmış; yetkileri kısıtlı bir yasama organı kurulmuş, ana muhalefet grubu olan El-Vifak kapatılmış ve muhaliflere yönelik gözaltılar devam etmiştir (Gengler, 2015; Louër, 2008; Human Rights Watch, 2018). 2011 protestoları, başlangıçta anayasal reform ve demokratik talepler içeren ulusal bir hareket iken, devletin sert güvenlik müdahalesi ve mezhepçi medya söylemleri nedeniyle giderek mezhep temelli bir niteliğe bürünmüştür. Bu süreç, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmiş, bireylerin devrimle ilgili tutumları büyük ölçüde mezhepsel kimliklerine göre şekillenmiştir (Murphy, 2011; Hamada, 2011).

Sonuç olarak, Bahreyn'deki mezhepsel yapı, basit bir Sünni-Şii ayrışmasından ibaret değildir; aynı zamanda kültürel yapının ve ulusal kimliğin önemli bir parçasıdır. Dini miras, tarihi olaylar ve toplumsal bölünmeler, parçalanma ile birleşik bir kimlik arayışı arasında gidip gelen karmaşık bir kültürel manzara yaratmıştır.

2.5.Bahreyn Dış Politikasının Temel Parametreleri

1971'deki bağımsızlığından bu yana Bahreyn'in dış politikası, kaynak ve kabiliyet eksikliği ve Körfez'in kalbinde yer alan hassas jeopolitik konum gibi küçük bir devletin özelliklerine dayanmaktadır. Bu nedenle Bahreyn, Arap ve bölgesel sisteme katılmak ve istikrarın bir garantisi ve güvenlik ve siyasi dengesini yönetmesine yardımcı olacak bir şemsiye olarak gördüğü daha güçlü komşusu Suudi Arabistan'a yakınlaşmak için hızlı adımlar atarak egemenliğini ve kurumsal bütünleşmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu yol, bölgesel ve uluslararası çerçevelere aktif katılım yoluyla risk azaltma ve dış varlık göstermeye dayalı gerçekçi bir dış davranış modelinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

1980'lerden bu yana yaşanan güvenlik değişiklikleri ve ardından 1990'daki Kuveyt işgaliyle birlikte Bahreyn, tehditlerle mücadele etmek ve Körfez İşbirliği Konseyi bünyesinde politikalar oluşturmak için kolektif Körfez eylemine dayalı ikili

bir güvenlik modeli oluşturmuş ve ayrıca başta ABD olmak üzere doğrudan bir koruyucu şemsiye sağlayabilecek büyük güçlerle ittifaklar kurmaya çalışmıştır. Bu model, Bahreyn dış politikasının yapısal bir özelliği haline gelmiştir.

Sonuç olarak, Bahreyn dış politikasının temel parametreleri; rejimin güvenliği ve iç istikrarına dayanmakta, Körfez ortak çerçevesini ilk savunma hattı olarak korumakta, zayıf kabiliyetlerindeki açığı kapatmak için büyük güçlerle asimetrik ittifaklar kurmakta, yabancı yatırım çekmek için ekonomik açıklığa odaklanmakta ve ortak konumlara entegre olarak bölgesel meşruiyet sağlamaktadır. Bu unsurlar, Bahreyn'in neden dengeli ve temkinli bir dış politika stratejisi benimsediğini açıklar niteliktedir. Ülke, caydırıcılık ve uyum arasında hassas bir denge kurmaya çalışmakta; değişen güvenlik ortamına göre önceliklerini yeniden düzenlerken, temel dış politika ilkelerinden vazgeçmemektedir.

2.5.1. 1971–1981: Kuruluş Aşaması ve Uluslararası Meşruiyet Arayışı

İngiltere'nin 1971'de Basra Körfezi bölgesinden çekilmesinin ardından Bahreyn, 15 Ağustos 1971'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu bağımsızlık, Birleşmiş Milletlerin (BM) Bahreynlilerin kendi kaderlerini tayin etme isteklerini tespit etmek için 1970 yılında Bahreyn'de bir kamuoyu yoklaması düzenlemesinin ardından, kapsamlı ve uzun bölgesel ve uluslararası tartışmaların sonucuydu. BM elçisi Giacomo Di Martino, raporunda "Bahreynlilerin ezici çoğunluğunun Bahreyn'i tam egemenliğe sahip bağımsız bir Arap devleti olarak tanımak istediğini" belirtmiş ve bu karar, BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Mayıs 1970 tarihli 278 sayılı Kararı ile onaylanmıştır (United Nations Security Council, 1970). Sonuç olarak, İran'ın Bahreyn üzerindeki tarihi egemenlik iddiasının önündeki en büyük engel ortadan kalkmış ve uluslararası toplumun yeni devleti tanınmasının önü açılmıştır. Aynı gün Bahreyn, BM'ye üye olmuş ve böylece bağımsız ve egemen bir devlet olarak tam yasal tanınma elde etmiştir. Bahreyn ayrıca 29 Temmuz 1972'de İslam Konferansı Örgütü'ne katılarak dış politikasına dini ve medeniyetsel bir boyut kazandırmıştır. Bu adımlar, yeni devletin meşruiyetini çeşitli ittifak ve bağlılık ağları aracılığıyla teyit etmeyi amaçlayan önemli ve bilinçli bir stratejiyi somutlaştırmıştır. İç politikada, bağımsızlık sonrası dönemde, ulusal egemenliğin güçlendirilmesi Bahreyn'in karşı karşıya olduğu en zorlu zorluklardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Bahreyn, Katar ve Suudi Arabistan ile sınır

sorunlarını çözmeye çalışmış. Katar ile Havar Adaları üzerindeki anlaşmazlık, Katar'ın adaların mülkiyetini iddia etmesi, Bahreyn'in ise bu iddiayı reddedip adalar üzerindeki egemenliğinde ısrar etmesiyle uzun yıllar devam etmiştir. Bahreyn, bu anlaşmazlığı diplomasi ve uluslararası hukuk araçlarıyla yönetmeyi tercih etmiştir. Anlaşmazlık daha sonra 2001 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nın bir kararıyla çözülmüştür(International Court of Justice, 2001).

Bu yaklaşım, Bahreyn'in bölgesel anlaşmazlıklarını barışçıl bir çerçevede çözmeye çalışan küçük bir ülke olarak konumunu, sınırlı askeri kabiliyetleri ve kapasitesinin ötesinde iç tükenmeyi önleme çabasıyla uyumlu bir şekilde açıklamaktadır. Suudi Arabistan ile iki taraf, deniz ve kara sınırları konusunda hızla çözümlere ulaşmış ve bu da Bahreyn-Suudi ilişkilerinin güçlenmesine katkıda bulunmuş ve Suudi Arabistan daha sonra Bahreyn'in dış güvenliğinin temel direği haline gelmiştir. O zamandan beri Bahreyn, bölgesel tehditlere karşı güvenliğini korumasının yanı sıra, iç ve dış zorluklarla başa çıkma yeteneğini güçlendiren bir siyasi ve ekonomik destek şemsiyesi sağlaması için Suudi Arabistan'a güvenmektedir (Cordesman, 2008; Katzman, 2016).

Bu bağlam, coğrafi ve demografik imkânları ve kaynakları zayıf küçük bir ülke olan Bahreyn'in, güvenlik risklerini azaltan sınır anlaşmazlıklarını çözerek egemenliğini savunmaya çalıştığını göstermektedir. Ayrıca, en güçlü bölgesel komşusu Suudi Arabistan ile yakın bir ittifak kurmuş ve bu ittifak daha sonra dış politikasını ve iç istikrarını korumak için temel bir çerçeve oluşturmuştur. Bağımsızlığın ardından Bahreyn hükümeti, bölgesel ve uluslararası düzendeki konumunu güçlendirmek için bir dizi hızlı diplomatik adım atmıştır. 21 Eylül 1971'de Bahreyn, Arap Birliği'ne katılarak, Bahreyn'in Arap milliyetçisi kimliğini ve ortak Arap meselelerine katılım arzusunu teyit etmiştir(Britannica, 2025b).

Siyasi açıdan, söz konusu dönem Bahreyn siyasi sisteminin kuruluşunda yeni bir aşama olmuştur. Emir İsa bin Selman El Halife, Bahreynlilere kısmen seçilmiş bir parlamento sağlayan 1973 anayasasını hazırlamıştır, ancak bu anayasa daha sonra 1975'te askıya alınmıştır. Bu anayasal düzenleme, kısa ömürlü olsa da Bahreyn'in uluslararası topluma, gelişen yönetim standartlarına uyum sağlayabilen, yeni siyasi

kurumlara sahip bir devlet olarak kendini sunma vizyonunu ve arzusunu yansıtmıştır (Peterson, 1988c:291–312).

Bölgesel olarak, 1970'li yılların ortamı Bahreyn için zorluk barındırmaktaydı. Bu dönemde Körfez bölgesi, özellikle Bahreyn ve diğer Körfez ülkelerini endişelendiren devrimci ve enternasyonalist bir Şii karaktere bürünen 1979 İran Devrimi'nden sonra, Suudi Arabistan ve İran arasında bir güç mücadelesine sahne olmuştur. Bahreyn'de Şii çoğunluk oluşturması nedeniyle, İran'daki bu değişim Bahreyn hükümeti için varoluşsal bir tehdit olarak görülmüştür. Bu bağlamda Bahreyn dış politikası, İran'ın içişlerine müdahale girişimlerine karşı müttefik arayışına dayanan, daha açık bir şekilde güvenlik odaklı önlemler benimsemeye başlamıştır (Gause, 2010:59).

2.5.2. Bahreyn-İran İlişkileri ve Mezhepsel Gerilimler

Resmi olmayan tahminlere göre, Şiiler Bahreyn nüfusunun %55 ila %70'ini oluşturmaktadır. İran ve Bahreyn arasındaki mezhepsel bağlar, İran'ın krallık üzerindeki en önemli nüfuz araçlarından biri olmuştur.. İran İslam Cumhuriyeti'nin 1979'da kurulmasından bu yana, İran, özellikle "uygun bir Şii yurdu" olarak gördüğü Bahreyn'de nüfuzunu artırmak için "fakihlerin yönetimi"ne dayalı dini modelini yaymaya çalışmıştır (Azzani, 2020: 53).

Bu etkinin en belirgin biçimi, İran'ın Kum ve Necef'teki Şii dini yapılarına ve otoritelerine verdiği destektir. Bu yapılar binlerce Bahreynli için dini ve mezhepsel bir bağ sağlamaktadır. Örneğin, çok sayıda Bahreynli öğrenci dini eğitimini İran'da almaktadır. Birçok Bahreynli Şii de İran dini otoritelerine, özellikle de İran'ın Dini Lideri Ali Hamaney'e sadakatlerini göstermektedir. Bu mezhepsel bağlılık, zamanla siyasi nüfuzun yolunu açmıştır (El-Maamari, 2022: 47). Bu bağlamda, Bahreyn İslami Kurtuluş Cephesi (BAHC), 1981 yılında Hadi el-Moderresi liderliğinde, doğrudan İran iş birliğiyle kurulmuştur. Bu örgütün amacı, Bahreyn'deki monarşiyi devirip Tahran'a bağlı bir Şii İslam rejimi kurmaktır. Bahreyn yetkililerinin daha sonra ortaya çıkardığı bilgilere göre, aynı yılın Aralık ayında İran Devrim Muhafızları ile iş birliği içinde silahlı bir darbe planlamış, ancak girişim başarısız olmuş ve cephe üyeleri tutuklanmıştır (BAHC, 2023).

2.5.3. 1981–2001: Bölgesel Güvenlik Endişeleri ve Körfez İşbirliği Konseyi'nin Kurulması

1980'lerin başlarında Bahreyn, derin bölgesel değişimler nedeniyle artan kaygılarla yeni bir döneme girmiştir. 1979'da İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulması ve bunu takip eden sınır aşan devrimci söylemin yükselişi, 1980'de İran-Irak Savaşı'nın patlak vermesi, Bahreyn'i ve diğer Körfez ülkelerini ikili bir tehditle karşı karşıya bırakmıştır. Tehditlerden ilki İran ile karşı karşıya kalmak, diğeri isesavaşın yayılma olasılığıdır (Nonneman, 2006: 158).

Bu ortam, Bahreyn'i güvenlik zorluklarını ele almasına yardımcı olacak bölgesel bir çerçeve arayışına yöneltmiştir. Bahreyn'in 1981'de Körfez İşbirliği Konseyi'ne (KİK) katılması, Bahreyn'in güvenliğinin kolektif bir çatı altında sağlanabileceğine olan inancının bir ifadesiydi. Konseyin kurulması, bölgesel huzursuzluk karşısında savunma, ekonomi ve siyasi politikaların planlanması ve yönetilmesi için stratejik bir adım niteliği taşımıştır (El Cezire Araştırmalar Merkezi, 2015).

Bahreyn, İran-Irak Savaşı (1980-1988) sırasında göreceli bir tarafsızlık politikası benimsemeye çalışmıştır, ancak bu tarafsızlık tamamen mutlak değildir. Bahreyn, bazı aşamalarda Irak kuvvetlerine lojistik imkânlar sağlayarak ve İran'ın savaşın ötesine geçen ve hatta KİK ülkelerinin iç istikrarını bile etkileyecek bir tehdit olduğunu düşünen ortak Körfez pozisyonlarını destekleyerek, İran'a karşı uygulanan kontrol politikasını desteklemiştir (Gause, 2010: 62). Bu yaklaşım, Bahreyn'in askeri kabiliyetlerinin sınırlılığının farkında olduğunu ve İran müdahalesini önlemek için birleşik bir Körfez cephesinin parçası olma kararlılığını, içeride kendisini tüketebilecek doğrudan bir çatışmaya girmeden gösterdiğini ortaya koymuştur. Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgalini izleyen dönemde, bu olay Bahreyn'in güvenlik politikasında en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Bahreyn, savunma iş birliği çerçevesinde ABD güçleriyle askeri iş birliğinin yanı sıra, Kuveyt'i kurtarmak için ABD liderliğindeki uluslararası koalisyonun aktif bir destekçisi olarak ortaya çıkmıştır (US Department of State, 1996).

Bu operasyonel angajmandan bu yana, ABD ile güvenlik ilişkisi Bahreyn'in dış politika stratejisinin temel unsuru haline gelmiştir. Bu durum, daha sonra ABD'nin

Bahreyn'deki askeri varlığını teyit eden ikili güvenlik anlaşmalarının oluşturulmasına da yansımıştır. Bu aşamada, sınırlı askeri ve ekonomik kapasiteye sahip küçük bir devlet olan Bahreyn'in giderek iki güvenlik stratejisi benimsemeye çalıştığı ortaya çıkmıştır. Birincisi, bölgesel tehditleri caydırmak ve politikaları koordine etmek için KİK çerçevesinde kolektif hareket etmektir. İkincisi ise, bölgesel tehditlere karşı güvenliği sağlayabilen büyük güç olan ABD ile bir ittifak kurmaktadır. Bu yönelimler, Bahreyn'in doğrudan tehditlere karşı dayanıklılığını artırmış, ancak aynı zamanda dış ittifaklara olan bağımlılığını da derinleştirmiştir. Bu bağımlılık, daha sonra 21. yüzyılın başına kadar Bahreyn'in güvenlik politikasının temel özelliği haline gelmiştir.

Kral Hamad bin İsa El Halife, 14 Şubat 2001 tarihinde, ülke içindeki siyasal krizi aşmak, toplumsal uzlaşmayı yeniden teşkil etmek ve mutlak monarşiden anayasal monarşiye geçişi meşrulaştırmak amacıyla “Ulusal Eylem Şartı”nı ilan etmiştir. Ancak 11 Eylül 2001 saldırıları ve ardından 2003'te Irak'ta yaşanan savaş, Bahreyn'i dış politikasının önceliklerini yeniden düzenlemeye yöneltmiştir. Bu dönemde atılan ilk adımlar arasında ABD ile askeri işbirliğinin güçlendirilmesi öne çıkmıştır. Özellikle Bahreyn'in 1995 yılından itibaren resmî olarak ABD Beşinci Filosu'na ev sahipliği yapması, bu dönemde “terörle savaş” ve ABD'nin Körfez stratejisinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir (Katzman, 2014: 10; U.S. Department of State, 2001).

2.5.4. 2011–2017: Arap Baharı ve Bahreyn Üzerindeki Etkileri

Her ne kadar 2001–2011 dönemi, Bahreyn'de reform girişimleri ve Beşinci Filo'ya ev sahipliği yaparak ABD ile güvenlik iş birliğinin yeniden teyit edilmesiyle damgasını vurmuş olsa da bu reformlar Bahreyn'de biriken toplumsal ve siyasal gerilimleri gidermeye yeterli olmamıştır. Bu yetersizlik, 2011'de Arap Baharı'nın patlak vermesiyle açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Bahreyn, 2011-2017 yılları arasında, ülkenin dış ve iç politikalarını yeniden şekillendirmesini gerektiren iç ve bölgesel değişimlere tanık olduğu kritik bir döneme girmiştir.

2011 Şubat ayında Bahreyn'de patlak veren protestolar, özellikle Tunus ve Mısır'daki deneyimler olmak üzere Arap bölgesindeki protesto hareketlerinden ilham almıştır. Ancak, bu halk hareketi yalnızca bu dalgaların kendiliğinden bir uzantısı

değildi; aksine, Bahreyn'in iç yapısında kökleşmiş olan uzun vadeli siyasal ve toplumsal sıkışmaların dışavurumudur. Nüfus istatistikleri konusunda çeşitli farklılıklar bulunsa da Bahreyn nüfusunun çoğunluğunun Şii mezhebine mensup olduğu genel kabul görmektedir. Bu nüfus, Sünni hanedana ve onunla ittifak halinde olan elit siyasal yapıya tabi olarak yaşamaktadır.

Bahreyn'deki mezhepsel gerginliğin kökleri onlarca yıl öncesine dayanır; Şii mezhep grupları 1950'lerde ve 1990'larda rejime karşı büyük protesto hareketlerini benimsemiştir. Bu hareketler izole olaylar değil, aksine mezhepler arasında güç ve servetin paylaşımında ciddi dengesizlikler olduğunu gösteren yapısal birikimlerin işaretleridir (Agence France Presse, 2011). 2011 olaylarında da başlangıçtaki talepler, rejimin devrilmesi ya da cumhuriyetin ilanı yönünde değil, gerçek anayasal reformlar yapılması ve parlamentonun yetkilerle donatıldığı anayasal bir monarşiye geçilmesi yönündeydi. Ancak, resmi baskının yoğunlaşması ve bazı gruplardan gelen aşırı söylemlerin tırmanmasıyla, siyasi manzarada mezhepsel bir karakter açıkça ortaya çıkmaya başlamıştır. Taraflar arasında güvenin ortadan kalkması ve çözüm ihtimallerinin tükenmesi sonucu "Cumhuriyet Koalisyonu" olarak bilinen oluşum ortaya çıkmıştır. Bu koalisyon, Şii muhalefetin en radikal üç grubundan oluşuyordu: ElHak Hareketi, vefa Hareketi ve Bahreyn Özgürlük Hareketi (Ottaway, 2011). Bu koalisyonun amacını mevcut monarşiyi devirmek olarak açıklaması, muhalefetin taleplerinde niteliksel bir sıçrama olarak algılanmış ve özellikle uzun zamandır İran'ın bölgesel gündemiyle bağlantılı olmakla suçlanan Hasan Mushaima'nın katılımıyla hükümet ve destekçileri arasında endişelere yol açmıştır.

Bahreyn rejiminin tepkisi hızlı ve kararlı olmuş ve KİK'den Konseyi'nden askeri destek talep etmiştir. 14 Mart 2011 tarihinde Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) askerleri, Kral Fahd Köprüsü'nü geçerek "Deraa el-Cezire" güçleri çatısı altında Bahreyn'e girmiştir. Müdahalenin gerekçesi "hayati tesislerin korunması" olarak gösterilmiştir. Ancak bu askeri müdahale, muhalefete yönelik baskının yeni bir safhaya taşınmasına neden olmuştur. Sadece protestoların dağıtılmasıyla sınırlı kalınmamış; aynı zamanda ayaklanmanın sembolü haline gelen İnci Meydanı yıkılmıştır. Bu yıkım, ayaklanmanın simgesel belleğinin silinmesine yönelik açık bir mesaj niteliğindedir. Bu bağlamda, hükümet içindeki sertlik yanlılarının etkisi artmış,

siyasi sahne yaygın bir şekilde militarize edilmiş ve veliaht Prens Selman bin Hamad Al Halife tarafından daha önce başlatılan diyalog çağrıları büyük ölçüde görmezden gelinmiştir. Ülke, muhalefet liderleri, insan hakları aktivistleri, sendikacılar, doktorlar ve hatta sporcular da dahil olmak üzere büyük bir tutuklama kampanyasına tanık olmuştur. Siviller, yasaları ihlal eden biçimde askeri mahkemelerde yargılanmışlar ve bu durum yerel ve uluslararası alanda yaygın bir öfkeye yol açmıştır (Human Rights Watch, 2012; Bassiouni Report, 2011).

Baskının en belirgin tezahürlerinden biri kitlesel işten çıkarma kampanyasıydı. Bahreyn Sendikaları Genel Federasyonu, gösterilere katıldıkları için misilleme olarak çoğunluğu Şii olan yaklaşık 2.500 işçinin işten çıkarıldığını duyurmuştur. (Human Rights Watch, 2011). Sağlık sektöründe ise onlarca doktor ve hemşire, "iç düşmanla" işbirliği yapmak olarak kabul edilen bir uygulama olan protestoculara tedavi sağladıkları için tutuklanmışlardır.. (The Independent, 2011).

Aynı süreçte hükümetin başlattığı "ulusal diyalog" süreci ise, muhalefet tarafından dış baskıları hafifletmek amacıyla düzenlenen göstermelik bir girişim olarak yorumlanmıştır. Nitekim El-Vifak Cemiyeti, bu görüşmelerin halkın taleplerine karşılık vermediğini belirterek birkaç hafta içinde süreci terk etmiştir. Özellikle derneğin faaliyetlerini yasaklamaya yönelik girişim, bu tavrı pekiştirmiştir (Al Jazeera, 2011).

Arka planda Suudi Arabistan, Bahreyn'in istikrarını kendi ulusal güvenliğinin hayati bir unsuru olarak değerlendirerek krizin seyrini belirlemede etkili bir rol oynamıştır. Suudi Arabistan'ın petrol zengini Doğu Eyaleti'nde yoğun bir Şii nüfusun bulunması, Bahreyn'deki protesto hareketinin Suudi yönetimi tarafından potansiyel bir yayılma riski ve doğrudan bir güvenlik tehdidi olarak algılanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan diplomatik belgeler, Suudi Arabistan'ın Bahreyn'deki askerî müdahale planlarını önceden ABD yönetimiyle tam anlamıyla istişare etmediğini; Washington ile olan geleneksel güvenlik ittifakına rağmen, krize hızlı ve tek taraflı biçimde müdahale etmeyi tercih ettiğini göstermektedir. Bu durum, Suudi Arabistan'ın Bahreyn krizini bölgesel bir güvenlik meselesi olarak ele aldığını ve müttefik

koordinasyonundan bağımsız hareket etmeye hazır olduğunu ortaya koymaktadır (Reuters, 2011).

ABD, "Arap Baharı"nın başlangıcından itibaren, Barack Obama yönetiminin demokrasi ve insan hakları yanlısı söylemini Körfez bölgesindeki stratejik çıkarlarıyla dengelemeye çalışmıştır. Bu yaklaşım, Başkan Obama'nın 28 Mart'ta Libya'ya müdahaleyle ilgili konuşmasında ve Dışışleri Bakanı Hillary Clinton'ın 7 Kasım'da Ulusal Demokratik Enstitü'deki konuşmasında ifade edilmiştir (Clinton, 2011). Ancak, ABD tarafından savunulan ahlaki sloganların yerleşik güvenlik ve askeri çıkarlar ve ittifakların gerçekliğiyle yan yana getirildiği Bahreyn meselesinde, zorluklar ortaya çıkmıştır.

Bahreyn, ABD için son derece stratejik bir konuma sahiptir. Zira ABD Merkez Komutanlığı'na (CENTCOM) bağlı Beşinci Filo'nun merkezi yer aldığı için bu filo, Amerika'nın Basra Körfezi, Kızıldeniz, Umman Denizi ve Afrika kıyılarına kadar uzanan deniz gücünün ana unsurlarından biridir. Bu nedenle Bahreyn'de rejim karşıtı herhangi bir protesto hareketi, ABD tarafından siyasi değil, güvenlik merceğinden değerlendirilmiştir. 2011 yılında bazı siyasetçi ve yorumcular, bu filonun başka bir Körfez ülkesine taşınması gerektiğini öne sürmüştü de (The Australian, 2011), bu öneri zamanla önemini yitirmiş ve ciddi şekilde gündeme alınmamıştır. Analitik olarak, askeri üssün sürdürülmesinin Bahreyn rejimi üzerinde bir baskı aracı olarak değil, daha ziyade önemli, pazarlık konusu olmayan stratejik bir kazanç olarak görüldüğü iddia edilebilir. Bu da Amerikan dış politikasında önceliklerin değiştiğine işaret etmektedir. Rejimi reform yapmaya zorlamak yerine ABD, Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle bölgesel ittifakı korumak için ihlallere göz yummayı tercih etmiştir (BICI, 2011; U.S. Department of State, 2012b). Bu durum, liberal değerler yerine "jeopolitik pragmatizmin" ön plana çıktığını göstermektedir.

Başta El-Vefak Cemiyeti olmak üzere Bahreyn Şii muhalefeti ABD Beşinci Filosu'nun ülkede kalmasına karşı çıkmamış, aksine devam etmesini desteklemiş ve bunu bölgesel istikrarın gerekli bir unsuru olarak tanımlamıştır. Batılı medya kuruluşlarının bildirdiğine göre, cemiyet liderleri Bahreyn'deki ABD güçlerinin varlığını olası herhangi bir güvenlik bozulmasına karşı caydırıcı bir unsur olarak

görmektedir. Başka bir açıklamasında Genel Sekreter Ali Salman, ABD Donanması'nın varlığının kısa vadede istikrarı korumaya katkı sağlayabileceğini; ancak uzun vadeli ve kalıcı istikrarın ancak demokratik bir siyasal düzenin kurulmasıyla mümkün olacağını ve böyle bir düzenin yabancı askerî güçlere duyulan ihtiyacı ortadan kaldıracağını vurgulamıştır (The Daily Beast, 2011; The Washington Times, 2011). İran ile özellikle nükleer programı ve istihbarat faaliyetleri konusunda gerginlikler artarken, ABD Bahreyn de dahil olmak üzere tüm Körfez ülkeleriyle savunma ittifaklarını ciddi şekilde güçlendirme yoluna gitmiştir. Bahreyn'e yönelik yeni silah satışlarının, 2011 olaylarını inceleyen bağımsız soruşturma komisyonunun raporuyla bağlantılı olduğu belirtilmişse de Amerikan hükümetinin tutumu belirsizliğini korumuştur. Bahreyn hükümetinin yayımladığı bir bildiri, ABD Kongresi'ndeki itiraz seslerini bastırmak için yeterli bulunmuştur; zira bu dönemde Washington'un dikkatinin İran'a yönelmiş olması bu tutumu kolaylaştırmıştır (Emirates 24/7, 2011). ABD yönetiminin Bahreyn'deki baskının ardından büyük ölçüde sessiz kaldığını ve resmi eleştirilerin yalnızca orta düzey isimlerden geldiğini, bunun da ABD'de daha iddialı bir duruş sergilemek için siyasi irade eksikliğine işaret ettiği de öne sürülmektedir (Ottaway, 2011).

Bahreyn'in 2011'deki deneyimi, bölgesel ortamından esinlenen bir hareket gibi görünen gelişmelerin aslında çözülmemiş, aksine görmezden gelinmiş uzun süredir devam eden siyasi ve sosyal adaletsizliklerin bir ifadesi olduğunu göstermektedir. Bölgesel "Arap Baharı" dalgaları Bahreynlileri bu iç çelişkilere karşı ayaklanmaya teşvik etmiştir. Ancak olayların temel nedeni, Çeşitli ve karmaşık mezhepsel yapısı ve monolitik hükümet sistemiyle Bahreyn toplumunun, onlarca yıldır bir yandan modernleşme ve açıklık vaatleri, diğer yandan devlet üzerindeki Sünni hegemonya iddiası arasında yaşadığı gerginliktir.

Bu protestolar, devletin reform taleplerine yönelik hoşgörü sınırlarını açık biçimde ortaya koymuştur. Devlet, "istikrar" ve "egemenlik" gibi kavramları özgürlüklerin kısıtlanmasını meşrulaştıran söylemsel araçlar olarak kullanmış; Yarımada Kalkanı Gücü gibi dış aktörlerin doğrudan müdahalesi ise yerel bir kriz olarak başlayan sürecin kısa sürede bölgesel bir boyut kazandığını göstermiştir. Bu durum, krizin yalnızca iç siyasal dinamiklerle açıklanamayacağını, aynı zamanda

bölgesel güç dengeleriyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Lynch, 2012).

Hükümetin krizi yönetmek amacıyla yeni ve kapsayıcı bir stratejik politika geliştirmek yerine mezhepsel söyleme başvurusu, gerilimin siyasal ve toplumsal boyutlarını göz ardı ederek meseleyi dar bir güvenlik çerçevesinde yeniden üretme eğilimini yansıtmıştır. Bu yaklaşım, toplum içindeki bölünmeleri derinleştirmiş; vatandaşlar arasında eşitlik ilkesine ve devlet ile toplum arasındaki karşılıklı güvene dayanması gereken toplumsal sözleşmenin bağlarını zayıflatmıştır (Mattiesen, 2013).

Reform yönünde gerçek bir siyasal iradenin ortaya konulamaması ve ciddi, kapsayıcı bir diyalog sürecinin başlatılamaması, yaşananların yalnızca geçici bir siyasi kriz olarak değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Aksine bu süreç, hükümetin hem iç dinamiklerdeki dönüşümlere hem de uluslararası ve bölgesel değişimlere uyum sağlama kapasitesindeki sınırlılıkları açığa çıkarmıştır. (Lynch, 2012).

2.5.5. İran Müdahalesi ve 2011 Sonrası Muhalefet

İran'ın Bahreyn Şii toplumuna desteği sadece dini alanla sınırlı kalmamış, 1990'lı yılların başından itibaren siyasi bir boyuta da taşınmıştır. İran, 2001 yılında kurulan Bahreyn'deki en büyük Şii siyasi grubu olan "El Ulusal İslami Cemiyeti" ile dolaylı olarak işbirliği yapmıştır. Bu cemiyet parlamentoya katılmış olsa da, siyasi söylemi zaman zaman İran'ın bölgesel vizyonuna yakın durduğu için Bahreyn yetkililerinin sürekli bir şüphe yaratmıştır (Atlantic Council, 2017). Arap Baharı'yla aynı döneme denk gelen Şubat 2011 protestoları sırasında İran etkisi daha da belirginleşmiştir. Tahran, ülkede siyasi reformlar yapılmasını ve Şii'lere yönelik ayrımcılığın sona erdirilmesini talep eden protestoculara açıkça destek vermiştir. İran, Körfez ülkelerinden oluşan "Deraa el-Cezire"nin Bahreyn'e girerek hükümeti korumasını ise "mezhepsel baskı" olarak nitelendirmiştir (Azani, 2020: 385–389).

Buna karşılık Bahreyn hükümeti, protesto hareketlerini İran'ın iç işlerine müdahalesinin bir parçası olarak değerlendirmiş ve Tahran'ı rejimi istikrarsızlaştırmaya çalışmakla suçlamıştır. Bu suçlamalar, Bahreyn–İran ilişkilerinde ciddi bir gerilime yol açmış; ilişkiler özellikle 2016 yılında Suudi Arabistan'ın

Tahran'daki büyükelçiliğine yönelik saldırının ardından Bahreyn'in İran ile diplomatik ilişkilerini resmen kesmesiyle kopma noktasına gelmiştir (Reuters, 2016; U.S. Department of State, 2017). Ayrıca Bahreyn makamları, İran destekli olduğu iddia edilen bazı silahlı grupların varlığını açıklamıştır. Bunlardan en öne çıkanı, Bahreyn güvenlik güçlerine saldırılar düzenleyen "El Eşter Tugayları"dır. Bu grup daha sonra ABD'nin terör listesine alınmıştır (JNS, 2020).

Bu açıdan İran'ın doğrudan askeri müdahaleden ziyade yerel aktörlerle birlikte hareket ederek "dolaylı etki stratejisine" dayandığı anlaşılabılır. Bu şekilde İran'a siyasi inkâr payı sağlarken aynı zamanda mezhepsel olarak parçalı veya kırılğan siyasi yapılarda etkisini artırmasına olanak tanımaktadır. Bahreyn örneğinde, Şii muhalefet hareketi İran için açık bir etki alanı oluşturmaktadır. Bu durum, Bahreyn hükümeti için hem dış müdahaleyle mücadele hem de iç dengeyi koruma anlamında çift yönlü bir zorluk teşkil etmektedir. Yumuşak güç perspektifinden, İran'ın Şii sembolizminden ve mağduriyetinden yararlanmaya çalıştığını, kendisini Batı hegemonyasına meydan okuyan ve ezilenleri koruyan bir direniş gücü olarak sunduğu analiz edilebilir. Bu söylem, Bahreyn toplumunun birçok kesimini, özellikle Tahran'ı sembolik bir destek kaynağı olarak görenleri etkili olmaktadır. Bahreyn hükümetinin Şii unsurları devlete adil bir şekilde entegre etmek için etkili Bahreyn hükümet politikalarının olmamasıyla daha da kötüleşiyor ve bu, İran etkisinin sızabileceği bir siyasi boşluk yaratmaya yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra İran, Bahreyn dosyasını, Hizbullah ve Halk Seferberlik Güçleri aracılığıyla siyasi ve askeri etkisini pekiştirip iddia edebildiği Lübnan ve Irak'taki önceki başarılı deneyimleriyle ilişkilendirmeye çalışmaktadır (International Institute for Strategic Studies [IISS], 2018; American Enterprise Institute [AEI], 2017; Gengler, 2015). Bahreyn zayıf bir blok olarak kabul edilmektedir ve Bahreyn'deki jeopolitik zorluklara, özellikle Manama'daki deniz üssündeki ABD askeri varlığına ve özellikle Suudi Arabistan'dan Bahreyn rejimine verilen Körfez desteğine rağmen, uygun koşullar karşılanırsa etkisini genişletmek kolaydır.

Bu bağlamda, İran'ın Bahreyn'i siyasi ve sosyal olarak tüketmeyi amaçlayan bir "yumuşak aşındırma politikası"nı uygulamaya çalıştığını görülmektedir. Bu strateji, Bahreyn'i doğrudan devirmekten ziyade, uzun vadede sistematik bir yıpratma

yoluyla İran'ı Körfez güvenliğine veya gelecekteki bölgesel düzenlemelere dair her türlü müzakerenin merkezî bir aktörü hâline getirmeyi hedeflemektedir.

2.5.6. 2017-2024 Bölgesel Dönüşümler ve İbrahim Anlaşmaları' nın Bahreyn Dış Politikasındaki Yeri

2017 yılında Bahreyn, dış politikasında yeni bir döneme girmiştir. Bu dönem, küçük bir devletin istikrarsız bir bölgesel ortamda ne kadar hassas bir konumda bulunduğunu ortaya koyan Körfez Krizi ile aynı zamana denk gelmiştir. 2017'den 2025'e kadar yaşanan gelişmeler, Bahreyn'in daha çeşitli bir strateji oluşturmaya çalıştığını göstermektedir. Bu strateji, geleneksel ittifakların (Suudi Arabistan ve ABD) yanı sıra, gayri geleneksel ortaklıkları (İsrail ile İbrahim Anlaşmaları) ve bölgesel dönüşümlerin arka planında İran ile diyalog başlatmayı da içermektedir.

Haziran 2017'de Bahreyn, Suudi Arabistan, (BAE) ve Mısır ile birlikte Katar ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve ülkeye karşı bir boykot uygulamaya başlamıştır. Katar; “terörizme destek vermek” ve İran'a yakınlaşmakla suçlanmıştır. Ayrıca, hava, deniz ve kara ablukasının yanı sıra, Katar'a yönelik on üç maddelik bir talep listesi sunulmuştur. Bu talepler arasında El Cezire televizyonunun kapatılması, Katar'daki Türk askeri üssünün kaldırılması, İran ile ilişkilerin azaltılması ve Müslüman Kardeşler ile Hamas gibi gruplara desteğin sonlandırılması yer almıştır (Ulrichsen, 2017:45–48). Bu tutumun birkaç açıdan analiz edilmesi mümkündür. Öncelikle, Katar medyası Arap Baharı sürecinde ve özellikle El Cezire aracılığıyla bölgesel gelişmelerde belirleyici bir rol oynamış, bu da Bahreyn ve Suudi Arabistan tarafından iç istikrara yönelik doğrudan bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. İkinci olarak, Katar'ın Müslüman Kardeşler örgütüne mensup bazı liderlere ülkesinde barınma imkânı tanınması, Bahreyn, Suudi Arabistan ve BAE tarafından terör örgütü olarak görülen bu hareketin bölgesel güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle krizin büyümesine yol açmıştır. Üçüncü olarak, Katar'ın Libya, Suriye ve Gazze'deki silahlı gruplara doğrudan destek verdiği iddiaları, Doha'nın ortak Körfez güvenliğiyle çelişen bağımsız bir dış politika izlediği yönünde algı oluşturmuştur (Roberts, 2019:92–94).

Krizin en hassas unsurlarından biri ise Katar–İran ilişkileri olmuştur. İki ülke, dünyanın en büyük doğal gaz sahası olan Kuzey Sahası/Güney Pars'ı paylaşmaktadır. Bu durum, Katar'ı İran ile diplomatik ve ekonomik işbirliğini sürdürmeye zorlamıştır.

Ancak Bahreyn ve Suudi Arabistan, bu yakınlaşmayı İran'ın Körfez'deki nüfuzunu derinleştiren bir “arka kapı” olarak görmüştür. İlginçtir ki, kriz sırasında Suudi Arabistan ve BAE'nin hava sahalarını Katar uçaklarına kapatması üzerine İran, hava sahasını açarak Doha'ya lojistik ve gıda desteği sağlamış; bu da Katar–İran ilişkilerini daha da güçlendirmiştir (Roberts, 2019:93).

Bahreyn açısından bu krizdeki konumu, ülkenin güvenlik yapısının Suudi Arabistan'a sıkı bir şekilde bağlı olduğunu ve bağımsız bir dış politika izleyemediğini göstermektedir. Mezhepsel açıdan hassas bir toplumsal yapıya sahip olan Bahreyn, özellikle Şii muhalefetten kaynaklanan tehditlerle karşı karşıya olduğundan, Katar–İran yakınlaşmasını doğrudan varoluşsal bir tehlike olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, Bahreyn'in kırılgan iç dengeleri ve güvenlik bakımından büyük ölçüde Suudi Arabistan'a bağımlılığı, onun Körfez Krizi'ne yönelik tutumunu şekillendirmiştir.

15 Eylül 2020'de Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri, Trump yönetiminin himayesinde İbrahim Anlaşmaları'nı imzalamıştır. Anlaşma ile Bahreyn, İsrail ile güvenlik, ticaret ve diplomatik ilişkiler kurduğunu ilan etmiştir (U.S. Department of State, 2020). Bu antlaşmanın imzalanması, Bahreyn dış politikasında önemli bir değişimi ifade etmektedir; zira Bahreyn, İsrail ile uzun yıllar sürdürdüğü boykot siyasetinden daha açık ve kapsamlı bir ilişkiye yönelmiştir. Bu değişim, Bahreyn'in güvenlik ihtiyaçlarını algılayışındaki dönüşümü de yansıtmaktadır.

Küçük bir devlet olan Bahreyn'in bakış açısından, İsrail ile normalleşme, İran'a karşı caydırıcılık sağlamayı amaçlamıştır. Şubat 2022'de Bahreyn ve İsrail arasında istihbarat ve ortak askeri eğitimde iş birliğini içeren bir güvenlik anlaşması imzalanmış aynı zamanda ekonomik ve turistik iş birliğini de içeren düzenlemeler hayata geçirilmiştir (Bassist, 2022).

Anlaşmanın somut yansımalarından biri, Bahreynli bir deniz subayının Hayfa'daki İsrail Deniz Kuvvetleri Karargâhı'na gönderilmesi olmuştur.

Bununla birlikte, Bahreyn güvenlik stratejisinde ABD'ye olan bağımlılığını da sürdürmüştür. Özellikle, Manama'daki Beşinci Filo'nun varlığı Bahreyn açısından deniz güvenliği bakımından bir garanti işlevi görmüş, özellikle de İran'ın nükleer

programı etrafında artan gerilimler karşısında kritik bir unsur olarak kalmıştır. Bu süreçte, Eylül 2023'te İsrail Manama'da büyükelçilik açmıştır (Reuters, 2023a).

Mart 2023'te Suudi Arabistan ve İran, iki taraf arasındaki diplomatik ilişkileri yeniden tesis etmek için bir anlaşma imzalamış. Bu anlaşma, Körfez bölgesel düzeninde bir dönüm noktası olmuştur. 2016'dan beri İran ile ilişkilerini askıya alan Bahreyn için bu anlaşma hem bir meydan okuma hem de fırsat olarak değerlendirilmiştir. Zira Bahreyn, Suudi Arabistan'ın tutumuyla uyumlu olmaya çalışırken aynı zamanda İran'a karşı sert politikasını yeniden değerlendirme şansına sahip olduğunu düşünmüştür (Al-Tamimi, 2023). Bu olayın, Bahreyn'in küçük bir ülke olarak, bağımsız bir politika benimsemek yerine, büyük güçlerin (Suudi Arabistan ve İran) dayattığı değişimlere uyum sağlamak zorunda kaldığını gösterdiğini görülmektedir.

Haziran 2024'te Bahreyn ve İran, resmi bir diyalog başlatmak için ciddi çabalar sarf etmeye başlamış ve bu süreç, Ekim 2024'te İran Dışişleri Bakanı Abbas Irakçı'nın 2010'dan bu yana ilk kez Manama'yı ziyaret etmesiyle taçlanmıştır (Reuters, 2024a: para. 4). Bahreyn, bu ikili politikayı benimseyerek kendisini bir yandan yoğun çabalarla terörizmle mücadele etmeyi hedefleyen bir devlet olarak konumlandırmaya, diğer yandan ise bölgesel gerilimleri hafifletme amacıyla İran ile ilişkilerini iyileştirmeye çalışan bir aktör olarak sunmaya çalışmıştır.

2.5.7. Bahreyn'in Körfez İşbirliği Konseyi ile İlişkileri

Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), 25 Mayıs 1981'de Abu Dabi'de altı ülkenin katılımıyla kurulmuştur: Bahreyn, Suudi Arabistan, Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman Sultanlığı. KİK, siyasi ve güvenlik çalkantıları ve büyük bölgesel tehditlerle dolu bir dönemin ardından kurulmuştur. Bu tehditler arasında en dikkat çeken 1979'daki İran Devrimi ve ardından Körfez bölgesinde yaşanan huzursuzluk ile ardından 1980'de İran-Irak Savaşı'nın patlak vermesidir. Bu durum, Körfez ülkeleri arasında ortak güvenlik ve siyasi zorlukları ele almak üzere koordinasyonu sağlayacak bir konsey kurulması ihtiyacını artırmıştır (Encyclopedia Britannica, 2023). Konsey, altı üye arasında ekonomik bütünleşme, askeri koordinasyon ve güvenlik, siyasi, sosyal ve kültürel iş birliğini sağlamayı hedeflemektedir. Konseyin temel ilkeleri, ekonomi ve finansal politikalarını

birleştirmek, ortak bir Körfez ticaret pazarı oluşturmak, "Yarımada Kalkan Gücü" gibi mekanizmalar aracılığıyla savunmaya katılmak ve uluslararası forumlarda siyasi konumlarını güçlendirmek için çalışmayı öngörmektedir (Ministry of Foreign Affairs of Bahrain, 2022). Bu nedenle Konsey, din, dil ve ortak gelenekleri içeren ortak bir Arap kimliğinin bağlarını birleştirdiği ve aynı zamanda ortak güvenlik ve siyasi çıkarlara dayandığı için Arap dünyasındaki en önemli bölgesel bloklardan biri olarak kabul edilmektedir.

Bahreyn açısından, coğrafi ve maddi bakımdan Suudi Arabistan gibi diğer Körfez ülkeleriyle kıyaslandığında küçük bir devlet olması nedeniyle, Konsey üyeliği kendisine önemli bir kazanım sağlamıştır. KİK, Bahreyn'in bölgesel zorluklar karşısında bir güç dengesi sağlamasına ve özellikle bağımsızlığından bu yana sürekli bir tehdit oluşturan İran tehdidi gibi güvenlik tehditlerine karşı korunmasını sağlamasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, Bahreyn'in uyumlu bir bölgesel konseyde yer alması, sınırlı mali kaynaklarına rağmen bölgesel meşruiyetini pekiştirmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum, küçük devletlerin uluslararası sistemdeki konumlarını güçlendirmek için sıklıkla bölgesel ittifaklara girmeye çalıştıklarını vurgulayan Uluslararası İlişkiler literatürüyle örtüşmektedir (Peterson, 1988a: 41–45). Bu üyelik sayesinde Bahreyn, yalnızca iç istikrarını sağlamasına yardımcı olan bir güvenlik garantisi elde etmekle kalmamış, aynı zamanda bölgedeki konumunu doğrulayan ve teyit eden kolektif pozisyonların oluşturulmasına da katılabilmektedir. Bahreyn'in Körfez İşbirliği Konseyi'ne katılımı, aynı zamanda değişen bölgesel ortamda güvenliği sağlamayı ve kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan kalıcı bir stratejidir.

Bahreyn'in Konsey içindeki konumu, ona Körfez siyasetinin ortak politikalarının belirlenmesine katılma imkânı sunmaktadır. Her ne kadar yüzölçümü ve nüfus bakımından küçük bir ülke olsa da Konsey üyeliği sayesinde Körfez'deki daha büyük devletlerle (Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri) olan dengelerden yararlanarak etkin bir rol üstlenmiştir (Peterson, 1988a).

Ancak, Bahreyn'in Konsey içindeki kararlar üzerindeki etki derecesi daha büyük devletlerle aynı değildir. Özellikle Suudi Arabistan, siyasi ve güvenlik ağırlık merkezini temsil ederken, Katar, önemli ekonomik ve finansal kapasitelere sahiptir.

Bununla birlikte, Bahreyn konsey içinde dengeli bir konumu sürdürmekte ve sıklıkla Suudi Arabistan ile olumlu ve uzlaşmacı pozisyonlar ifade etmekte ve bu da hem rekabet hem de yakınsama ile karakterize edilen bir çerçevede çıkarlarını korumasına yardımcı olmaktadır (Ulrichsen, 2012). Güvenlik açısından Bahreyn, KİK mekanizmalarına ve KİK) ülkelerini dış tehditlerden korumak için kurulan Yarımada Kalkanı Gücü'ne katılmıştır. Bahreyn, 2011 yılında Arap Baharı protestolarının ardından düzeni sağlamak için Yarımada Kalkanı Gücü'nün desteğine ihtiyaç duymuştur. Bu durum, Körfez güvenlik şemsiyesinin Bahreyn rejiminin istikrar ve güvenliğine katkıda bulunmadaki rolünü vurgulamaktadır (Nehme, 2015:221). Ekonomik açıdan Bahreyn, Körfez Ortak Pazarı'nın uygulanması ve gümrük koordinasyonuna bağlılık gibi KİK tarafından geliştirilen tüm ekonomik entegrasyon planlarına katılmıştır. Ayrıca elektrik şebekeleri ve ortak ekonomik anlaşmalar gibi hükümetler arası projelerde de yer almaktadır. Altı ülkenin farklı ekonomik kapasitelerine rağmen, bu girişimler Bahreyn'in daha büyük bir pazara entegre olması ve ekonomik konumunu daha da güçlendirmesi için fırsatlar yaratmıştır (KİK Sekreterliği, 2020).

2.5.8. Bahreyn'in Körfez Ülkeleriyle İkili İlişkileri

Bahreyn ile Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri arasındaki ilişkiyi anlamak, Bahreyn'in Körfez sistemi içindeki konumunu anlamada en önemli unsurlardan biridir. Bu ilişkiler, her ülkenin kendine özgü özelliklerine ve stratejik önceliklerine bağlı olarak farklı derecelerde güç ve uyum sergilemiştir. Suudi Arabistan, Bahreyn'in en önemli müttefiklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bahreyn'in bağımsızlığından bu yana Suudi Arabistan, ülkenin güvenliğini ve bağımsızlığını sağlamada en önemli dayanak olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, Suudi Arabistan, jeopolitik, ekonomik ve askeri nüfuzu sayesinde Bahreyn için bölgesel tehditlere, özellikle de İran tehdidinde karşı koruyucu bir şemsiye görevi görmüştür. Bu ilişki, protestolarla mücadele etmek ve Bahreyn rejimini korumak için 2011 olaylarına Suudi Arabistan'ın müdahalesi de dahil olmak üzere askeri iş birliğini de içermiştir (Nehme, 2015:220). Ekonomik açıdan, Bahreyn'de Suudi Arabistan'ın gerçekleştirdiği projeler ve yatırımların yanı sıra, 1986'da açılan ve iki tarafın ekonomik ve sosyal bütünleşmesine katkıda bulunan Kral Fahd Geçidi gibi ortak kalkınma projeleri sayesinde iki taraf

arasındaki ilişkiler daha da yakınlaşmıştır. Ayrıca, 2019 yılında Suudi Arabistan-Bahreyn Koordinasyon Konseyi'nin kurulması, siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarındaki ortaklığın güçlenmesine yardımcı olmuştur (Suudi-Bahreyn Koordinasyon Konseyi, 2019).

Bahreyn'in Katar ile ilişkileri on yıllar boyunca önemli bir gerginlikle damgasını vurmuştur. İki ülke arasındaki anlaşmazlığın kökeninde Havar Adaları ve Faşt el-Dibal üzerindeki bir sınır anlaşmazlığı yatmaktadır. Bu anlaşmazlık onlarca yıl sürmüş ve nihayet 2001 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nın Havar Adaları üzerindeki egemenliği Bahreyn'e, Faşt el-Dibal üzerindeki kontrolü ise Katar'a veren nihai kararını vermesiyle sona ermiştir (International Court of Justice [ICJ], 2001:40–45). Ancak iki taraf arasındaki bu anlaşma, iki ülke ilişkilerinde, Bahreyn, Suudi Arabistan ve BAE'nin 2017 yılında Körfez krizi nedeniyle Katar ile ilişkileri kesme kararının ardından daha fazla gerginlik yaşanmasıyla gerginliğin yeniden alevlenmesini engelleyememiştir. Katar ile ilişkilerin kesilmesi süreci, KİK ülkeleri ile Katar arasındaki ilişkilerin yeniden canlanmasına katkı sağlayan El-Ula Anlaşması'nın imzalanmasıyla 2021 yılına kadar devam etmiş ve böylece Katar ile Bahreyn arasındaki iş birliği alanı yeniden açılmıştır (Ulrichsen, 2021:125).

Bahreyn, Kuveyt ile dostane ilişkiler sürdürmüştür. Kuveyt, özellikle ekonomik ve mali açıdan Bahreyn'in temel destekçisi olmuştur. Bu destek, 2011 yılında ilan edilen ve iç istikrarsızlıklardan etkilenen Konsey ülkelerini desteklemeyi amaçlayan “Körfez Kalkınma Programı” aracılığıyla sağlanmıştır. Umman ise Bahreyn için bir siyasi ortak olmuştur. İki ülke arasındaki ilişki anlayışa dayalı ve gerginlikten uzak olmuştur. Umman'ın, Konsey içinde dengeli dış politikalar izlediği bilinmektedir (Valeri, 2013:65).

BAE ise Bahreyn ile ilişkilerinde hem ekonomik hem de güvenlik düzeyinde gelişme kaydetmiştir. Ortak yatırım projelerinin kurulmasıyla ilişkiler güçlenmiştir. Ayrıca BAE, özellikle iki tarafın Körfez'de deniz güvenliği konusunda koordinasyon sağlamasıyla, İran meselesi gibi önemli bölgesel konularda Bahreyn'i desteklemiştir. BAE ve Bahreyn, 2020 İbrahim Anlaşmaları'nı imzalayarak, iki tarafın İsrail ve yeni bölgesel ittifaklar konusundaki ortak tutumlarını ve siyasi yönelimlerdeki

yakınlaşmayı ortaya koymuştur (ABD Dışışleri Bakanlığı, 2020). Bahreyn, Konsey üyeliği sayesinde, güvenlik ve siyasi zorlukları ele alma çabalarında çıkarlarını ilerletmenin yanı sıra, Konsey'deki büyük güçlerle bağlarını güçlendirebilmiştir. Ekonomik ve siyasi iş birliği de üye ilişkileri için sağlam bir temel oluşturmuş ve Bahreyn'i, komşularına kıyasla sınırlı imkânlarla sahip olsa da Konsey içinde aktif bir üye yapmıştır.

2.5.9. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) İçindeki Zorluklar ve Bölünmeler ve Bahreyn Üzerindeki Etkileri

KİK 1981'de kurulduğundan bu yana, Konsey üye devletleri arasında, özellikle de Suudi Arabistan, BAE ve Katar gibi büyük güçler arasında çok sayıda yapısal farklılıkla karşı karşıya kalmıştır. Bu farklılıklar, dış politikalarla ilgili konuları ve stratejik önceliklerdeki farklılıkları içermektedir. Suudi Arabistan konsey içindeki liderlik rolünü öne sürerken, BAE ve Katar eş zamanlı olarak daha bağımsız dış politikalar benimsemiş ve bu durum konseyin birleşik bir bölgesel örgüt olarak etkinliğini zayıflatmıştır (Valeri, 2013: 65). Daha önce de belirtildiği gibi, Körfez krizi (2017-2021) sırasında bölünmeler zirveye ulaşmıştır. Ayrıca, Konsey üye devletleri arasında ekonomik bütünleşmeyi sağlayamaması veya üye devletleri arasında birleşik bir güvenlik ve dış politika oluşturamaması nedeniyle zayıf entegrasyonu nedeniyle önemli eleştiriler almıştır. İran tehdidiyle mücadele veya ortak savunma stratejileri oluşturma gibi karar alma süreçleri, kolektif iradenin bir ifadesi olmaktan ziyade her bir devletin kendi inisiyatifinde kalmıştır. Bazı analistler, üye devletlerin ulusal egemenliklerinin bir kısmından vazgeçme konusundaki isteksizliğinin, Konsey'in daha derin bir kurumsal bütünleşme düzeyine geçmesini engelleyen bir engelin oluşmasına katkıda bulunduğuna inanmaktadır (Gause, 2010: 141).

Bölünmelere ve gerginliklere rağmen Bahreyn, bir dizi ortak Körfez girişimine katılım çabalarını yoğunlaştırmaya devam etmiştir. Ekonomik olarak Bahreyn, KİK ülkeleri arasında altyapı projelerine ve elektrik bağlantısına katılmış, ayrıca sermaye, mal ve bireylerin sınır engelleri olmaksızın KİK ülkeleri arasında dolaşımı gibi faaliyetleri kolaylaştırmayı amaçlayan Körfez Ortak Pazarı'nın aktif bir üyesi olmuştur (KİK Sekreterliği, 2020). Körfez Ortak Pazarı, bu çerçevede Bahreyn'e iç pazarını daha geniş bir pazara açarak genişletmesi için önemli bir fırsat sağlamıştır.

Sonuç olarak, Bahreyn'in Konsey üyeliğinden faydalandığını, bölgesel tehditlerle başa çıkmasına yardımcı olan kolektif bir güvenlik şemsiyesi kazandığını söyleyebiliriz. Ayrıca, kolektif pozisyonlara katılımıyla bölgesel meşruiyetini de artırmıştır. Konsey ayrıca, bireysel kapasitelerinin ötesinde daha geniş Körfez ittifakları çerçevesinde kendini kurmasına yardımcı olmuştur. Ancak, küçük boyutu ve sınırlı kabiliyetleri göz önüne alındığında, Bahreyn'in etki yaratma kabiliyetinde açık sınırlamalar bulunmaktadır.

2.6.Bahreyn'in Bölgesel ve Küresel Güçlerle İlişkileri

Bahreyn, 1971'deki bağımsızlığından bu yana, bölge devletleriyle olumlu etkileşim ve etkili uluslararası güçlere açıklık gibi ilkelere dayalı bir dış politika benimseyerek, hassas coğrafi konumunu bir tehdit kaynağından bir güç unsuruna dönüştürmeye çalışmıştır. Hayatta kalmasının ve istikrarının, ortaklar oluşturma ve ulusal çıkarları ile bölgesel taahhütleri arasında bir denge kurma becerisine bağlı olduğunun farkına varmıştır. Bu doğrultuda, Bahreyn'in büyük ve bölgesel güçlerle ilişkileri, güvenlik, diplomasi ve ekonomi de dahil olmak üzere çeşitli ve iç içe geçmiş boyutları kapsamaktadır. Ancak bu ilişkiler, Körfez Bölgesi ve uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirmeyi amaçlayan stratejisinin önemli bir parçası haline gelmiştir.

2.6.1. Bahreyn–İran İlişkileri

Bahreyn ile İran arasındaki ilişkiler, Körfez bölgesindeki en karmaşık ilişkiler arasında yer almakta olup, rekabet ve karşılıklı şüphelerle dolu bir geçmişe sahipken mezhepsel, siyasi ve güvenlik boyutlarını harmanlamaktadır. İran, 1971'deki bağımsızlığından bu yana, hem ülkenin bağımsızlığına daha önce karşı çıkması hem de ülke içindeki Şii topluluklar üzerinde nüfuzunu koruma yönündeki sürekli çabalarından kaynaklanmaktadır (Peterson, 1988a: 143). İki ülke arasındaki gerginliğin temel nedenlerinden biri Bahreyn'in mezhepsel yapısıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, Şii çoğunluk ülke nüfusunun büyük bir yüzdesini oluştururken, iktidardaki Sünni azınlık hâkimdir. Bu durum, İran'ın Bahreyn toplumu içindeki yumuşak nüfuzunu genişletmek için mezhepsel boyutu kullanmasına olanak sağlamıştır.

1979 İran İslam Devrimi'nden sonra, İran'ın "devrimi ihraç etme" söylemine dayalı bir politika benimsemesiyle iki ülke arasındaki gerginlikler artmıştır. Bu durum, tüm Körfez ülkeleri, özellikle de Bahreyn için büyük bir endişe kaynağı olmuştur. Bahreyn, bu yaklaşımı ülkenin istikrarını baltaladığı ve iç dengesini tehdit ettiği şeklinde algılamıştır. Bahreyn, gerginliğini 1980'lerdeki tutumlarıyla zaten göstermiş ve İran'ın Bahreyn'deki Şii topluluklarını etkileme girişimlerine karşı çıkmıştır. Aynı zamanda Bahreyn, İran tehdidine karşı koymak için Suudi Arabistan ve diğer KİK ülkeleriyle güvenlik iş birliğini güçlendirmeye çalışmıştır (Nehme, 2015: 220). Bahreyn içinde İran, özellikle İran'dan doğrudan mali destek aldıkları iddia edilen El-Vefak Ulusal İslam Cemiyeti ve El-Hak gibi bazı Şii muhalif grupların artan faaliyetlerinin ardından, Bahreyn Şii'lerini doğrudan etkilemek için çeşitli kültürel, siyasi ve dini yaklaşımlar benimsemiştir. 2011'de "Arap Baharı"nın patlak vermesiyle ülkedeki gerginlikler tırmanmış ve Bahreyn, İran'ı protestoları kışkırtmakla suçlamıştır. İran ise bu iddiaları reddederek Bahreyn'de yaşananların ülkenin iç meselesi olduğunu savunmuştur (Ulrichsen, 2012: 153).

2011 yılında "Kalkan Gücü" kuvvetlerinin Bahreyn'e askeri müdahalesi, İran ve Bahreyn arasındaki ilişkilerde belirleyici bir dönüm noktası olmuştur. İran, askeri müdahaleyi Bahreyn'deki siyasi değişimi engellemeyi amaçlayan bir Suudi-Birleşik Arap Emirlikleri hamlesi olarak değerlendirirken, Bahreyn ise devlet kurumlarını ülkeyi istikrarsızlaştırma girişimlerinden korumayı amaçlayan meşru bir hamle olarak görmüştür. Bu olaydan sonra, iki taraf arasındaki diplomatik ilişkiler en düşük seviyesine ulaşmış ve iki taraf arasındaki etkileşimler, siyasi bir soğukluk ve medya üzerinden yürütülen gerilim arasında temkinli bir dengeye oturmuştur.

Arapça "El-Alem" kanalı ve dini "El-Kevser" kanalı gibi İran destekli uydu kanalları, bölgesel Şii söylemini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu kanallar, dini içerik sağlamanın yanı sıra, Körfez'deki Şii topluluklarını İran'ın politikalarıyla uyumlu birleşik bir vizyona yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Yayınlarında mağdur anlatıları, dini semboller ve İran projesiyle uyumlu siyasi pozisyonlar ön planda tutularak İran'ın toplumsal bilinci etkilemesi sağlanmaktadır (Rand Corporation, 2016).

Buna rağmen, iki ülke arasındaki iletişim tamamen kesilmemiştir. Bahreyn, İran'ın coğrafi yakınlığı ve Körfez'deki hayati konumu göz önüne alındığında, tam bir kopuşun mantıksız bir seçenek olduğunun farkında olarak, bazı bölgesel konularda sınırlı diyalog kanallarını açık tutmuştur.

Buna karşılık İran, Bahreyn'deki sembolik etkisini korumak için dini söylemlere ve Aşure ve Erbain anmaları gibi mezhepsel etkinliklere yatırım yapmak gibi bazı yumuşak yollar kullanmaya çalışmış. Ancak Bahreyn hükümeti, ulusal kimliği koruma ve dinin siyasallaşmasını önleme temelli politikalarla bu faaliyetleri sınırlandırmaya yönelik politikalar uygulamayı sürdürmüştür (Valeri, 2013: 70).

Son yıllarda Çin arabuluculuğunda 2023 yılında gerçekleştirilen Suudi Arabistan–İran anlaşmasına ulaşılmıştır. Bahreyn bu anlaşmayı memnuniyetle karşılamış ve Körfez'deki gerginliği azaltmaya yönelik bir adım olarak değerlendirmiştir. Ancak Bahreyn, İran'ı uzun vadeli stratejik bir tehdit olarak gördüğü ve iç güvenliğini ve istikrarını sağlayacak bir güç dengesi sağlamak için Suudi Arabistan ve ABD gibi ittifaklarına güvendiği için İran'a karşı temkinli davranmaya devam etmiştir(Körfez İşbirliği Konseyi Sekreterliği, 2020).

Bahreyn–İran ilişkilerinin, küçük bir devlet ile daha büyük bir bölgesel güç arasındaki ilişkiyi temsil eden klasik ilişki modelini temsil etmektedir. Bu ilişki, mezhepsel bağlılığın jeopolitik çıkarlarla örtüştüğü çalkantılı bir bölgesel ortamda, gerilim ile temkinli bir arada yaşama, mezhepsel etkisi ile güvenlik caydırıcılığı arasında gidip gelen bir ilişki olduğu değerlendirilebilir.

2.6.2. Bahreyn–İsrail İlişkileri

Bahreyn, 1971'deki bağımsızlığının ardından İsrail ile diplomatik ilişkiler kurmamıştır. Bu durum, İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında Oslo Anlaşmaları'nın imzalandığı 1993 yılına kadar devam etmiştir. Bu anlaşma, özellikle ticari ve ekonomik alanlarda iki taraf arasında gayriresmi bir yakınlaşmanın başlangıcı olmuştur. Resmi ilişkilerin tesis edilmemiş olmasına rağmen, boykot tavrında bir yumuşama belirtisi görülmüştür. 2004 yılında Bahreyn, normalleşme yolunda ilk adım

olarak kabul edilen ABD ile serbest ticaret anlaşması imzalaması karşılığında İsrail'e uyguladığı ekonomik boykotu sona erdirmeyi kabul etmiştir.

Ancak asıl büyük değişim, Bahreyn ve İsrail'in "İbrahim Anlaşmaları" olarak bilinen "Barış, İşbirliği ve Diplomatik ve Yapıcı İlişkiler Bildirgesi"ni imzaladığı 16 Eylül 2020'de yaşanmıştır (U.S. Department of State, 2020). Bu anlaşma, Bahreyn'in dış politikasında önemli bir stratejik değişime yol açarak, temkinli bir duruştan, BAE liderliğindeki bölgesel yaklaşım ve ABD'nin açık desteğiyle uyumlu olarak İsrail ile ilişkilerin kapsamlı bir normalleşmesine doğrudan katılıma doğru bir geçiş sağlamıştır. Filistin davasına kamuoyunda bağlılık ve İsrail'in resmi boykotundan, İsrail ile doğrudan ve kapsamlı diplomatik ve güvenlik ilişkilerinin kurulmasına yönelik adım atılması, önemli bir değişimi temsil etmektedir. Örneğin, Şubat 2022'de Bahreyn, İsrail ile bir güvenlik anlaşması imzalamıştır (Reuters, 2022, para. 1). Bu durum, İsrail ile bir Körfez devleti arasındaki ilk anlaşmadır. Anlaşma, istihbarat, savunma ve ortak askeri eğitim alanlarında iş birliğini içermektedir. Anlaşma, iki taraf arasındaki yakınlaşmayı gösteren sembolik ve stratejik bir adım olan, Hayfa'daki İsrail Donanması'nın merkez komuta karargahına bir Bahreynli deniz subayı gönderilerek etkili bir şekilde uygulanmıştır.. Bu değişim, ilişkilerin salt ticari veya ekonomik ilişkilerin ötesine geçtiğini; İsrail ve bazı Körfez ülkelerinin "İran tehdidi" olarak gördükleri durum karşısında, yeni bir bölgesel eksenin şekillenmesinde stratejik ve güvenlik açısından bir yakınlaşmayı da göstermektedir.

Eylül 2023'te İsrail, Manama'da yeni bir büyükelçilik açmış ve iki ülkenin dışişleri bakanları, hava taşımacılığı ve turizm alanlarında işbirliği ile iki ülke arasındaki karşılıklı ticaret ve ortak yatırım hacmini artırmak için bir anlaşma yaptıklarını duyurmuştur (Reuters, 2023b, para. 2). Ancak, 7 Ekim 2023'te İsrail ile Hamas arasında yaşanan ve ardından Gazze Şeridi'ne yönelik şiddetli bir İsrail askeri saldırısının yaşandığı savaş, iki taraf arasındaki ilişkileri belirgin bir şekilde kötüleştirmiştir. Bahreyn, asgari düzeyde resmi etkileşimi sürdürürken, Tel Aviv'deki Bahreyn büyükelçisi daha az göz önünde olmuş ve kamuoyuyla etkileşim kurmadan faaliyetlerine devam etmiştir (Berman, 2024).

Halkın baskısına ve bölgesel eleştirilere rağmen Bahreyn, İsrail ile ilişkilerini kesmemiş olup bu durum, Bahreyn'in İsrail ile normalleşmeye olan örtük bağlılığını, hesaplı bir ihtiyatla da olsa teyit etmektedir. Öte yandan, BAE gibi bazı diğer Körfez ülkelerinin aksine, Bahreyn-İsrail ticareti ve aralarındaki yatırım ilişkileri yüksek düzeyde değildir ve bu durum Bahreyn'in iç ve dış ilişkiler ile bölgesel ve uluslararası taahhütler arasında denge kurma isteğini göstermektedir. Bu denge, Mayıs 2024'te Bahreyn'in ev sahipliğinde düzenlenen ve tüm Arap devletlerinin İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonlarını kınamayı kabul ettiği ve 4 Haziran 1967'de başkenti Doğu Kudüs olan egemen bir Filistin devletinin kurulması çağrısında bulunduğu Arap Birliği zirvesiyle vurgulanmaktadır (The National, 2024).

Bahreyn ve çeşitli Arap devletleri, ABD Başkanı Donald Trump'ın Gazze halkını yeniden yerleştirme çağrısını reddetmişler ve İsrail askeri operasyonlarının Mart 2025'te yeniden başlamasını kınayarak derhal ateşkes, müzakerelerin yeniden başlatılması ve savaşa kalıcı bir barışçıl çözüm çağrısında bulunmuşlardır (Kingdom of Bahrain Ministry of Foreign Affairs, 2025). Bahreyn'in konumu ve İsrail ile normalleşme eğilimi, çalkantılı bir uluslararası ve bölgesel düzende "küçük bir devlet" olarak konumu ışığında analiz edilebilir. Mezhepsel ve bölgesel gerginliklerle bağlantılı iç zayıflıklar ve güvenlik sorunları yaşayan Bahreyn, ulusal güvenliğini artıracak stratejik bir denge sağlayabileceği alışılmadık ittifaklar kurmaya sürekli olarak çalışmaktadır. ABD tarafından desteklenen İsrail ile ilişkiler, Bahreyn'e İran etkisi veya deniz ve hava tehditleri gibi tehditlere karşı koymak için bölgesel nüfuz ve alışılmadık caydırıcılık araçları sağlamaktadır. Dolayısıyla, normalleşme yalnızca siyasi bir hamle olarak değil, istikrarsızlığın ve iç ve dış cephelerin açığa çıktığı bir ortamda bir hayatta kalma stratejisi olarak görülmektedir.

2.6.3. Bahreyn-İngiltere İlişkileri

İngiltere'nin Bahreyn'deki rolü, uluslararası sistemde büyük bir gücün küçük bir devlet üzerindeki etkisinin klasik bir örneğidir. Bu etki, askeri ve siyasi korumadan, idari yönlendirmeye, ayrıca bağımsızlıktan sonra dolaylı etkiye kadar çeşitli aşamalarda kendini göstermektedir. Bu ilişki biçimi, büyük güçlerin nüfuzlarını sömürgeci olmayan ancak daha az etkili olmayan araçlarla, hukuki anlaşmalar, siyasi

danışmanlar ve ekonomik şirketler aracılığıyla nasıl kullanabildiklerini ifade etmektedir.

Bahreyn ile İngiltere arasındaki ilişki resmen, İngiltere'nin Arap Körfezi'ndeki deniz ticaret yollarını güvence altına alma stratejisinin bir parçası olarak kabul edilen 1820 Antlaşması ile başlamıştır. Bunu 1861 yılında imzalanan “Sürekli Barış Anlaşması” anlaşması izlemiş ve bu anlaşma, Bahreyn'in özellikle savunma ve dış yönlerden Britanya himayesi altına girmesine katkıda bulunmuştur (Fuccaro, 2009: 45).

Bu anlaşmalar, doğrudan sömürgeciliğe girmeden, uzun vadeli İngiliz varlığını kabul eden bir hukuki çerçeveyi oluşturmuştur. İngiltere, doğrudan bir sömürge kurmak yerine, "aşamalı hukuki egemenlik" stratejisini benimseyerek doğrudan çatışmaya girmeden kontrol sağlamayı tercih etmiştir. Bu tür bir kontrol daha sonra Bahreyn'in idari yapısına da etki etmiş ve bu etki 1926 yılında ünlü İngiliz danışman Charles Belgrave'in atanmasıyla belirginleşmiş ve Belgrave 1957 yılına kadar bu görevde kalmıştır. İngiltere o dönemde sadece devletin koruyucusu olmakla kalmamış, aynı zamanda ülkenin iç karar alma süreçlerine de müdahil olmuştur. Belgrave'in yargı, polis, eğitim ve yönetim alanlarında gerçekleştirdiği reformlar, Bahreyn'in İngiliz standartlarına göre yarı-modern bir devlete dönüşümünü sağlamıştır. İngiltere'nin sadece devleti korumakla kalmayıp “devleti yeniden şekillendirme” girişimini yansıtmaktadır (Fuccaro, 2009: 73). 1932 yılında Bahreyn'de petrol keşfedilmesi, ülkenin İngiltere açısından stratejik önemini artırmış ve İngiliz çıkarlarının kontrolündeki BAPCO aracılığıyla doğrudan ekonomik nüfuzun yolunu açmıştır.

Bu gelişme, İngiltere'nin şirketleri genişleme aracı olarak kullanması ve petrol rantlarını yerel ekonomide yapısal bağımlılıklar kurmak için kullanması nedeniyle açık bir siyasi ve ekonomik kontrol olarak yorumlanmıştır (Onley, 2009: 59). Bu tür bir kontrole karşı olarak, 1950'li yıllarda Arap dünyasındaki özgürlük hareketlerinden etkilenen Bahreynli seçkinler, ülkede İngiliz nüfuzunun kısıtlanmasını ve siyasi reformlar yapılmasını talep etmeye başlamışlardır. Bu gerginlikler, İngiliz kontrolünün sona ermesini kınayan ve özyönetim talep eden halk protestolarına

dönüştü. İngiltere'nin Bahreyn üzerindeki kontrolüne karşı yapılan halk protestolarının yoğunlaşması sonucunda halk, siyasi özerklik taleplerini yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır (Al-Rumaihi, 1976: 134). İngiltere'nin 1968'de Körfez'den çekilme kararını açıklaması, Bahreyn'in kaderinde radikal bir değişime yol açmıştır. Nihayetinde, Bahreyn 1971 yılında bağımsızlığını resmen ilan etmiştir. Ancak bu çekilme, İngilizlerin Bahreyn üzerindeki kontrolünün sonu anlamına gelmeyip aksine, doğrudan hukuki kontrol yerini, asimetrik bir stratejik ortaklığa bırakmıştır.

Bahreyn'in resmen bağımsızlığını kazanmasının ardından Britanya'nın nüfuzunun etkileri ortadan kalkmamış, sadece biçim değiştirmiştir. Bu değişim, büyük güçlerin uluslararası sistem içerisinde daha küçük devletler üzerindeki nüfuzlarını nasıl yeniden konumlandıklarını, toprak kontrolünü daha esnek ve etkili kontrol biçimleriyle nasıl değiştirdiklerini göstermektedir; bu kontrol biçimleri arasında ikili anlaşmalar, savunma iş birlikleri ve ekonomik yatırımlar yer almaktadır. Bahreyn'in 15 Ağustos 1971'de bağımsızlığını kazanmasının ardından iki taraf arasındaki ilişkiler, resmi diplomatik işbirliğini de kapsayan yeni bir aşamaya girmiştir. Aynı gün, iki taraf arasında himaye döneminde ilişkileri düzenleyen tüm önceki anlaşmaların feshedilmesini öngören Bahreyn-Birleşik Krallık Dostluk Antlaşması imzalanmıştır (Government of Bahrain & Government of the United Kingdom, 1971: 1). Bu antlaşma iki ülke arasındaki modern diplomatik ilişkilerin hukuki temelini oluşturmuştur.

Bahreyn hükümeti, 4 Aralık 1971 tarihinde Şeyh Selman bin Dayic El Halife'yi Birleşik Krallık nezdindeki ilk büyükelçisi olarak atamıştır. Bu adım, ikili ilişkilerin diplomatik düzeyde sürekliliğini teyit eden bir adımdır. Aynı şekilde, Birleşik Krallık da Bahreyn'e ilk büyükelçisini atayarak diplomatik ilişkilerin karşılıklı olarak kurumsallaşmasını sağlamıştır (Bahrain Memory & Biography Authority, t.y., para. 3). Bu ilişkileri güçlendirmek amacıyla dönemin Bahreyn Emiri Şeyh İsa bin Salman Al Khalifa, 1980'lerin ortasında Birleşik Krallık'a resmi bir ziyaret gerçekleştirerek Kraliçe II. Elizabeth ve üst düzey İngiliz yetkililerle bir araya gelmiş, iki taraf arasında siyasi, ekonomik ve savunma alanlarındaki işbirliğinin güçlendirilmesi konusunu görüşmüştür. İngiltere'nin Bahreyn ile savunma ilişkileri, Bahreyn güvenlik güçlerinin eğitilmesi ve askeri teçhizat sağlanmasının yanı sıra

istihbarat desteği gibi gizli ve yarı resmi anlaşmalarla devam etmiştir (Bahrain News Agency).

İngiltere'nin Körfez'den askeri çekilmesine rağmen Bahreyn'deki varlığı bu kez farklı biçimlerde devam etmiştir. Bahreyn güvenlik güçlerine eğitim ve teçhizat sağlanması ve istihbarat desteği gibi gizli ve yarı resmi anlaşmalar yoluyla Bahreyn ile yakın savunma iş birliği sürdürölmüştür. Bu iş birliği, Ekim 2012'de ilk kez kamuoyuna duyurulan savunma anlaşmasının imzalanması ve ardından Aralık 2014'te bir takviye anlaşmasının imzalanmasıyla resmileştirilmiştir.. 2014 yılında İngiltere, Körfez'deki İngiliz deniz operasyonlarını desteklemek ve Hürmüz Boğazı'ndaki navigasyonu izlemek amacıyla Bahreyn'de kalıcı bir deniz üssünün (HMS Juffair) yeniden açıldığını duyurmuş ve üssün resmi açılışı Nisan 2018'de yapılmıştır (Fitzgerald, 2020a: 22; İngiltere Hükümeti, 2024). Ekonomik bağlamda, Britanya'nın ölkedeki varlığı çok uluslu şirketler, bankalar ve danışmanlık kurumları aracılığıyla devam etmiştir. Bu kurumlar, Bahreyn'in Britanya pazarlarına ve uzmanlığına kısmi ekonomik bağımlılığının pekiştirmiştir. İngiltere, özellikle bağımsızlıktan sonraki ilk on yıllarda, Bahreyn yönetici elitinin dış çıkarlarını güvence altına alması için güvenilir bir platform sağlamıştır (Onley, 2009:73). Ayrıca, iki taraf arasındaki ekonomik iş birliği, yakın zamanda Temmuz 2023'te stratejik yatırım ortaklığının imzalanmasıyla güçlendirilmiştir. Bu ortaklık, Birleşik Krallık'ın Bahreyn ekonomisine bir milyar sterlini aşan yatırım yapmasını öngörmekte; söz konusu yatırımların Bahreyn'in ekonomik çeşitlenmesini desteklemesi, petrol bağımlılığını azaltması ve ölkede yeni sektörlerin geliştirilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir(İngiltere Hükümeti, 2023).

Bu ilişkiyi daha iyi anlamak için Bahreyn–Birleşik Krallık ilişkilerini “dengesiz karşılıklı bağımlılık” kavramı ışığında değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda Britanya, sahip olduğu askerî ve kurumsal etki araçları sayesinde ilişkide daha güçlü bir konumda yer alırken; Bahreyn, coğrafi konumu ve görece sınırlı ekonomik kapasitesi nedeniyle daha dar seçeneklere sahiptir. Bu durum, Britanya'nın Bahreyn üzerindeki etkisini tamamen kaybetmediğini; aksine bu etkiyi pazarlar, kurumlar ve güvenlik iş birlikleri gibi daha hassas ve dolaylı mekanizmalar aracılığıyla yeniden inşa ettiğini göstermektedir.

Yirmi birinci yüzyılın başlarından itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler özellikle askerî alanda daha belirgin ve kurumsal bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede Birleşik Krallık, 2014 yılında Bahreyn’de HMS Juffair adıyla kalıcı bir deniz üssünün yeniden açılacağını duyurmuş; söz konusu üs, Britanya’nın 1970’lerde Körfez’den çekilmesinden bu yana bölgede tesis ettiği ilk daimi deniz üssü olma özelliğini taşımıştır. Üs, Nisan 2018’de resmî olarak faaliyete geçmiş ve Britanya’nın Körfez’deki deniz operasyonlarını desteklemek ile Hürmüz Boğazı’ndaki deniz trafiğini izlemek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır (House of Commons Library, 2018; Fitzgerald, 2020a, s. 22).

Siyasi açıdan İngiltere ile Bahreyn arasındaki resmi ilişkiler 2012’den sonra istikrar kazanmış ve daha düzenli bir karaktere bürünmeye başlamış, karşılıklı ziyaretler düzenli hale gelmiş, güvenlik, ekonomi ve yükseköğrenim alanlarında ortak iş birliği komiteleri kurulmuştur. Bu gelişmeler, iki ülke arasındaki artan askeri ortaklıkla aynı zamana denk gelmiş ve ilişkiye bütünleşik bir stratejik nitelik kazandırmıştır. Ancak bu ilişki, özellikle Bahreyn hükümetinin ülkedeki Şii muhalefeti bastırdığı yönündeki suçlamalar ve İngiltere’nin Bahreyn’e gözetleme teknolojisi ve güvenlik eğitimi sağlamadaki katılımı ışığında, insan hakları eleştirilerinden uzak kalmamıştır (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2016). Bu veriler ışığında, bağımsızlıktan sonra iki taraf arasındaki ilişkinin salt iki devlet arasındaki bir dostluk değil, uluslararası dönüşümlere göre şekillenen eşitsiz bir güç ilişkisinin devamı olduğu söylenebilir.

Bahreyn, Eylül 2023’te ABD ile Kapsamlı Güvenlik ve Refah Entegrasyonu Anlaşması (C-SIPA)’nı imzalamıştır. Bu anlaşma, savunma, güvenlik, teknoloji ve ticaret alanlarında iş birliğini artırılmasını hedeflemektedir. Anlaşma, taraflardan herhangi birinin güvenlik tehdidi altında olması durumunda istişare ve işbirliği yapma taahhüdünü içeriyordu ve bu, daha uyumlu bir stratejik ortaklığa yönelik açık bir adım olarak değerlendirilmektedir (UK Parliament, 2023).

Ardından, Aralık 2024’te Birleşik Krallık anlaşmaya resmen katılacağını duyurarak ikili güvenlik çerçevesini Bahreyn, ABD ve Birleşik Krallık’tan oluşan üçlü bir ittifaka dönüşmüştür. Bu katılım, özellikle Körfez’deki jeopolitik değişimlerin yol

açtığı güvenlik tehditleri karşısında bölgesel caydırıcılığın güçlendirilmesi bakımından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Birleşik Krallık'ın Körfez'den önceki askeri çekilmesine rağmen bölgedeki stratejik varlığını sürdürme arzusunu yansıttığının yanı sıra, Bahreyn'in çoklu güvenlik ortaklıklarına verdiği jeopolitik önemi de teyit etmektedir (Breaking Defense, 2024). Bu üçlü güvenlik anlaşması, Bahreyn'in Ortadoğu'daki Batı ittifak sisteminde hayati bir halka olarak konumunu teyit etme yönünde atılmış bir adım niteliğindedir. Ayrıca Bahreyn'in iç ve bölgesel güvenliğini sağlama noktasında Batı desteğine olan artan bağımlılığını ortaya koymaktadır.

Bu veriler ışığında, bağımsızlık sonrası iki taraf arasındaki ilişkinin yalnızca iki devlet arasındaki bir dostluk değil, uluslararası dönüşümlerin şekillendirdiği eşitsiz bir güç ilişkisinin devamı olduğu söylenebilir. İngiltere, Bahreyn aracılığıyla Körfez'de stratejik bir varlık sağlamayı başarmıştır. Aynı zamanda Bahreyn, Birleşik Krallık ile olan güçlü ilişkisini kendi güvenliğini ve istikrarını pekiştirmek için bir araç olarak görmüştür; bu da belli ölçüde ulusal bağımsızlığından ödün vermesi anlamına gelmiştir. Bu model, küçük bir devletin büyük bir güçle esnek bir bağımlılık ilişkisine girerek güvenlik çıkarlarını elde etmeye çalışabileceğini; ancak bunun karşılığında egemenlik kaybı ve stratejik seçeneklerinin sınırlanması gibi bir ikileme karşı karşıya kalabileceğini ortaya koymaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAHREYN İLE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLİŞKİLERİ

Bahreyn'in dış politikası, bağımsızlığından bu yana iç güvenlik ve istikrar yaratma çabaları ile bölgesel ve uluslararası zorluklardan korunmak için dış bir şemsiye arayışı arasında bir dengeye dayanmaktadır. Sınırlı kaynaklara ve hassas bir coğrafi konuma sahip küçük bir ülke olan Bahreyn, ulusal güvenliğini yalnızca kendi imkânlarıyla koruyamamıştır. Bunun yerine, ABD gibi büyük güçlerle eşitsiz karşılıklı bağımlılık ilkelerine dayanan gerçekçi bir dış politika benimsemek zorunda kalmıştır.

Bu açıdan bakıldığında, Bahreyn ile ABD arasındaki ilişki, Uluslararası İlişkiler teorilerinin ele aldığı şekliyle, küçük devletler ve büyük güçler arasındaki eşitsiz ilişkilerin tipik bir örneğidir. Yapısal realizm (neo-realizm) yaklaşımına göre,, küçük bir devlet, uluslararası sistemdeki baskın güçle, koruma ve güvenlik tesis etmek ve siyasi varlığını güvence altına almak amacıyla ittifak kurar; karşılığında, o güce dış politikasında veya sınırları içinde stratejik nüfuz sağlar. Bahreyn örneğinde de durum böyle olmuştur; Bahreyn, gerilim ve çatışmaların yoğun olduğu bir bölgede kalıcı bir güvenlik şemsiyesi sağlama taahhüdü karşılığında ABD'nin stratejik müttefiki olmuştur. Bahreyn, 1971 yılında İngiltere'nin Körfez bölgesinden çekilmesinin ardından, yeni güvenlik ortamında İngilizlerin bıraktığı stratejik boşluğu doldurabilecek güçlü bir ortak arayışına girmiştir. Bu süreçte ABD, özellikle İran'dan kaynaklanan tehditleri dengeleyebilecek bir büyük güç olarak öne çıkmıştır.

Dolayısıyla, Bahreyn- ABD ittifakı karşılıklı çıkarlar temelinde kurulmuştur. Bahreyn'in amacı bölgesel koruma ve meşruiyet sağlamak, ABD'nin amacı ise Arap Körfezi bölgesindeki askeri ve siyasi varlığını pekiştirmektir. Bahreyn ve ABD arasındaki ilişkinin incelenmesi, küçük devletlerin büyük güçler karşısındaki davranışlarına ilişkin teorik modellerin pratik bir testi olarak düşünülebilir. Bu, sınırlı yeteneklere sahip küçük bir devletin, güç dengesine meydan okumak yerine ona uyum sağlamaya dayalı akıllı ittifak politikaları benimseyerek potansiyelinin ötesinde siyasi ağırlık kazanabileceğini göstermektedir. Bu ilişki, iki taraf arasındaki eşitsiz alışverişin doğasını da göstermektedir; ABD askeri ve ekonomik nüfuza sahipken, Bahreyn

coğrafi konumunu ve bölgesel rolünü Körfez sistemi içindeki stratejik önemini korumak için bir araç olarak kullanmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, Bahreyn–ABD ilişkisi yalnızca geçici bir siyasi ortaklık olmadığı, aksine farklı bir boyut kazanarak güvenlik, ekonomik ve siyasi boyutları kapsayan uzun vadeli bir stratejik etkileşim süreci olarak değerlendirilmelidir.

3.1.Bahreyn ve Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Güvenlik İlişkilerinin Gelişimi ve Stratejik Bağlamı

Bahreyn ile ABD arasındaki güvenlik ilişkileri 1970’li yılların başlarından itibaren gelişmeye başlamıştır. 1977 yılında iki taraf arasında imzalanan savunma işbirliği anlaşmasıyla, ABD’ne Juffair Limanı’ndaki deniz tesislerini kullanma hakkı tanınmıştır. Bu tesisler, 1995 yılından itibaren Amerikan Beşinci Filosu’nun (U.S. Fifth Fleet) kalıcı karargâhı hâline gelmiştir. Söz konusu anlaşma, ABD’nin Körfez bölgesinde kalıcı askerî varlığını pekiştirme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmiş; böylece enerjiye erişim ve uluslararası ticaret yollarının güvenliği gibi Amerikan çıkarlarının korunması hedeflenmiştir. ABD, Bahreyn’deki varlığıyla çeşitli hedeflere ulaşmayı amaçlamıştır. Bunların en önemlisi, Hürmüz Boğazı ve Arap Körfezi’nde seyrüsefer özgürlüğünü sağlamak, bölgedeki İran faaliyetlerini ve hareketlerini izlemek ve herhangi bir bölgesel gerilime doğrudan müdahale etme kabiliyetini artırmaktır. Bahreyn’in konumu sayesinde ABD, Arap Körfezi’nden Arap Denizi ve Kızıldeniz’e kadar uzanan bölgeleri kapsayan savaş gemilerinin ikmal ve bakımını yapabilmekte, deniz operasyonlarını yönetebilmektedir (ABD Deniz Kuvvetleri Merkez Komutanlığı, 2024). Öte yandan, Bahreyn’de Beşinci Filo’nun kurulması, ABD’nin Körfez’deki güvenlik politikasının omurgasını oluşturmaktadır. Filo, uluslararası deniz yollarını güvence altına almak ve bölgede istikrarsızlığa yol açabilecek tehditlere, özellikle de İran bağlantılı tehditlere karşı caydırıcılık sağlamak gibi görevler üstlenmiştir. ABD’nin kalıcı varlığı, ABD’nin Körfez müttefiklerini korumak ve küresel piyasalara kesintisiz petrol erişimi sağlamak için güvendiği bölgesel caydırıcılık sisteminin de önemli bir unsurudur. Daha geniş bir stratejik perspektiften bakıldığında, ABD güçlerinin Bahreyn’deki varlığı, ABD’ye dünyanın en hassas ve önemli deniz yollarından biri üzerinde operasyonel denetim avantajı ve deniz

gücünü Orta Doğu'da jeopolitik etki aracı olarak kullanma olanağı sağlamaktadır (U.S. Naval Forces Central Command, 2024).

İran-Irak Savaşı'nın (1980-1988) patlak vermesiyle, Bahreyn, Earnest Will Harekâtı kapsamında Körfez sularında petrol tankerlerine eşlik eden Amerikan filosu için lojistik destek üssü haline geldikçe, ABD'nin Bahreyn'deki rolü giderek daha da artmıştır. Bahreyn, bu varlığı, savaşın karasularına sıçraması durumunda güvenliğinin bir garantisi olarak görürken, ABD, deniz operasyonlarının kapsamını genişleterek ve Juffair Limanı'ndaki altyapısını güçlendirerek Arap Körfezi'ndeki askeri varlığını pekiştirme fırsatını değerlendirmiştir. Bu savaş, ABD'ne, Doğu Asya ve Avrupa'daki gibi büyük üsler kurmadan küçük devletlerle iş birliğine dayanan yeni bir esnek askeri varlık biçimini test etme fırsatı sağlamış ve Bahreyn'de kalıcı Beşinci Filo komutanlığının kurulmasının yolunu açmıştır (Peterson, 1988b:145).

1990 Körfez Savaşı sırasında Bahreyn, önceki savaşta olduğundan daha etkin bir rol üstlenmiştir. Kuveyt'i Irak işgalinden kurtarmak için ABD liderliğindeki uluslararası koalisyonu katılarak ve ABD kuvvetlerinin topraklarını bir harekât merkezi olarak kullanma izni tanımıştır. Bahreynli pilotlar 1991'deki Çöl Fırtınası Harekâtı sırasında çok sayıda saldırıyı başarıyla engellemiştir. Buna karşılık Irak, Bahreyn'e dokuz Scud füzesi fırlatmış, bunlardan üçü Bahreyn içindeki tesislere isabet etmiştir(Cordesman & Wagner, 1996; Katzman, 2016).

Savaştan sonra, ABD ve Bahreyn arasındaki savunma ilişkisi, 28 Ekim 1991'de Savunma İşbirliği Anlaşması'nın (DCA) imzalanmasıyla daha resmi bir nitelik kazanmıştır. Anlaşma, iki taraf arasındaki askeri ittifakın daha geniş yasal çerçevesini yansıtmış ve 2017'de 15 yıllığına yenilenmiştir (Al Defaiya, 2017). Bahreyn, ABD kuvvetlerine bölgedeki ABD askeri operasyonlarını mümkün kılmak için erişim, üs kurma hakları ve hava ve deniz erişimi de dahil olmak üzere haklar tanımıştır. Anlaşma ayrıca, Bahreyn'deki ABD personelinin orada görev yaptıkları süre boyunca ABD yasalarına tabi olmasını gerektiren bir anlaşmayı da içermektedir. Böylelikle Bahreyn, ABD'nin Orta Doğu'daki askeri operasyonları için önemli bir merkez haline gelmiş. 11 Eylül saldırılarının ardından 2001'de Afganistan'da gerçekleştirilen Sürekli Özgürlük Harekâtı ve 2003'te Saddam Hüseyin rejimini devirmek için gerçekleştirilen Irak

Özgürlük Harekâtı sırasında Bahreyn'den ABD hava operasyonları başlatılmıştır. Bahreyn ayrıca, ABD gemilerini korumak için ABD yapımı El-Subha savaş gemilerini konuşlandırmış ve ABD operasyonlarını desteklemek için Kuveyt'e kara ve hava kuvvetleri göndermiştir. Bu yoğun askerî iş birliğinin bir sonucu olarak ABD Başkanı George W. Bush, 2002 yılında Bahreyn'e "NATO dışı başlıca müttefik" (Major Non-NATO Ally – MNNA) statüsü tanımıştır (White House, 2002; White House, 2003).

Bu noktadan itibaren, Bahreyn "savunmaya dayalı bağımlılık" aşamasından "işlevsel ittifak" adı verilen bir aşamaya geçerken, iki ülke arasındaki ittifakın niteliği değişmiştir. Artık ilişkiler yalnızca koruma temeline değil, aynı zamanda bu ittifak çerçevesinde oluşturulan güvenlik iş birliği programı aracılığıyla askeri koordinasyonu, istihbarat paylaşımını ve Bahreyn kuvvetlerinin eğitimini de içermektedir (Gause, 2010: 167). Bu bağlamda, Beşinci Filo, iki ülke arasındaki bu iş birliğinin hayata geçirilmesine yardımcı olacak en önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Beşinci Filo'nun varlığı sembolik olmaktan çıkıp, ancak caydırıcılık, gözetleme ve Körfez deniz kuvvetleriyle koordinasyon gibi görevler de dahil olmak üzere Körfez'deki tüm ABD deniz faaliyetlerini yöneten gerçek bir operasyonel komuta merkezine dönüşmüştür.

Bahreyn açısından bakıldığında, bu güvenlik ittifakı devletin siyasal istikrarını ve devletin dış tehditlerden korunmasını bakımından temel bir dayanak olmuştur. Sınırlı askeri kapasiteye sahip küçük bir ülke olan Bahreyn, Amerikan varlığını bölgesel tehditleri caydırmak için bir araç olarak değerlendirmiştir. Aynı zamanda bu varlık yabancı yatırım ve kalkınma projeleri için güvenli bir ortam kazandırmıştır.

Bu çerçevede, Bahreyn–ABD güvenlik ilişkisi açık biçimde "koruyucu–bağımlı ilişkisi" (protector–client relationship) modeliyle açıklanabilir. Bahreyn, sınırlarını korumak ve iç istikrarını sağlamak için ABD askeri gücüne güvenirken, ABD, Bahreyn'in Körfez'in merkezindeki stratejik konumunu, deniz ulaşım hatlarını denetleme ve İran etkisini sınırlamak için kullanmıştır.

3.2.Güvenlik İttifakından Ekonomik Ortaklığa: Bahreyn– Amerika Birleşik Devletleri İlişkilerinde Yeni Dönem

Körfez bölgesindeki hızlı jeopolitik değişimlerin zemininde, Bahreyn ve ABD arasındaki ekonomik ilişkiler, güvenlik ittifakı ile Körfez ülkelerinin ekonomik dönüşümü arasında bir sinerji olarak ortaya çıkmıştır. Bahreyn'deki deniz üssü ve Beşinci Filo ile temsil edilen ABD askeri varlığı, bölgesel zorluklara karşı bir güvenlik garantisi oluşturulmasına ve Bahreyn'in yatırım ortamının önemli ölçüde güvence altına alınmasına katkıda bulunmuştur.

Bu, güvenlik ittifakının sağladığı güvenin askeri veya stratejik konularla sınırlı kalmadığı; aksine, Bahreyn'in güvenilir bir ekonomik ortak olarak imajını pekiştirdiği anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, güvenlik-ekonomi bağı kavramını Bahreyn ve ABD bağlamında daha net bir şekilde görülebilir. Bahreyn, niteliksel bir değişim geçirerek, dış güçlerin korumasına bağımlı küçük bir devletten, serbest ticareti harekete geçirerek, ABD yatırımlarını çekme planlarını benimseyerek ve bölgesel finansal konumunu güçlendirerek bu ittifakın ekonomik değerini artırmayı hedefleyen bir devlete dönüşmüştür.

İki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması, ekonomik entegrasyonu güçlendirmeye ve mal, hizmet ve sermaye dolaşımı gibi engelleri azaltmaya katkıda bulunan yasal bir çerçeve sağlaması nedeniyle Bahreyn-ABD ekonomik ortaklığının başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Bahreyn ile ABD arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması (United States– Bahrain Free Trade Agreement), iki ülke arasındaki modern ekonomik ilişkilerin temel taşı olmuştur. 14 Eylül 2004'te Washington'da imzalanan ve 1 Ağustos 2006'da yürürlüğe giren anlaşma, Bahreyn'i ABD ile ikili serbest ticaret anlaşması imzalayan ilk Körfez ülkesi olmuştur.

Anlaşma, ABD Başkanı George W. Bush tarafından 2003 yılında başlatılan Orta Doğu Serbest Ticaret Bölgesi'ni (MEFTA) genişletme stratejisinden kaynaklanmıştır. Bu strateji, Orta Doğu ekonomilerini liberal küresel ticaret sistemine entegre etmeyi amaçlamaktadır.

Bahreyn açısından ise bu anlaşma, ekonomik konumunu güçlendirmek ve ABD ile siyasi ve güvenlik ilişkilerini kullanarak yabancı yatırımcıların güvenliğini kazanmak ve ekonomisini serbest piyasa standartlarına uygun bir şekilde yeniden tesis etmek için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Anlaşma, sanayi ve tüketim mallarının %98'inden fazlasında gümrük vergilerinin kaldırılmasını öngören hükümler içermektedir ve kalan gümrük vergilerinin on yıl içinde kademeli olarak kaldırılması öngörülmektedir. Ayrıca anlaşma, finansal hizmetler, iletişim, ulaştırma, enerji, eğitim ve profesyonel hizmetler de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda iki taraf arasında karşılıklı erişime olanak sağlamaktadır (United States Trade Representative [USTR], 2004).

Ayrıca, söz konusu anlaşmanın yalnızca ekonomik bir boyutu değil, aynı zamanda açık bir siyasi boyutu da olduğunu belirtmek önemlidir. Anlaşmayı imzalamadan önce Bahreyn, 1970'lerden beri uyguladığı İsrail'e yönelik ekonomik boykotunu sona erdirmeyi kabul etmiştir. ABD, bu adımı bölgesel düzeyde “siyasi ve ekonomik açılımın sembolik bir göstergesi” olarak değerlendirmiştir (Al Jazeera, 2005).

Bu bağlamda, anlaşmanın siyasi çıkarlar ile ekonomik hedeflerin birleştiği bir model teşkil ettiği görülmektedir ve ABD'nin Bahreyn'i iç reformları küresel ekonomiye entegrasyonla birleştiren ılımlı bir Körfez ülkesi modeli olarak konumlanmıştır.

Hukuki açıdan bakıldığında, anlaşma ile Bahreyn'in ekonomik mevzuatında yabancı yatırım, rekabet, ticari markalar ve fikri mülkiyet yasaları da dahil olmak üzere çok sayıda değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca, anlaşmanın yükümlülüklerini denetlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak için Bahreyn Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde özel denetim ekipleri kurulmuştur (World Bank, 2012). Bahreyn'in yasal yapısının modernizasyonu ve uluslararası yatırımcılar için şeffaflığın sağlanması yönünde önemli bir adım olmuştur.

Anlaşmanın 2006 yılında yürürlüğe girmesinden bu yana, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler niceliksel ve niteliksel olarak belirgin bir gelişme göstermiştir.

Bahreyn Ekonomik Kalkınma Kurulu'nun (Bahrain Economic Development Board, 2022) verilerine göre, iki ülke arasındaki karşılıklı ticaret, 2005'teki yaklaşık

700 milyon dolardan 2010'da 1,2 milyar doların üzerine çıkarak beş yılda %70'in üzerinde bir artışa işaret etmiştir. Bahreyn ayrıca finansal hizmetler, eğitim, altyapı ve enerji dahil olmak üzere çeşitli sektörlerdeki Amerikan şirketleri için en önemli yatırım destinasyonlarından biri haline gelmiştir. 2015 yılına gelindiğinde, Bahreyn'de faaliyet gösteren ve Chevron, ExxonMobil, DHL ve American Express gibi büyük şirketlerin yanı sıra çok sayıda hukuk ve danışmanlık firmasının da aralarında bulunduğu Amerikan şirketlerinin sayısı 200'ü aşmıştır (Bahrain Economic Development Board, 2022).

Bu dinamik, Amerikan şirketlerine ayrımcılık ve gasplara karşı yasal koruma sağlayan ve kârlarını serbestçe transfer etmelerine tam izin veren anlaşmayla oluşturulan istikrarlı yasal ortamı yansıtmaktadır. Ayrıca, Amerikan yatırımcılara bankacılık, sigortacılık ve eğitim de dahil olmak üzere tüm sektörlerdeki şirketlerin %100'ü sahip olunmuştur (U.S. International Trade Commission [USITC], 2004:22). Anlaşma, Bahreyn ekonomisinin çeşitlendirilmesinde ve petrol bağımlılığının azaltılmasında da önemli bir etken olmuştur. 2015 yılı itibarıyla finansal hizmetler, Bahreyn'in GSYİH'sinin %25'inden fazlasını oluşturarak KİK ülkeleri arasında en yüksek orana ulaşmıştır.

Dünya Bankası'nın (2012) raporuna göre, anlaşmanın uygulanması Bahreyn'in kredi notunu ve yatırım iklimini güçlendirmiş; şeffaflığın artması ve yatırım dostu mevzuatın geliştirilmesi, ülkenin uluslararası itibarı üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Ancak tüm sonuçlar olumlu olmamıştır. Bazı araştırmalar, küçük Bahreyn şirketlerinin aksine, rekabet gücündeki eşitsizlik ve Bahreyn sanayi sektörünün zayıf kabiliyetleri nedeniyle anlaşmadan en çok yararlananların Amerikan şirketleri olduğunu göstermektedir (Peterson, 2013:47–49).

Dahası, Bahreyn'in fikri mülkiyet yükümlülüklerine olan bağlılığı, ilaç ve teknoloji ürünlerinin maliyetinde artışa yol açmış ve bu da uzun vadeli bir ekonomik zorluk oluşturmuştur. Ancak anlaşmanın sonucu, iki taraf arasındaki ilişkiye uzun vadeli bir ekonomik çerçeve sağlaması ve ülke ekonomisini küresel pazara bağlaması nedeniyle olumlu görülmektedir. Sonuç olarak, Bahreyn Körfez bölgesindeki en açık ekonomilerden biri haline gelerek, 2011 Ekonomik

Özgürlük Endeksi'nde küresel olarak 10. sırada yer alarak, tüm Körfez ülkelerini geride bırakmıştır .

İki ülke arasındaki ilişki, küçük devletlerin büyük güçlerle etkileşimini açıklayan “asimetrik karşılıklı bağımlılık” (asymmetric interdependence) kavramının pratik uygulamasıyla analiz edilebilir (Keohane, 1969b:295).

ABD, ilişkinin stratejik yapısını kontrol eden hegemonik güç rolünü sürdürürken, Bahreyn bu hegemonyayı ekonomik çıkarlarını sürdürmek amacıyla kullanmıştır.

Anlaşma ayrıca, Bahreyn'in ekonomik kazanımlar elde etmek için "güvenliği" nasıl siyasi bir araç olarak kullandığını da göstermektedir. Manama'daki ABD Beşinci Filosu'nun varlığı, yatırımcılara Bahreyn rejimine tam bir güven vermiş ve ABD'nin Basra Körfezi'nde kilit bir stratejik konumunu sürdürmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak, iki ülke arasındaki ilişki yalnızca bir güvenlik ittifakı olmaktan çıkarak, karşılıklı olarak ekonomiyi destekleyen güvenlik – güvenliği meşrulaştıran ekonomi ekseninde şekillenen karşılıklı bağımlılığa dayalı bir model haline gelmiştir.

Dahası, anlaşma Bahreyn'in reform ve açıklık yeteneğine sahip bir ülke olarak uluslararası imajını iyileştirmede önemli bir rol oynamış ve böylece uluslararası ekonomik kuruluşlardaki önemini ve konumunu güçlendirmiştir. Anlaşmanın karşı karşıya olduğu bazı zorluklara, örneğin 2008 küresel mali krizi ve petrol fiyatlarındaki düşüşe rağmen, iki ülke arasındaki ilişkiler gelişmeye devam etmiştir.

Ayrıca, ticaretin ötesine geçerek inovasyon, yenilenebilir enerji, yüksek öğrenim ve teknoloji gibi alanlara da genişlemiştir .

3.2.Teknoloji, Eğitim ve Savunma Alanlarında Stratejik Ortaklık

Bahreyn- ABD ilişkilerinin günümüzdeki aşaması, güvenlik ve askeri işbirliği olarak başlayıp zamanla ekonomik ve yatırım ortaklığına dönüşen bu işbirliğinin doğasındaki tarihsel evrimin mantıksal bir uzantısını temsil etmektedir. Son yıllarda,

teknoloji, eğitim ve savunma alanlarında çok boyutlu ortaklıkları kapsayan yeni ve çeşitli bir yön kazanmıştır.

Bu dönüşüm yalnızca işbirliği araçlarının çeşitliliğini yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda uluslararası sistem içindeki güç ve ittifak kavramında da bir değişime işaret etmektedir.

Sert (askeri) güç artık etkiyi ölçmek için tek ölçüt değildir; bilişsel ve teknolojik güç gibi diğer güçler, küçük devletler ve büyük güçler arasındaki ilişkilerin en önemli dayanaklarından biri haline gelmiştir (Keohane, 1969b:295).

ABD, Arap Körfezi'nde meydana gelen jeopolitik değişimler ışığında, bölgenin güvenliğinin yalnızca geleneksel bir askeri varlığa güvenerek sağlanamayacağını tamamen farkına varmıştır. Aksine, teknoloji transferini, yerel kapasitelerin geliştirilmesini ve savunma kurumlarının kurulmasına dayalı sürdürülebilir ortaklıkların kurulmasını gerektirmektedir (ABD Savunma Bakanlığı, 2023). Bu bağlamda, Bahreyn, Körfez'deki önemli coğrafi konumu, göreceli iç siyasi istikrarı ve ABD'nin yeni "akıllı" savunma ortaklıkları modelini hayata geçirmesini sağlayacak reform politikalarını uygulama becerisi göz önüne alındığında, ABD için ideal ve stratejik bir ortak olarak öne çıkmıştır.

Öte yandan Bahreyn, işlevsel entegrasyona dayalı olarak ABD ile ilişkilerini ilerletmeyi ve böylece Bahreyn'in ABD'nin savunma, teknoloji ve eğitim sistemlerinden faydalanmasını sağlamayı amaçlamıştır.

3.3.Kapsamlı Güvenlik Entegrasyonu ve Refah Anlaşması (C-SIPA) – 2023

Eylül 2023'te Bahreyn ve ABD, Körfez bölgesinde çeşitli güvenlik, ekonomi, savunma ve teknoloji alanlarını tek bir kurumsal çerçevede birleştiren türünün ilk örneği olan Kapsamlı Güvenlik Entegrasyonu ve Refah Anlaşması'nı (C-SIPA) imzalamıştır. Bu anlaşma, bölgenin büyük güçler arasında yeniden dengelenmeye ve ABD, Çin ve Rusya arasında Orta Doğu'da nüfuz için artan rekabete tanık olduğu kritik bir bölgesel ve uluslararası kavşakta imzalanmıştır (White House, 2023).

Önceki anlaşmalar büyük ölçüde "askeri varlık" veya "caydırıcılık garantileri"ne odaklanırken, C-SIPA, Amerikan'ın Körfez'e yaklaşımında önemli ve niteliksel bir değişimi temsil etmektedir.

ABD'nin yeni stratejisi, artık yalnızca askerî varlığa dayanan bir koruma anlayışından değil, kurumsal bütünleşmeye dayalı ortaklık modelinden oluşmaktadır.

Washington yönetimi, yoğun saha konuşlanmaları yerine, bilgi ve teknoloji transferine dayalı, uzun vadeli ve sürdürülebilir ortaklıklar kurarak müttefiklerinin kendi savunma kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Bahreyn açısından bakıldığında, ABD ile iş birliğini dengeli ve kurumsal bir çerçeveye oturtma yolunda atılmış bir adım olarak görülmüştür.

Bahreyn artık yalnızca bir lojistik merkez değil, aynı zamanda savunma ve siber güvenlik teknolojileri için bir test sahası görevi görmek için yanı sıra bölgesel caydırıcılık araçlarının ve savunma politikalarının şekillendirilmesinde kilit bir ortak haline gelmiştir. Ortak açıklamaya göre, anlaşma güvenlik, ekonomi ve inovasyonun entegrasyonuna dayalı niteliksel ve yeni bir model oluşturmaktadır (ABD Dışişleri Bakanlığı, 2023:3).

Anlaşmanın yapısı, en önemlisi aşağıdakiler olmak üzere bir dizi organizasyonel temel ve uygulama alanı içermektedir:

1. Entegre Güvenlik ve Savunma: Anlaşma, savunma iş birliği için kalıcı bir komitenin kurulmasını, askeri eğitim ve istihbarat paylaşımında uzmanlaşmış ortak programların geliştirilmesini ve Bahreyn'in erken uyarı sistemlerinin ABD sistemleriyle entegre edilmesini öngörmektedir (Dent, 2024).

2. Askerî Teknoloji ve Yenilik: Bu, deniz savunmasında kullanılan dijital teknolojilere ek olarak gözetleme sistemleri ve insansız hava araçları geliştirmeyi amaçlayan Bahreyn'in savunma teknolojisi yeteneklerinin oluşturulmasına odaklanmıştır (CRS, 2024:27).

3. Siber Güvenlik ve Dijital Dönüşüm: Anlaşma, finans sistemleri ile kritik altyapıyı siber saldırılardan korumaya adanmış, Manama'da ortak bir dijital güvenlik merkezinin kurulması yoluyla siber güvenlikte özel iş birliğini şart koşmuştur (Resecurity, 2024).

4. Yenilenebilir Enerji ve Savunma Eğitimi: Anlaşma, Bahreynli subay ve mühendislerin ABD akademilerinde eğitilmesi için akademik değişim programlarına ek olarak yenilenebilir enerji ve çevre savunmasına yatırım yapmaya odaklanmış ve yeni nesil yerel teknik personelin gelişimine katkıda bulunmuştur (Bahrain News Agency, 2023).

Anlaşmanın ilk yılındaki başarılarını anlamak için, 2023 sonlarında Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nde yaşanan ve teorik koordinasyonu somut eyleme dönüştürmedeki etkinliğini gösteren olaylara bakabiliriz. Kasım 2023'te Husilerin ticari gemilere yönelik saldırılarındaki artışın ardından Bahreyn, uluslararası nakliyeyi korumak için ABD öncülüğündeki tüm girişimlere katılan ilk Arap ülkesi olmuştur. Bu çerçevede, Aralık ayında ilan edilen “Hâdimü'r-Rahâ” (Operation Prosperity Guardian) adlı çok uluslu deniz güvenliği operasyonuna katılım göstermiştir (U.S. Central Command, 2024c).

Bahreyn, Nisan 2024'te İsrail'e yönelik İran füze saldırısına karşı koymaya yardımcı olan entegre hava savunmasına katılımının yanı sıra, 2024'ün başlarında Yemen'deki Husi hedeflerine karşı ABD-İngiltere koalisyon operasyonlarına da katılmıştır. Bu, anlaşmada öngörülen savunma entegrasyonunun pratik bir testi olarak kabul edilmiştir (CRS, 2024:31).

Askeri altyapı düzeyinde, Bahreyn'e, daha geniş bir savunma anlaşması kapsamında ilk parti olarak Mart 2024'te üç adet F-16 Block 70 savaş uçağı teslim edilmiştir. Bahreyn, bu gelişmiş uçak modeline sahip olan ilk Körfez ülkesi olmuştur (Lockheed Martin, 2024).

Bu adımlar, ulusal savunma yeteneklerini güçlendirmiş ve askeri üretim ve teknoloji transferinde iş birliğini vurgulamıştır. Ekonomik olarak, anlaşma iki ülke arasındaki ticaret ve yatırım ortaklıklarının canlandırılmasında önemli bir rol

oynamıştır. 2024 yılında ABD Ticaret Bakanlığı, Bahreyn'i Asya Ortak Pazarları (CSIPA) kapsamında stratejik ortak ilan etmiştir. Bu duyuru, Amerikalı yatırımcılar arasında güveni artırıp ve özellikle temiz enerji ve akıllı altyapı sektörlerinde yeni iş birliği alanları ortaya çıkarmıştır (U.S. Department of Commerce, 2024:11).

Anlaşma sayesinde yeniden canlandırılan en önemli girişimlerden biri, 1997'den beri askıya alınan Manama ve Washington arasındaki direkt uçuşların yeniden başlatılmasının planlanmasıdır. Haziran 2024'te, ABD Federal Havacılık İdaresi'nden (FAA) bir heyet, Bahreyn Uluslararası Havalimanı'nın hazır olup olmadığını teknik olarak incelemek üzere Bahreyn'e resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu adım, yenilenen ekonomik ve turizm iş birliğine doğru önemli ve sembolik bir adım olarak değerlendirilmiştir (FAA, 2024).

Bu girişimlerin sonuçları hâlen sonuçlanmamış olsa da, C-SIPA Anlaşması, bilgi ve teknolojiye dayalı yatırımları önceleyen, yalnızca geleneksel ticaret alışverişine dayanmayan “akıllı ekonomik entegrasyon” döneminin temelini oluşturmuştur.

Bilim, teknoloji ve ağ güvenliği sektörü, anlaşma kapsamındaki en gelişmiş alanlardan biridir. Kasım 2024'te Amerikan şirketi Resecurity, Manama'da özel bir ofis açmış ve daha sonra Bahreynli profesyonelleri yapay zekâ ve veri analitiği konusunda geliştirmek için bir siber güvenlik eğitim ve araştırma merkezinin kurulduğunu duyurmuştur (Resecurity, 2024).

ABD Dışişleri Bakanlığı, Bahreyn Ekonomik Kalkınma Kurulu ile iş birliği içinde, siber güvenlik ve dijital dönüşüm gibi alanlarda Bahreyn ve Amerikan üniversiteleri arasında ortaklıklara dayalı programlar da oluşturmuştur.

Bahreyn Üniversitesi ve George Washington Üniversitesi arasında, dijital savunma sistemlerini yönetme konusunda personel eğitmek için 2025 yılında ortak bir program planlanmıştır (U.S. Department of State, 2024).

ABD ve Bahreyn'in anlaşmaya ilişkin tutumlarını analiz eden ABD, anlaşmayı, müttefiklerini geleneksel askeri konuşlandırmalara güvenmek yerine birleşik bir dijital güvenlik sistemi içinde konumlandırarak Körfez'deki nüfuzunu daha düşük maliyetle sürdürmenin bir yolu olarak görmüştür.

Öte yandan Bahreyn, anlaşmayı, kendi kendine yeterlilik ve teknolojik egemenlik inşa etme çıkarlarına hizmet edecek şekilde ittifakı kullanabilen küçük ama etkili bir devlet olarak konumunu sağlamlaştırmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

3.4.Birleşik Deniz Kuvvetleri (Combined Maritime Forces – CMF) ve Bahreyn'in Bölgesel Deniz Güvenliğindeki Rolü

11 Eylül saldırılarının ardından, Körfez ve Arap Denizi'ndeki artan ulusötesi tehditlere yanıt olarak 2001 yılında ABD Deniz Kuvvetleri Merkez Komutanlığı (NAVCENT) bünyesinde Birleşik Denzi Kuvvetleri (CMF) kurulmuştur. Bu kuvvetin kuruluş amacı, deniz terörizmiyle mücadele etmek ve korsanlık, kaçakçılık ve diğer terör eylemlerini önleyerek nakliye hatlarının güvenliğini sağlamaktır.

Zamanla bu ittifak, ABD güvenlik mekanizmasından, ABD, Japonya, Birleşik Krallık, Fransa, Bahreyn ve Kanada dahil olmak üzere 46'dan fazla ülkeden oluşan çok uluslu bir koalisyona dönüşmüştür. Katılımcı tüm ülkeler, merkezi Bahreyn, Manama'da bulunan birleşik bir deniz komutanlığı altında faaliyet göstermektedir.

Bu genişlemenin yaşandığı dönemde, Amerikan deniz güvenliği doktrininde bir değişim yaşanmış olupamaç yalnızca Amerikan gemilerini korumak değil, Arap Körfezi'ni Süveyş Kanalı'na bağlayan, Arap Denizi ve Aden Körfezi'nden geçen hayati enerji koridorları aracılığıyla küresel ticaretin güvenliğini sağlamayı da kapsayacak şekilde genişlemektir (Combined Maritime Forces, t.y.).

Bu deniz yolları, dünya ekonomisinin “ana arterleri” olarak tanımlanmaktadır; zira dünya petrol ihracatının üçte birinden fazlası bu rotalar üzerinden taşınmaktadır.

Bu nedenle, herhangi bir siyasi veya güvenlik istikrarsızlığına karşı hassas bir alandır.

Özellikle Hürmüz Boğazı, petrol ihracatı için en dar ve en önemli deniz geçişi olması nedeniyle bu noktaların en hayati olanlarından biridir. Suudi Arabistan, BAE, Katar ve Kuveyt'ten gelen milyonlarca varil petrol her gün buradan geçerek Asya ve Avrupa pazarlarına ulaşmaktadır.

Bu deniz yolu, Arap Körfezi'nden Hürmüz Boğazı'nı geçerek Arap Denizi'ne uzanır ve bu da Körfez'i Hint Okyanusu'na bağlamaktadır. Oradan Aden Körfezi'ne ve

Kızıldeniz'e giden tek güney geçişi olan Bab el-Mandeb Boğazı'na ve son olarak Süveyş Kanalı'na devam etmektedir. Süveyş Kanalı, Doğu ile Batı arasında hayati bir bağlantı olması ve deniz taşımacılığı mesafelerini önemli ölçüde kısaltması nedeniyle küresel ticaretin en stratejik noktalarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sonuç olarak, bu deniz yollarının güvenliğini sağlamak, uluslararası seyrüsefer özgürlüğünü ve küresel enerji tedarik zincirlerini korumak için temel bir Amerikan stratejisi haline gelmiştir. Deniz yollarının istikrarı, özellikle bölgesel güçlerin veya coğrafi konumlarını siyasi pazarlık kozu olarak kullanmaya çalışan silahlı terörist grupların devam eden tehditleri göz önüne alındığında, küresel ekonomiyi enerji krizlerinden korumak için hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla, Birleşik Deniz Kuvvetleri'nin (BMG) kurulması, Orta Doğu'daki deniz güvenliği mimarisinin temel taşlarından biri haline gelmiş ve büyük güçler ile küçük bölgesel devletler arasında paylaşımlı sorumluluk için pratik bir model sunmuştur. Bahreyn'in bu çerçeveye katılımı, Körfez ülkelerinin ekonomik ve siyasi güvenliklerini doğrudan etkileyen deniz yollarının güvenliğini sağlamaya katkıda bulunma arzusunu göstermektedir.

Birleşik Deniz Kuvvetleri'nin (CMF) organizasyon yapısı ve misyonları beş operasyonel ekipten oluşmaktadır (CTF 150–154).

Bu ekipler belirli coğrafi ve işlevsel alanlarda faaliyet göstermekte ve ittifakın çeşitli deniz harekât alanlarında yüksek düzeyde bir organizasyon ve hızlı konuşlanma sağlamasını mümkün kılmaktadır. CTF 150, Kızıldeniz ve Umman Körfezi'nin güvenliğine odaklanmakta ve deniz kuvvetlerini terörizm, kaçakçılık ve korsanlıkla mücadele etmek üzere konuşlandırmaktadır.

CTF 151, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'ndaki korsanlıkla mücadele operasyonlarından sorumludur. CTF 152, Arap Körfezi'ndeki deniz güvenliğini artırmaya adanmıştır ve komutasında Bahreyn ile iş birliği yapmaktadır (U.S. Fleet Forces Command, 2023:17–20).

CTF 153, Kızıldeniz'in güvenliğini sağlamakta ve bölgesel seyrüsefere yönelik tehditleri ele almaktadır. CTF 154, üye devletler için ortak deniz eğitimi ve

tatbikat programlarını denetlemektedir. Birleşik deniz kuvvetleri, Körfez'den Süveyş Kanalı'na kadar uzanan yaklaşık 4.300 deniz mili kıyı şeridini kapsayarak dünyanın en büyük deniz koalisyonu haline gelmiştir.

Birincil görevi, uluslararası nakliye rotalarının güvenliğini sağlamak, silah ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmek, İran'ın istikrarsızlaştırıcı faaliyetlerine karşı koymak ve uluslararası hukuka uygun olarak seyrüsefer özgürlüğünü garanti altına almaktır.

Bazı CMF ekipleri, üye devletler arasında istihbarat paylaşım grupları olarak faaliyet gösterir ve deniz gözetleme yeteneklerini düzenli olarak geliştirmektedir. Bu nedenle Bahreyn, özellikle Manama'da Birleşik Deniz Kuvvetleri (CMF) karargahına ev sahipliği yaptıktan sonra, ABD stratejisinin önemli bir özelliği haline gelmiştir(Combined Maritime Forces, 2023; U.S. Navy, 2022)..

2001'den beri Bahreyn, hem ABD Beşinci Filosu hem de CMF için önemli bir lojistik merkez görevi görmektedir.

Bahreyn'in Körfez'in kalbindeki konumu, dünyanın en önemli petrol nakliye rotalarından bazılarını ve Hürmüz Boğazı'na yakınlığıyla birleşince, ABD gibi büyük bir güç için oynadığı kritik rolü anlamamıza yardımcı olmuştur.

Bu durum aynı zamanda Bahreyn'i bölgesel deniz operasyonlarında komuta ve kontrol için ideal bir üs haline getirmektedir. Bahreyn'in Birleşik Görev Gücü 152'ye (CTF 152) katılımı, bir koalisyon görev gücüne komuta eden tek Körfez ülkesi olma statüsünü daha da vurgulamaktadır.

Bu entegrasyon ve katılım, Bahreyn'in uluslararası sistemdeki geleneksel ağırlığının ötesinde, çok sayıda kurumsal ittifak aracılığıyla güvenlik işlevlerini yerine getirebilen "önemli bir stratejik role sahip küçük bir devlet" imajını güçlendirmiştir.

Koalisyonun operasyonel başarılarını, Birleşik Deniz Kuvvetleri'nin 2021-2023 yılları arasında gerçekleştirdiği 600'den fazla ortak deniz operasyonu ile Umman Körfezi ve Arap Denizi'nde 1 milyar doların üzerinde yasadışı silah ve uyuşturucunun ele geçirilmesiyle görmektedir (U.S. Central Command, 2024b:33–35).

2023 yılında Bahreyn, Kızıldeniz ve Körfez'deki ticari taşımacılığı Husi saldırılarından korumayı amaçlayan Refah Muhafızı Harekatı'na ABD ve Birleşik Krallık ile birlikte katılmıştır. Bu operasyon, C-SIPA Anlaşması'nda belirtilen deniz iş birliği anlaşmalarının ilk somut uygulaması olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca CMF, 2024 yılında Manama'da Ortak Deniz Bilgi Merkezi (Joint Maritime Information Center)'nin geliştirilmesini desteklemiştir. Bu merkez, bölgesel deniz gözetleme verilerini paylaşan ilk kapsamlı platform olma özelliğini taşımaktadır (U.S. Naval Forces Central Command, 2024:12–14).

Bu bağlamda Bahreyn'in rolü, küçük devletler ile büyük güçler arasındaki ittifakların değişen yapısını yansıtmaktadır. İlişkiler artık teknik ve operasyonel görevlerin paylaşımına dayanmakta ve bu da küçük devlete bölgesel güvenlik denkleminde önemli ve yeni bir siyasi ağırlık kazandırmaktadır.

3.5.Bahreyn ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Savunma ve Kurumsal İş Birliği

Bahreyn ve ABD arasındaki savunma iş birliği, savunma, güvenlik, teknoloji ve bilgiyi birleştiren kurumsal bir yaklaşım benimsemek için geleneksel askeri niteliğin ötesine geçen modern stratejik ortaklığın en önemli yapılarından birini oluşturmaktadır.

Ekim 2024'te sona eren dördüncü Stratejik Diyalog, sınır güvenliği, terörle mücadele ve güvenilir teknoloji gibi çeşitli alanlara vurgu yaparak iki taraf arasındaki güvenlik ortaklığının niteliğini yeniden tanımlayan bir çerçeve sunması nedeniyle bu eğilimi doğrulayan en önemli olaylardan biri olarak kabul edilmektedir (U.S. Department of State, 2024; Sharp, 2025:12–15).

Bu diyalog, Bahreyn'in yalnızca ABD güvenlik garantilerinin alıcısı değil, bölgesel politikaların şekillendirilmesinde aktif bir ortak olarak konumunu vurgulayarak, savunma ilişkileri için daha dengeli bir vizyon geliştirilmesine olanak sağlamıştır.

Diyalog sırasındaki tartışmalar, Körfez ve Kızıldeniz bölgesinde deniz ve terör tehditlerinin sürekli artmasıyla karakterize edilen değişen bir bölgesel gerçeklikle

başlamıştır. Bu durum, Kapsamlı Güvenlik Entegrasyonu ve Refah Anlaşması (CSIPA) çerçevesinde Bahreyn Silahlı Kuvvetleri ile ABD Merkez Komutanlığı arasındaki operasyonel koordinasyonun desteklenmesini ve güçlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

Diyalog oturumları, iletişim ve erken uyarı sistemlerinin tanıtılması ve entegre edilmesi, teknik ve istihbarat uzmanlığının paylaşılması ve özellikle yerel savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesini denetlemek üzere ortak yürütme komitelerinin kurulması mekanizmalarına odaklanılmıştır (U.S. Department of State, 2025b; Sharp, 2025:14–15).

Bu bağlamda, ABD-Bahreyn Askeri Danışma Komitesi (MCC), anlaşma hükümlerinin uygulamaya geçirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Komite, iki ülkenin savunma bakanlıkları arasında bir koordinasyon organı olarak görev yapmakta, istihbarat iş birliği, askeri eğitim ve güvenlik yardımını incelemek ve Bahreyn'in bölgesel tehditler karşısındaki savunma kabiliyetlerini değerlendirmek için düzenli diyalog toplantıları düzenlemektedir (U.S. Department of State, 2025b).

Komitenin çalışmaları, Bahreyn'in operasyonel bağımlılıktan savunma uzmanlığı ve bilgi alışverişine dayalı bir ortaklığa geçişini sağladığı için ikili ilişkilerdeki yeni "savunma kurumsallaşmasının" önemli bir tezahürü olarak kabul edilmektedir.

Bu iş birliğinin somut örneği, ABD Ordusu ile Bahreyn Savunma Kuvvetleri arasında askeri entegrasyonun bir modeli olarak tanımlanan “Diamond Defender” (Elmas Savunucu) olarak bilinen yıllık deniz tatbikatıdır. 2024 yılında, mayın karşı tedbirleri, deniz karşı tedbirleri, taktik amfibi çıkarmalar ve deniz terörizmiyle mücadelede özel kuvvetler eğitimi de dahil olmak üzere çok sayıda ortak operasyon gerçekleştirilmiştir (DVIDS, 2024a, 2024b). Tatbikatlarda MH-53E Sea Dragon helikopterleri ve ortak uydu iletişim sistemleri gibi gelişmiş deniz ekipmanları kullanılmış ve iki kuvvet arasındaki yüksek düzeydeki birlikte çalışabilirlik ortaya konulmuştur.

Bu ortaklığın en önemli ekonomik ve savunma ayaklarından biri, iki ülke arasındaki silah satışı ve güvenlik yardımı alanındaki iş birliğidir. Bahreyn, Yabancı Askeri Satışlar (FMS) programı ve Doğrudan Ticari Satışlar (DCS) aracılığıyla

istikrarlı bir pazar ve düzenli bir ABD savunma ekipmanı alıcısıdır. Bahreyn, ABD silah ve ekipmanlarını satın almak için ulusal kaynaklarını kullanmakta ve bunları hem FMS aracılığıyla doğrudan ABD hükümeti aracılığıyla hem de DCS aracılığıyla ABD şirketlerine verilen ihracat lisansları aracılığıyla edinmektedir (Defense Security Cooperation Agency, 2023; Stockholm International Peace Research Institute [SIPRI], 2023).

ABD Dışişleri Bakanlığı Ocak 2025'te iki ülke arasındaki askeri satışların 6,08 milyar dolara ulaşacağını tahmin ederken, 2016'daki toplam ihracat lisanslarının yaklaşık 389 milyon dolar olduğu tahmin edilmiştir (U.S. Department of State, 2025a; Sharp, 2025:15–16).

ABD Kongresi'nin 118. yasama dönemine ilişkin rapora göre (Sharp, 2025), Bahreyn için onaylanan büyük ölçekli savunma anlaşmaları arasında 2,2 milyar dolarlık muharebe tankı satışı en dikkat çekici olanıdır. Satış, bazı senatörlerin itirazlarına rağmen yürürlüğe girmiştir. Bahreyn'in yıllık savunma bütçesi yaklaşık 2 milyar dolar, Bahreyn Savunma Kuvvetleri'nin (BDF) personel sayısı ise 11.000 asker düzeyindedir. Ayrıca, iç güvenlikten sorumlu binlerce ulusal muhafız bulunmaktadır (Sharp, 2025:15). 2023 yılında ABD, Bahreyn'e 22,5 milyon dolar Yabancı Askerî Finansman (FMF) hibesi, 28,4 milyon dolar Savunma Bakanlığı fonu ve 2,4 milyon dolar Uluslararası Askerî Eğitim ve Eğitim (IMET) desteği sağlamış; bu kapsamda 866 Bahreynli asker Amerikan askerî akademilerinde eğitim almıştır (Sharp, 2025:15–16).

Silah anlaşmalarına ek olarak, savunma ilişkileri, Başkan George W. Bush'un 2002-10 sayılı Başkanlık Kararı uyarınca Bahreyn'i "NATO Dışı Büyük Müttefik" (MNNA) olarak belirlemesinin ardından, ABD'nin Mart 2002'de Bahreyn'e verdiği siyasi-stratejik unvanı da içermektedir. Bu unvan, Bahreyn'in gelişmiş ABD savunma yardım programlarına erişmesine, fazla savunma malzemeleri (EDA) almasına ve ortak savunma teknolojisi araştırmalarına katılmasına olanak tanımaktadır. Bu unvana dayanarak, Bahreyn 2010-2022 yılları arasında Cyclone sınıfı devriye botları, zırhlı personel taşıyıcıları ve Mark V sınıfı özel hareket araçlarının tedarikini içeren 54 milyon dolarlık EDA hibesi almıştır (Sharp, 2025:16).

Bu veriler Bahreyn'in yalnızca ABD korumasından yararlanmakla kalmayıp, aynı zamanda uzun vadeli kurumsal bir çerçevede savunma ilişkilerini de güçlendirerek, askerlerini eğitmek ve savunma kabiliyetlerini geliştirmek için bölgesel bir merkez haline geldiğini göstermektedir. Bu eğilim, Bahreyn Savunma Kuvvetleri Genel Komutanlığı'nın Pentagon ile ortaklaşa oluşturduğu ve ABD Merkez Komutanlığı standartlarına uygun olarak muharebe sistemlerini ve savunma teknolojisi altyapısını geliştirmeyi amaçlayan gelişmiş programlarda da açıkça görülmektedir (U.S. Central Command, 2024c).

Bahreyn-ABD savunma ve kurumsal iş birliği modeli, askeri ittifakların doğasının "güvenlik hakimiyeti"ne dayalı bir yapıdan "ortak güvenlik yönetimi"ne dayalı bir yapıya doğru değişimini yansıtan yakın tarihli bir örnek olarak düşünülebilir. Dördüncü Stratejik Diyalog, karşılıklı eğitim programları ve Askeri Danışma Komitesi (MCC) aracılığıyla oluşturulan kurumsal çerçeve, iki taraf arasındaki ilişkinin artık salt "eşitsiz karşılıklı bağımlılığa" indirgenemeyeceğini göstermektedir. Aksine, bu ilişki bir tür "işlevsel entegrasyon"a dönüşmüş ve Bahreyn gibi küçük bir devletin güvenlik karar alma süreçlerinde aktif bir katılımcı olmasını sağlamıştır.

Bu değişim, bu tür bir ittifak içindeki gücü anlamada yeni bir boyut ortaya koymaktadır. Güç artık doğrudan kontrol yoluyla değil, kurumsal bilgi ve teknik yeteneklerin paylaşılması yoluyla kullanılmakta ve bu da küçük devletin yalnızca bir alıcı olmak yerine daha büyük bir güvenlik sisteminin parçası olmasını sağlamaktadır. Bahreyn deneyimi, küçük bir devletin maddi güç dengesi yoluyla değil, ittifak içindeki kurumsal konumunu kullanarak yeni bir siyasi rol üstlenebileceğini göstermektedir (Keohane, 1969a; Sharp, 2025:18).

Dahası, Bahreyn'in geniş bir savunma ağında merkezi bir rol oynayan küçük bir devlet olan "düğüm devlet" kavramını somutlaştırdığı iddia edilebilir. Daha doğrusu, Bahreyn, Amerikan kabiliyetlerini bölgesel Körfez ortamına bağlamaya hizmet etmektedir. Savunma iş birliği artık ikili olmaktan çıkmış, esnek bir kurumsal çerçeve içinde Körfez, Avrupa ve Asya deniz kuvvetlerini kapsayan ağ tabanlı bir iş birliğine dönüşmüştür (Ulrichsen, 2018:26-28)

Bahreyn–ABD savunma ilişkilerinin giderek kurumsallaşması, çok katmanlı mekanizmalar üzerinden yürütülmesi ve yalnızca askeri kapasite transferiyle sınırlı kalmayarak bilgi, teknoloji ve operasyonel planlama alanlarını kapsaması, ilişkinin niteliksel bir dönüşüm geçirdiğine işaret etmektedir. Bu dönüşüm, güvenliğin dışsallaştırıldığı hiyerarşik bir yapıdan ziyade, ortak risk algıları ve birlikte üretim süreçleri etrafında şekillenen bir güvenlik yönetişimi modeline doğru evrilen bir yapıyı yansıtmaktadır. Bahreyn, ABD öncülüğündeki bölgesel güvenlik mimarisinde yalnızca güvenlik sağlayıcıların politikalarını uygulayan bir aktör değil, bu politikaların şekillenmesine katkı sunan bir ara bağlantı noktası, başka bir ifadeyle bir “düğüm devlet” işlevi üstlenmektedir. Bu rol, küçük devletlerin gücünün maddi kaynaklardan ziyade, ağlar içindeki kurumsal yerleşim ve birlikte çalışabilirlik kapasitesi üzerinden üretilebileceğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, neorealist uluslararası ilişkiler kuramı ve küçük devletler literatürü çerçevesinde, Bahreyn'in Körfez bölgesindeki güvenlik mimarisi içindeki konumunu çok katmanlı biçimde analiz etmektedir. Bulgular, Waltz'un yapısal neorealizminin öne sürdüğü gibi, uluslararası sistemin anarşik yapısının ve güç dağılımının devlet davranışları üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu teyit etmektedir. Körfez bölgesindeki yüksek tehdit yoğunluğu, büyük güç rekabeti ve bölgesel güç mücadeleleri, Bahreyn gibi küçük devletlerin dış politika ve güvenlik tercihlerini kaçınılmaz biçimde sınırlandırmaktadır. Bununla birlikte, Bahreyn örneği, bu yapısal kısıtların küçük devletleri zorunlu olarak edilgen, tepkisel ve yalnızca sistemin dayattığı rolleri kabullenmek zorunda kalan aktörler hâline getirmediğini göstermektedir. Aksine bu çalışma, küçük devletlerin sistemik baskılar altında dahi, ittifak ilişkilerini, kurumsal entegrasyon süreçlerini ve coğrafi avantajlarını stratejik biçimde yöneterek görece etki alanları yaratabildiğini ortaya koymaktadır.

Neorealist yaklaşımın temel varsayımlarından biri, özellikle küçük ve orta ölçekli devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla büyük güçlerle ittifaklara yönelmek zorunda olduklarıdır. Bu bağlamda Bahreyn'in ABD ile geliştirdiği uzun süreli güvenlik ortaklığı, ilk bakışta neorealist beklentilerle örtüşmektedir. Ancak çalışmanın bulguları, bu ilişkinin klasik anlamda tek yönlü bir güvenlik bağımlılığı veya pasif bir *bandwagoning* davranışı olarak tanımlanamayacağını göstermektedir. Bahreyn, büyük bir güce eklemlenen edilgen bir müttefik olmaktan ziyade, ittifak ilişkisini zaman içerisinde kurumsallaştırmış, ortak güvenlik üretimine aktif katkı sunmuş ve bu yolla ittifak içindeki rolünü yeniden tanımlamıştır. Bu durum, neorealist ittifak teorilerinin çoğu zaman göz ardı ettiği bir hususa işaret etmektedir: küçük devletler, ittifak ilişkilerini yalnızca hayatta kalma refleksiyle değil, aynı zamanda sistem içindeki konumlarını güçlendirme ve işlevsel roller üstlenme amacıyla da kullanabilmektedir.

Walt'ın tehdit dengesi yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, Bahreyn'in güvenlik tercihlerinin yalnızca güç dağılımına değil, algılanan tehditlerin niteliğine göre şekillendiği açık biçimde görülmektedir. İran'ın bölgesel nüfuzu,

mezhepsel fay hatları, Körfez'deki deniz ticaret yollarına yönelik asimetrik tehditler ve bölgesel siyasi istikrarsızlıklar, Bahreyn'in tehdit algısının merkezinde yer almıştır. Bu bağlamda ABD ile kurulan ittifak, yalnızca askerî caydırıcılık sağlamaya yönelik dar bir güvenlik ilişkisi olmaktan çıkmış; deniz güvenliği, istihbarat paylaşımı, ortak tatbikatlar ve çokuluslu operasyonlara entegrasyon gibi alanları kapsayan çok boyutlu bir güvenlik mimarisine dönüşmüştür. Böylece Bahreyn, neorealist güvenlik arayışını, kurumsal derinlik ve operasyonel kapasite ile tamamlayan özgün bir model geliştirmiştir.

Küçük devletler literatürü açısından bakıldığında, Bahreyn örneği, *balancing* ve *bandwagoning* ikiliğinin açıklayıcılığını aşan daha karmaşık ve esnek bir davranış örüntüsü sunmaktadır. Bahreyn, ABD ile güçlü bir güvenlik ittifakını sürdürürken aynı zamanda Suudi Arabistan ile stratejik uyumunu korumuş, İran ile doğrudan askerî çatışmadan kaçınmış ve Birleşik Krallık ile Körfez ülkeleriyle ilişkilerini çeşitlendirmiştir. Bu çok yönlü yaklaşım, küçük devletlerin belirsiz, çok aktörlü ve hızla değişen güvenlik ortamlarında *hedging*, *soft balancing* ve ilişkisel çeşitlendirme stratejilerini eş zamanlı olarak kullanabildiğini göstermektedir. Böylece Bahreyn, tek bir büyük güce mutlak bağımlılık riskini azaltırken, uluslararası sistem içindeki manevra alanını da genişletmiştir. Bu durum, küçük devletlerin yalnızca denge unsuru değil, aynı zamanda risk yöneticisi aktörler olarak da ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Çalışmanın en önemli bulgularından biri, neorealist literatürde sıklıkla ikincil görülen kurumsal kapasite, öğrenme ve uyum süreçlerinin küçük devlet davranışları üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymasıdır. Bahreyn, güvenliği yalnızca askerî güç birikimi veya savunma harcamaları üzerinden tanımlamamış; kurumların profesyonelleşmesi, teknoloji transferi, eğitilmiş insan kaynağının geliştirilmesi ve güvenlik bürokrasisinin modernizasyonu gibi unsurları güvenlik stratejisinin ayrılmaz bir parçası hâline getirmiştir. Bu yaklaşım, küçük devletlerin yapısal zayıflıklarını tamamen ortadan kaldıramasa da bu zayıflıkları telafi edebilecek işlevsel kapasitelere dönüştürebileceğini göstermektedir. Bu bulgu, Katzenstein'in küçük devletlerin iç yapılarının ve kurumsal özelliklerinin dış politika tercihlerinde oynadığı role yaptığı vurgu ile de doğrudan örtüşmektedir.

Araştırma ayrıca Bahreyn'in Körfez bölgesel güvenliği ile küresel güvenlik mimarisi arasında bir ara bağlayıcı, başka bir ifadeyle bir "düğüm devleti" (*nodal state*) işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bahreyn'in coğrafi konumu, uluslararası deniz ticaret yolları ve enerji arz güvenliği açısından stratejik bir kesişim noktasında yer almakta; bu durum ülkenin güvenlik politikasına özgün bir boyut kazandırmaktadır. Bahreyn, çokuluslu deniz güvenliği girişimlerine ev sahipliği yaparak ve bazı operasyonlarda liderlik rolü üstlenerek, maddi kapasitesinin ötesinde bir stratejik görünürlük elde etmiştir. Bu bulgu, neorealist analizlerde çoğu zaman ikincil görülen coğrafi ve işlevsel faktörlerin, küçük devletler açısından önemli bir güç çarpanı yaratabildiğini göstermektedir.

2023 tarihli C-SIPA anlaşması, bu teorik çerçeveye içinde, Bahreyn'in ittifak ilişkilerinde niceliksel değil, niteliksel bir dönüşüm yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu anlaşma, klasik askerî ittifak modelinin ötesine geçerek savunma, teknoloji ve ekonomi alanlarını bütünleştiren yeni bir güvenlik anlayışını yansıtmaktadır. Neorealist perspektiften bakıldığında bu durum, ABD'nin küresel güvenlik yükünü müttefikleriyle paylaşma stratejisinin bir parçası olarak okunabilir. Küçük devletler literatürü açısından ise bu anlaşma, Bahreyn'in ittifak içindeki konumunu yeniden müzakere edebilen, yalnızca güvenlik talep eden değil aynı zamanda güvenlik üreten ve katkı sunan bir aktör hâline geldiğini göstermektedir. Bu yönüyle C-SIPA, Bahreyn'in ittifak ilişkilerinde ulaştığı kurumsal olgunluğun somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma, küçük devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarının yalnızca yapısal zorunluluklar veya güç dağılımı üzerinden açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Bahreyn örneği, neorealist sistem baskıları altında dahi küçük devletlerin algısal çerçeveleri, kurumsal kapasiteleri ve ittifak yönetimi becerileri sayesinde sistem içinde işlevsel ve görünür roller üstlenebileceğini göstermektedir. Bu durum, küçük devlet gücünün yalnızca maddi kaynaklar, nüfus veya askerî kapasite üzerinden değil; ilişkisel konumlanma, kurumsal entegrasyon ve stratejik işlevsellik üzerinden değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Bu yönüyle çalışma, neorealist yapısal açıklamaları küçük devletler literatürünün bilişsel, kurumsal ve ilişkisel boyutlarıyla tamamlayan bütünleşik bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bahreyn vakası, Körfez bölgesinde küçük devlet–büyük güç ilişkilerinin geleceğini anlamak açısından güçlü ve açıklayıcı bir örnek teşkil etmekte; küçük devletlerin uluslararası sistemde yalnızca “denge unsuru” değil, belirli alanlarda “işlevsel düzenleyici” ve “bağlayıcı aktör” hâline gelebileceğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, neorealist uluslararası ilişkiler kuramının yapısal varsayımlarını küçük devletler literatürüyle bütünleştirerek, küçük devlet davranışlarının yalnızca güç dağılımı ve sistemik zorunluluklar üzerinden açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Waltz’un yapısal neorealizminin öngördüğü anarşik sistem ve güç asimetrikleri, Bahreyn örneğinde güvenlik tercihleri üzerinde belirleyici olmaya devam etmekle birlikte, çalışma bu yapısal kısıtların küçük devletleri kaçınılmaz biçimde pasif ve edilgen aktörlere dönüştürmediğini ortaya koymaktadır. Küçük devletlerin algısal çerçeveleri, kurumsal kapasiteleri ve ittifak yönetimi becerileri sayesinde neorealist sistem baskıları altında dahi görece özerkliğe ve işlevsel etki alanlarına sahip olabildikleri görülmektedir.

Bu bağlamda çalışma, *balancing* ve *bandwagoning* ikiliğinin açıklayıcılığını aşarak, küçük devletlerin çok katmanlı güvenlik ortamlarında *hedging*, *soft balancing* ve ilişkisel çeşitlendirme stratejilerini eş zamanlı biçimde kullanabildiğini göstermektedir. Bahreyn vakası, ittifakların yalnızca hayatta kalma refleksinin bir sonucu olmadığını; aynı zamanda küçük devletlerin sistem içindeki rollerini yeniden tanımlayabildikleri kurumsal ve stratejik araçlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle küçük devletler, büyük güç ittifakları içinde yalnızca bağımlı unsurlar değil, belirli güvenlik alanlarında katkı sunan ve düzenleyici roller üstlenebilen aktörlerdir.

Çalışma, küçük devlet gücünün yalnızca maddi kapasiteyle değil, işlevsellik, kurumsal entegrasyon ve sistem içindeki bağlayıcı roller üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bahreyn’in “düğüm devleti” niteliği, neorealist literatürde sıklıkla ikincil görülen coğrafi ve kurumsal faktörlerin küçük devletler açısından birer güç çarpanına dönüşebileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Abdelal, R. (2001). National purpose in the world economy: Post-Soviet states in comparative perspective. Cornell University Press.

Açar, D. A. (2008). Small state playing the asymmetric game: Continuity and change in Albanian foreign policy (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

American Enterprise Institute. (2017). Strategies underlying Iranian soft power. <https://www.aei.org/research-products/journal-publication/strategies-underlying-iranian-soft-power/> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Agence France-Presse. (2011, March 8). Shiite groups form “Coalition for a Bahraini Republic”. France24. <https://henryjacksonsociety.org/wpcontent/uploads/2011/11/Bahrain1c.pdf> (Erişim tarihi: 19 Nisan 2025).

Al Defaiya. (2017, April 12). US, Bahrain extend defense cooperation for 15 years. <https://www.defaiya.com/news/Regional%20News/Bahrain/2017/12/04/usbahra-in-extend-defense-cooperation-for-15-years/> (Erişim tarihi: 18 Kasım 2025).

Al Jazeera. (2005, September 23). Bahrain ends boycott of Israeli goods. <https://www.aljazeera.com/news/2005/9/23/bahrain-ends-boycott-of-israeli-goods/> (Erişim tarihi: 18 Kasım 2025).

Al Jazeera. (2011, August 13). Bahrain’s main opposition to boycott by-polls. <https://www.aljazeera.com/news/2011/8/13/bahrains-main-opposition-to-boycott-by-polls/> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Al-Rumaihi, M. (1976). Beyond oil: Unity and development in the Gulf. Croom Helm.

Al-Tamimi, N. (2023). Saudi–Iran rapprochement: Implications for the Gulf States. Arab Gulf States Institute in Washington. <https://agsiw.org/> (Erişim tarihi: 20 Mayıs 2025).

Amstrup, N. (1976). The perennial problem of small states: A survey of research efforts. Cooperation and Conflict, 11(4), 163–164.

Archer, C., Bailes, A. J. K., & Wivel, A. (2014). Small states and international security: Europe and beyond. Routledge.

Atlantic Council. (2017, December 18). Iran’s long game in Bahrain.

<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/irans-longgame-in-bahrain/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Azani, E. (2020). Iran's Shiite influence belt policy: The example of Bahraini Shiites. In *The Iranian proxy model in the Middle East*. International Institute for Counter-Terrorism.

Bahrain Economic Development Board. (2022). Major investors in Bahrain. <https://www.bahrainedb.com/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

Bahrain Independent Commission of Inquiry (BICI). (2011). Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry. <https://www.bici.org.bh/BICIreportEN.pdf> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Bahrain Memory & Biography Authority. (t.y.). Accomplishing objectives – Diplomatic history. <https://www.mbma.gov.bh/diplomatichistory/accomplishingobjectives/> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Baldwin, D. A. (1989). *Paradoxes of power*. Basil Blackwell.

Bassist, R. (2022, February 3). Israel signs security cooperation agreement with Bahrain. Al-Monitor. <https://www.al-monitor.com/originals/2022/02/israel-signssecurity-cooperation-agreement-bahrain/> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Berman, L. (2024, September 15). Four years on, Abraham Accords are strained by Gaza war—but prove resilient. *The Times of Israel*.

<https://www.timesofisrael.com/four-years-on-abraham-accords-are-strained-by-gazawar-but-prove-resilient/> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Bjøl, E. (1971). The small state in international politics. In A. Schou & A. O. Brundtland (Eds.), *Small states in international relations* (ss. 29–34). Almqvist & Wiksell.

Bremmer, I. (2015). These are the 5 reasons why the US remains the world's only superpower.

Brooks, G., & Wohlforth, W. C. (2008). *World out of balance: International relations and the challenge of American primacy*. Princeton University Press.

Brooks, G., & Wohlforth, W. C. (2016). The once and future superpower: Why China won't overtake the United States. *Foreign Affairs*, 95(3), 91–104.

Browning, C. S. (2006). Small, smart and salient? Rethinking identity in the small states literature. *Cambridge Review of International Affairs*, 19(4), 669–684.

Bull, H. (1977). *The anarchical society: A study of order in world politics*. Macmillan.

Buzan, B. (2004). *The United States and the great powers: World politics in the twenty-first century*. Polity Press.

Clarke, C., & Payne, T. (Eds.). (1987). *Politics, security and development in small states*. Allen & Unwin.

Clark, I. (1989). *The hierarchy of states: Reform and resistance in the international order*. Cambridge University Press.

Clinton, H. R. (2011, November 7). Keynote address at the National Democratic Institute's 2011 Democracy Awards Dinner. U.S. Department of State.

<https://20092017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/11/176750.htm> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Combined Maritime Forces. (t.y.). About CMF. <https://combinedmaritimeforces.com/about/> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Commonwealth Consultative Group. (1985). *Vulnerability: Small states in the global society*. Commonwealth Secretariat.

Cooper, A. F. (1997). *Niche diplomacy: Middle powers after the Cold War*. Macmillan.

Constitute Project. (2002). *Constitution of the Kingdom of Bahrain*.

https://www.constituteproject.org/constitution/Bahrain_2002 (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Cordesman, A. H., & Wagner, A. R. (1996). *The lessons of modern war: The Gulf War*. Westview Press.

Cordesman, A. H. (2008). Bahrain, Saudi Arabia, and the Gulf security architecture. Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Combined Maritime Forces. (2023). *Combined Maritime Forces: Mission and task forces*.

<https://combinedmaritimeforces.com/> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Council of Representatives of Bahrain. (t.y.). Ruling system. <https://www.nuwab.bh/en/content/ruling-system/> (Erişim tarihi: 18 Kasım 2025).

Crowards, T. (2002). Defining the category of ‘small’ states. *Journal of International Development*, 14(2), 143–179.

Dahl, R. A. (1957). The concept of power. *Behavioral Science*, 2(3), 201–215.

Defense Security Cooperation Agency. (2023). Foreign Military Sales (FMS) and Direct Commercial Sales (DCS).

<https://www.dsca.mil/foreign-military-sales-fms> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Dent, E. (2024, August 21). One year of the U.S.–Bahrain C-SIPA: Signs of progress, regional potential. The Washington Institute for Near East Policy.

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/one-year-us-bahrain-c-sipasigns-progress-regional-potential/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Dukes, P. (2011). *Minutes to midnight: History and the Anthropocene era from 1763*. Anthem Press.

DVIDS. (2024a). Diamond Defender naval exercise overview.

DVIDS. (2024b). U.S.–Bahrain maritime operations and interoperability report.

East, M. A. (1973). Size and foreign policy behavior: A test of two models. *World Politics*, 25(4), 556–576.

East, M. A. (1975). Size and foreign policy behavior: A test of two models. In C. W. Kegley Jr. vd. (Eds.), *International events and the comparative analysis of foreign policy* (s. 165). University of South Carolina Press.

Elman, M. F. (1995). The foreign policies of small states: Challenging neorealism in its own backyard. *British Journal of Political Science*, 25(2), 171–217.

Emirates 24/7. (2011, October 31). US to bolster GCC military presence.

<https://www.emirates247.com/news/world/us-to-bolster-gcc-military-presence-201110-31-1.426248/> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Encyclopedia Britannica. (2023). Gulf Cooperation Council (GCC).

<https://www.britannica.com/topic/Gulf-Cooperation-Council> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Encyclopaedia Britannica. (2025a). National Action Charter of Bahrain.

<https://www.britannica.com/topic/National-Action-Charter> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Encyclopaedia Britannica. (2025b). Bahrain.

<https://www.britannica.com/place/Bahrain> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Evans, G., & Newnham, J. (1998). *The Penguin dictionary of international relations*. Penguin Books.

Fitzgerald, M. (2020a). Britain returns to the Gulf: Strategic significance of HMS *Juffair*. *International Affairs Review*, 98(1), 21–34.

Fitzgerald, M. (2020b). British defence policy in the Gulf: Strategic interests and long-term presence. *Middle East Policy Journal*, 27(1), 20–25.

Fox, A. B. (1959). *The power of small states: Diplomacy in World War II*. University of Chicago Press.

Fox, A. B. (1969). The small states in the international system, 1919–1969. *International Journal*, 24(4), 751–764.

Fox, W. T. R. (1944). *The super-powers: The United States, Britain, and the Soviet Union—Their responsibility for peace*. Harcourt, Brace and Company.

Freedom House. (2023). *Bahrain: Freedom in the world 2023*. <https://freedomhouse.org/country/bahrain/freedom-world/2023> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Freedom House. (t.y.). *Bahrain: Women's rights in the Middle East and North Africa 2010*.

Fuccaro, N. (2009). *Histories of city and state in the Persian Gulf: Manama since 1800*. Cambridge University Press.

Gause, F. G. (2010). *The international relations of the Persian Gulf*. Cambridge University Press.

Gengler, J. (2013a). Ethnic conflict and political mobilization in Bahrain and the Arab Gulf. *Journal of Arabian Studies*, 3(2), 182–202.

Gengler, J. J. (2013b). *Understanding sectarianism in the Persian Gulf*. Palgrave Macmillan.

Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.

Gengler, J. (2015). *Group conflict and political mobilization in Bahrain and the Arab Gulf*. Indiana University Press.

Government of Bahrain. (1971). *Bahrain–United Kingdom friendship treaty*. <https://www.mofne.gov.bh/media/fgfby314/uk-friendship-treaty.pdf> (Erişim tarihi: 19 Kasım 2025).

Hamada, R. (2011). *The sectarian divide in Bahrain’s uprising*. Middle East Institute. <https://www.mei.edu/publications/sectarian-divide-and-rule-bahrain-selffulfilling-prophecy/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Handel, M. I. (1981). *Weak states in the international system*. London: Frank Cass.

Handel, M. I. (2006a). Weak states in the international system. In C. Ingebritsen, I. Neumann, S. Gstöhl, & J. Beyer (Eds.), *Small states in international relations* (ss. 149–150). University of Washington Press.

Henrikson, A. K. (2001). A coming “Magnesian” age? Small states, the global system, and the international community. *Geopolitics*, 6(3), 49–86.

Heritage Foundation. (2025). *Bahrain country profile: Index of economic freedom*. <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/bahrain/> (Erişim tarihi:

20 Kasım 2025).

Hertog, S. (2011). *Princes, brokers, and bureaucrats: Oil and the state in Saudi Arabia*. Cornell University Press. <https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801477515/princes-brokers-andbureaucrats/>

Hey, J. A. K. (2003). Introducing small state foreign policy. In J. A. K. Hey (Ed.), *Small states in world politics: Explaining foreign policy behavior* (ss. 1–18). Lynne Rienner Publishers.

House of Commons Library. (2018). *UK defence presence in the Gulf*. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-8274/> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026)

Höll, O. (1983). Introduction: Towards a broadening of the small states perspective. In O. Höll (Ed.), *Small states in Europe and dependence* (ss. 13–31). Braumüller.

hrlibrary.umn.edu. (t.y.). *Constitution of the Kingdom of Bahrain*. University

of Minnesota Human Rights Library. <https://hrlibrary.umn.edu/research/bahrainconstitution.html> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Human Rights Watch. (2011, July 14). *Bahrain: Revoke summary firings linked to protests*. <https://www.hrw.org/news/2011/07/14/bahrain-revoke-summaryfirings-linked-protests/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Human Rights Watch. (2012, February 28). *No justice in Bahrain: Unfair trials in military and civilian courts*.

<https://www.hrw.org/report/2012/02/28/no-justice-bahrain/unfair-trials-military-and-civilian-courts> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Human Rights Watch. (2018, November 20). *Bahrain: No free elections in current environment*. <https://www.hrw.org/news/2018/11/20/bahrain-no-free-elections-current-environment> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Huntington, S. P. (1999). The lonely superpower. *Foreign Affairs*, 78(2), 35–49.

International Institute for Strategic Studies. (2018). *Iran's networks of influence in the Middle East. IISS Strategic Dossier*.

<https://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/irans-networks-of-influence-in-the-middle-east> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Ingebritsen, C. (2002). Norm entrepreneurs: Scandinavia's role in world politics. *Cooperation and Conflict*, 37(1), 11–23. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0010836702037001684> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

International Court of Justice. (2001). *Maritime delimitation and territorial questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)*. <https://www.icjci.org/case/87> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Information & eGovernment Authority. (2023). *Population statistics in the Kingdom of Bahrain*. *Kingdom of Bahrain*. <https://www.iga.gov.bh/en/category/statistics> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Jaquet, L. (1971). The role of a small state within alliance systems. In A. Schou

& A. O. Brundtland (Eds.), *Small states in international relations*. Wiley-InterScience.

Jervis, R. (1976). Systems theories and diplomatic history. *World Politics*, 30(2), 173–200.

JNS. (2020, September 22). Iran's Bahrain campaign enters a dangerous new phase. *Jewish News Syndicate*. <https://www.jns.org/irans-bahrain-campaign-enters-adangerous-new-phase/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Jurkynas, M. (2014). Security concerns of the Baltic states in the twenty-first century. In A. J. K. Bailes, A. Wivel, & C. Archer (Eds.), *Small states and international security* (s. 264). Routledge.

Katzman, K. (2014). *Bahrain: Reform, security, and U.S. policy* (CRS Report

No.RS21874). Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RS/RS21874/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Katzman, K. (2016). *Bahrain: Reform, security, and U.S. policy*. Congressional Research Service.

<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/95/95-1013> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Katzenstein, P. J. (1985). *Small states in world markets: Industrial policy in Europe*. Cornell University Press.

Kennedy, P. (1987). *The rise and fall of the great powers: Economic change and military conflict from 1500 to 2000*. Random House.

Keohane, R. O. (1969a). Lilliputians' dilemmas: Small states in international politics. *International Organization*, 23(2), 291–310.

Keohane, R. O. (1969b). *Power and interdependence in the postwar world*. Princeton University Press.

Keohane, R. O. (2006). Lilliputians' dilemmas: Small states in international politics. In C. Ingebritsen et al. (Eds.), *Small states in international relations* (ss. 59– 74). University of Washington Press.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Little, Brown and Company.

Khuri, F. I. (1980). *Tribe and state in Bahrain: The transformation of social and political authority in an Arab state*. Chicago: University of Chicago Press.

Khoury, F. J. (1980). *Tribalism and the state in the Middle East*. Saqi Books.

Kingdom of Bahrain Ministry of Foreign Affairs. (2025, March 20). Statement by the ministerial committee assigned by the Joint Arab-Islamic Extraordinary Summit on Gaza. <https://www.mofa.gov.bh/en/statement-by-the-ministerial-committeeassigned-by-the-joint-arab-islamic-extraordinary-summit-on-gaza/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. Simon & Schuster.

Kliman, D. M. (2014). *Fateful transitions: How democracies manage rising powers, from the eve of World War I to China's ascendance*. University of Pennsylvania Press.

Knudsen, O. F. (2002). Small states, latent and extant: Towards a general perspective. *Journal of International Relations and Development*, 5(2), 182–198.

Kotchikian, A. (2008). *The dialectics of small states: Foreign policy making in Armenia and Georgia*. I.B. Tauris.

Körfez İşbirliği Konseyi Sekreterliği. (2020). *GCC: The process and achievements*. Gulf Cooperation Council. <https://www.gcc-sg.org/enus/AboutGCC/Pages/ProcessAndAchievements.aspx> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

Kupchan, C. A. (2012). *No one's world: The West, the rising rest, and the coming global turn*. Oxford University Press.

Kurečić, P., Kozina, G., & Kokotović, F. (2017). Revisiting the definition of small state through the use of relational and quantitative criteria. In *19th International Scientific Conference on Economic and Social Development: Book of proceedings*. Melbourne, Australia.

Legislation & Legal Opinion Commission. (t.y.). *The Constitution of the Kingdom of Bahrain*.

<https://www.lloc.gov.bh/en/page/The%20Constitution%20of%20the%20Kingdom%20of%20Bahrain/> (Erişim tarihi: 18 Kasım 2025).

Levy, J. S. (1983). *War in the modern great power system: 1495–1975*. University Press of Kentucky.

Louër, L. (2008). *Transnational Shia politics: Religious and political networks in the Gulf*. Columbia University Press.

Lynch, M. (2012). *The Arab uprising: The unfinished revolutions of the new Middle East*. PublicAffairs.

Maass, M. (2009). The elusive definition of the small state. *International Politics*, 46(1), 65–83.

Maass, M. (2014). Small states: Survival and proliferation. *International Politics*, 51(6), 709–728.

Matthiesen, T. (2013). *Sectarian Gulf: Bahrain, Saudi Arabia, and the Arab Spring that wasn't*. Stanford University Press.

Mawdoo3. (2022). *Siyasi sistem ve yönetim yapısı*. <https://mawdoo3.com/> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2025).

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.

Miller, B., & Kagan, K. (1997). Great powers and regional conflicts: Interests and strategies in the post-Cold War world. In T. V. Paul & J. A. Hall (Eds.), *International order and the future of world politics* (ss. 49–74). Cambridge University Press.

Ministry of Foreign Affairs of Bahrain. (2022). *Gulf Cooperation Council (GCC)*.

<https://www.mofa.gov.bh/en/gcc> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026)

Ministry of Finance and National Economy. (2023). *Economic report 2022*.

<https://www.mofne.gov.bh/media/m0ckx0wf/ci2329-ci2315-bahrain-economic2022-en.pdf/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Ministry of Foreign Affairs of Bahrain. (t.y.). *Diplomatic history –*

Accomplishing objectives.

<https://www.mbma.gov.bh/diplomatichistory/accomplishing-objectives/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Morgenthau, H. J. (1985). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (6. bs.). Alfred A. Knopf.

Mouritzen, H. (1991). Tension between the strong, and the strategies of the weak. *Journal of Peace Research*, 28(4), 217–230.

Murphy, C. (2011, February 17). Unrest in Bahrain: A country divided. *The Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/world/unrest-in-bahrain-a-country-divided/2011/02/17/ABd3tmH_story.html/ (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2025).

Nasr, V. (2007). *The Shia revival: How conflicts within Islam will shape the future*. W. W. Norton & Company.

Nehme, M. (2015). The GCC and regional security: The case of Bahrain.

Contemporary Arab Affairs, 8(2), 217–231.

Neumann, I. B. (1994). A region-building approach to Northern Europe. *Review of International Studies*, 20(1), 53–74.

Neumann, I. B., & Gstöhl, S. (2006). Introduction: Lilliputians in Gulliver's world. In C. Ingebritsen et al. (Eds.), *Small states in international relations* (ss. 3–36). University of Washington Press.

Nonneman, G. (2006). The Gulf states and the Iran–Iraq War: Pattern shifts and continuities. *Iranian Studies*, 39(2), 157–181.

Nye, J. S. (1990). The changing nature of world power. *Political Science Quarterly*, 105(2), 177–192.

Nye, J. S. (2002). *The paradox of American power: Why the world's only superpower can't go it alone*. Oxford University Press.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*.

PublicAffairs.

Olafsson, B. G. (1998). *Small states in the global system: Analysis and illustrations from the case of Iceland*. Ashgate.

Onley, J. (2009). *Britain and the Gulf Shaikhdoms, 1820–1971: The politics of protection*. Columbia University Press.

Ottaway, M. (2011, April 4). Bahrain: Between the United States and Saudi

Arabia. *Carnegie Endowment for International Peace*.

<https://carnegieendowment.org/2011/04/04/bahrain-between-united-states-and-saudiarabia-pub-43445/> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2025).

Panke, D. (2012). Dwarfs in international negotiations: How small states make their voices heard. *Cambridge Review of International Affairs*, 25(3), 313–328.

Peterson, J. E. (1988a). *Bahrain and the Gulf: Past and present*. Routledge.

Peterson, J. E. (1988b). *Bahrain and the United States: The bases of dependence*. Westview Press.

Peterson, J. E. (1988c). Bahrain's first parliament: 1973–1975. *Middle Eastern Studies*, 24(3), 291–312.

Peterson, J. E. (1989). *The Arab Gulf states: Steps toward political participation*. New York: Praeger.

Peterson, J. E. (2013). Bahrain and the United States: The bases of enduring alliance. *The Middle East Journal*, 67(1), 45–62.

Rand Corporation. (2016). *Iran's broadcasting strategy: Arabic-language media operations*. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1742.html/ (Erişim tarihi: 18 Kasım 2025).

Rapaport, J., Muteba, E., & Therattil, J. J. (1971). *Small states & territories: Status and problems*. Arno Press.

Reuters. (2011a, March 14). US defense officials not warned of Bahrain deployment.

Reuters. (2011b, November 16). Analysis – Arms deal for Bahrain hinges on human rights report.

Reuters. (2016, January 4). *Bahrain cuts diplomatic ties with Iran after Saudi embassy attack*.

<https://www.reuters.com/article/us-saudi-iran-bahrain-idUSKBN0UJ0C920160104> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Reuters. (2022, February 3). Israel defence minister signs security agreement with Bahrain.

Reuters. (2023a, September 4). Israel opens embassy in Bahrain as both countries deepen ties.

Reuters. (2023b, September 4). Israel opens embassy in Bahrain three years after historic Abraham Accords.

Reuters. (2024, October 9). Exclusive: Gulf states must not allow use of airspace against Iran, Iranian official says.

Roberts, D. B. (2019). *Qatar: Securing the global ambitions* (ss. 92–94). Hurst.

Rothstein, R. L. (1968). *Alliances and small powers*. Columbia University Press.

Sadeghi. (2011, September 2). Intricacies of Bahrain's Shia–Sunni divide. *Al Jazeera*.

Saudi-Bahraini Coordination Council. (2019). Official establishment of the

Saudi-Bahraini Coordination Council. *Saudi Press Agency*. <https://www.spa.gov.sa/1994427/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

Serfaty. (2008). A bad war gone worse. *The Washington Quarterly*, 31(2), 165– 179.

Sharp, J. M. (2025). *Bahrain: Background and U.S. relations* (Congressional

Research Service Report No. R46535). United States Congress, Congressional

Research Service.
https://www.congress.gov/crs_external_products/RS/PDF/951013/95-1013.188.pdf (Erişim tarihi: 21 Kasım 2025).

Singer, M. R. (1972). *Weak states in a world of powers: The dynamics of international relationships*. The Free Press.

Snyder, G. H., & Diesing, P. (1977). *Conflict among nations: Bargaining, decision making, and system structure in international crises*. Princeton University Press.

Suzuki. (2008). Seeking ‘legitimate’ great power status in post–Cold War international society: China’s and Japan’s participation in UNPKO. *International Relations*, 22(1), 45–63.

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). (2023). *Arms transfers database: Bahrain*.

<https://www.sipri.org/databases/armstransfers> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

The Australian. (2011, July 21). US fleet may quit troubled Bahrain.

<https://www.theaustralian.com.au/nation/world/us-fleet-may-quit-troubledbahrain/news-story/7819c5831b7dbd212fe96ea78aa9f621> (Erişim tarihi: 12 Mart 2025).

The Daily Beast. (2011, November 10). Bahrain opposition no pawn of Iran’s mullahs, Shiite leader says. <https://www.thedailybeast.com/bahrain-opposition-nopawn-of-irans-mullahs-shiite-leader-says/> (Erişim tarihi: 24 Nisan 2025).

The Geographer Online. (t.y.). *Superpowers*.
<https://www.thegeographeronline.net/uploads/2/6/6/2/26629356/2geofil.esuperpowers.pdf/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

The Heritage Foundation. (t.y.). *Index of Economic Freedom: Bahrain* [Ülke profili].

The Independent. (2011, July 18). Poet jailed in protests claims she was beaten by Bahraini royal. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/poetjailed-in-protests-claims-she-was-beaten-by-bahraini-royal-2315431.html> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

The National. (2024, May 16). Full text of the Arab League summit's Bahrain Declaration. <https://www.thenationalnews.com/news/mena/2024/05/16/full-text-arab-league-summit-bahrain-declaration/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

The Washington Times. (2011, September 1). Bahrain's opposition leader sees future without U.S. fleet.

<https://www.washingtontimes.com/news/2011/sep/1/bahraini-opposition-leader-seesfuture-without-us/> (Erişim tarihi: 11 Mart 2025).

Thorhallsson, B. (2012). Small states in the United Nations. *Global Governance*, 18(2), 135–154.

Toynbee, A. J. (1925). *The world after the peace conference*. Oxford University Press. <https://archive.org/details/TheWorldAfterThePeaceConference> (Erişim tarihi: 23 Kasım 2025).

Tür, Ö., & Salık, N. (2017). Uluslararası ilişkilerde “küçük devletler”: Gelişimi, tanımı, dış politika ve ittifak davranışları. *Uluslararası İlişkiler*, 14(53), 4.

U.S. Central Command. (2024b). *Combined Maritime Forces operations summary 2021–2023*. Tampa, FL: USCENTCOM Press Office.

<https://www.centcom.mil/Portals/6/CMF-Operations-Summary-2021-2023.pdf> (Erişim tarihi: 21 Kasım 2025).

U.S. Central Command. (2024c). *Joint military cooperation programs and defense integration initiatives with Bahrain*. U.S. Department of Defense. <https://www.centcom.mil/Portals/6/US-Bahrain-Defense-Initiatives-2024.pdf> (Erişim tarihi: 21 Kasım 2025).

U.S. Department of State. (2001). *Background notes: Bahrain*. Bureau of Near

Eastern Affairs. <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/bgn/26414.htm/> (Erişim tarihi: 24 Mart 2025).

U.S. Department of State. (2012a). *Background notes: Bahrain*. <https://20092017.state.gov/outofdate/bgn/bahrain/index.htm> (Erişim tarihi: 24 Kasım 2025).

U.S. Department of State. (2012b). *Country reports on human rights practices: Bahrain*.

<https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2012/nea/204381.htm> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

U.S. Department of State. (2017). *Country reports on human rights practices: Bahrain*.

<https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2017/nea/277343.htm> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

U.S. Department of State. (2020). *The Abraham Accords*. <https://www.state.gov/the-abraham-accords/> (Erişim tarihi: 11 Nisan 2025).

U.S. Department of State. (2024). *Joint statement of the Fourth U.S.–Bahrain Strategic Dialogue*. <https://2021-2025.state.gov/joint-statement-of-the-fourth-u-sbahrain-strategic-dialogue/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

U.S. Department of State. (2025a). *Foreign military sales and security assistance to Bahrain: Annual summary report*. Bureau of Political-Military Affairs. <https://www.state.gov/foreign-military-sales-and-security-assistance/> (Erişim tarihi: 24 Mayıs 2025).

U.S. Department of State. (2025b, January 20). *U.S. security cooperation with Bahrain* (Fact sheet, Bureau of Political-Military Affairs). U.S. Department of State. <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-bahrain/> (Erişim tarihi: 23 Kasım 2025).

U.S. Department of State. (t.y.). *Bahrain: Background note* (Outdated archive, 2009–2017).

U.S. Fleet Forces Command. (2023). *Operational overview of Combined Task Forces (CTF 150–154): Enhancing regional maritime stability* (ss. 17–20). Norfolk, VA: U.S. Navy Publications. (Bu rapor kurum ii bir belgedir ve kamuya aık değildir.)

U.S. International Trade Commission. (2004). *U.S.–Bahrain Free Trade Agreement: Potential economy-wide and selected sectoral effects* (Investigation No. TA-2104-15; Publication No. 3726). Washington, DC: USITC.

U.S. Naval Forces Central Command. (2024). *Joint Maritime Information Center (JMIC) initiative in Manama: Enhancing maritime domain awareness*. Manama: NAVCENT Report. (Bu rapor kurum içi bir belgedir ve kamuya açık değildir.)

U.S. Trade Representative. (2004, May 27). *Bahrain Free Trade Agreement Fact Sheet*. Office of the United States Trade Representative. <https://ustr.gov/aboutus/policy-offices/press-office/fact-sheets/archives/2004/may/bahrain-free-tradeagreement-fact-sheet/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

U.S. Navy. (2022). *U.S. Navy participation in Combined Maritime Forces*.

<https://www.navy.mil/> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

U.S. Naval Forces Central Command. (2024). *U.S. Naval Forces Central Command (NAVCENT) – About the Fifth Fleet*. United States Navy. <https://www.cusnc.navy.mil/About-Us/> (Erişim tarihi: 14 Ocak 2026).

UK Government. (2025, June 20). UK-Bahrain agree £2 bn investment partnership in huge boost for UK economy. Department for Business and Trade; HM Treasury. <https://www.gov.uk/government/news/uk-bahrain-agree-2bn-investmentpartnership-in-huge-boost-for-uk-economy/> (Erişim tarihi: 23 Kasım 2025)

UK Parliament. (2023). UK-Bahrain-US C-SIPA Agreement: Security and prosperity cooperation framework. International Agreements Committee.

<https://committees.parliament.uk/committee/448/international-agreementscommittee/news/205212/uk-accession-to-us-bahrain-comprehensive-securityintegration-and-prosperity-agreement/> (Erişim tarihi: 23 Kasım 2025)

Ulrichsen, K. C. (2012). *The Gulf States in International Political Economy*. Palgrave Macmillan.

Ulrichsen, K. C. (2017). The Gulf crisis: The view from Qatar. *Middle East Policy*, 24(4), 43–52.

Ulrichsen, K. C. (2018). *Security Politics in the Gulf Monarchies*. Manchester University Press.

Ulrichsen, K. C. (2021). *Qatar and the Gulf crisis: Resilience and implications* (pp. 122–130). Oxford University Press.

United Nations Development Programme. (2020). *Human Development Report 2020: The Next Frontier—Human Development and the Anthropocene*. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2020.pdf/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025)

United Nations Development Programme. (t.y.). *Human Development Report 2020: The Next Frontier—Human Development and the Anthropocene*. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2020.pdf/> (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025)

United Nations Security Council. (1970, May 11). Resolution 278 (1970) [The Question of Bahrain]. S/RES/278(1970). United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/112440?ln=en> (Erişim tarihi: 25 Mart 2025)

United States Department of State. (1996, October). *Background Notes: Bahrain (10/96)*. https://1997-2001.state.gov/background_notes/bahrain_1096_bgn.html/ (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025)

United States International Trade Commission. (2004). *U.S.–Bahrain Free Trade Agreement: Potential economy-wide and selected sectoral effects* (Publication No. 3726). <https://www.usitc.gov/publications/332/pub3726.pdf/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025)

Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security strategies of small states in a changing world. *Journal on Baltic Security*, 3(2), 7–15. <https://sciendo.com/article/10.1515/jobs-2017-0008> (Erişim tarihi: 22 Kasım 2025)

Valeri, M. (2011, September 2). Intricacies of Bahrain's Shia-Sunni divide. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/opinions/2011/9/2/intricacies-of-bahrains-shiasunni-divide/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025)

Valeri, M. (2013). Bahrain's fragile stability and the role of the GCC. *Middle East Policy*, 20(2), 62–76.

Värynen, R. (1971). On the definition and measurement of small power status. *Cooperation and Conflict*, 6(2), 91–102.

Vital, D. (1967). *The inequality of states: A study of the small power in international relations*. Clarendon Press.

Vital, D. (2006). “The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations”. In C. Ingebritsen, I. Neumann, Gsthöhl, & J. Beyer (Eds.), *Small States in International Relations* (pp. 77–88). University of Washington Press.

Waltz, K. (1964). The stability of a bipolar world. *Daedalus*, 93(3), 881–909.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.

Wehrey, F. (2015). *Beyond Sunni and Shia: The Roots of Sectarianism in a Changing Middle East*. Oxford University Press.

Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.

White House. (2002, March). Presidential Determination No. 2002-10: Designation of the Kingdom of Bahrain as a Major Non-NATO Ally. Washington, D.C. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/03/20020314-8.html> (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2025).

White House. (2003). *Operation Iraqi Freedom: Overview*. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/iraq/> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026).

Wight, M. (1946). *Power politics*. Royal Institute of International Affairs.

Williams, D. (2022, February 3). Israel defence minister visits U.S. Navy base in Bahrain. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel->

[defenceminister-visits-us-navy-base-bahrain-2022-02-03/](#) (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025)

Wivel, A. (2005). The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor. *Journal of Common Market Studies*, 43(2), 393–412.

Wivel, A., & Thorhallsson, B. (2006). Small states in the European Union: What do we know and what would we like to know. *Cambridge Review of International Affairs*, 19(4), 651–668.

Wohlforth, W. C. (1999). The stability of a unipolar world. *International Security*, 24(1), 5–41.

Wolin, S. (2017). *Democracy incorporated: Managed democracy and the specter of inverted totalitarianism* (New ed.). Princeton University Press.

World Bank. (2012). *Bahrain: Economic modernization and investment reforms*. Washington, DC: The World Bank Group.
<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/698261468014383589/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025)

World Bank. (2023a). *Bahrain: Land area and population data*. World Bank Open Data.
<https://data.worldbank.org/country/bahrain> (Erişim tarihi: 10 Ocak 2026)

World Bank. (2023b). Bahrain economic update – Spring 2023.
<https://www.worldbank.org/en/country/bahrain/publication/economic-update-spring-2023/> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025)

World Bank. (2025). *Macro Poverty Outlook – Bahrain: April 2025*. Washington, D.C.: World Bank.
https://www.worldbank.org/en/publication/macropoverty-outlook/mpo_bhr/ (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025)

Zahid, M., & Zweiri, M. (2007). The Shi‘a in Bahrain: From ‘Quietism’ to ‘Political Activism’. *Contemporary Arab Affairs*, 1(2), 232–248.

Zakaria, F. (2008). *The Post-American World*. W. W. Norton & Company.